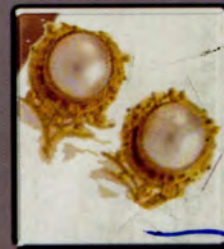

خلق در دانه لری

تولید و نشر که تارلاوچی
دکتر فیض الله ایماق

خلق دردانه لری

توپلاوچی و نشرگه تیارلاوچی

داکتر فیض الله ایماق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بو کتاب افغانستانه یشاوچی تورلی خلقلرگه
فرهنگي همکارلیک قیلیش مقصدیده تشکیل تاپگن و بیر
قنچه ولایتلرده فعالیت آلیب باره یاتگن «جهانی
همکارلیکلر» ادارهسی نینگ هدیهسی دیر.

کتاب نامی: خلق دردانه لری
کتاب موضوعی: افغانستان اوزبیکلری آغزه کی ایجادیدن
نمونه

تویلاوچی همده نشرگه تیارلاوچی: داکتر فیض الله ایماق
ناشر: «جهانی همکارلیکلر» ادارهسی

باسیلگن بیلی: ۱۳۸۷

چاپ نویسی: تورتینچی

چاپخانه آتی: مطبعه میرزا اولوغ بیک باسمه خانه سی

تیراژ: ۵۰۰ نسخه.

فهرست

صفحه

عنوان

- ۱ بیر آغیز سۆز
۳ سۆز باشی
۲۳ قوشیقلر:
۲۳ - یورینگ باغگه کپتهمیز
۲۶ - محنت قوشیقلری
۲۶ - اوراقچی
۲۸ - اندخوری نینگ قالینلری
۳۱ - تۆقیمهچی قیزلر
۳۲ - اوزیم قوشیغی
۳۲ - ساغیم قوشیغی
۳۳ - گله گاو-چپر قوشیغی
۳۳ - کاسب قوشیغی
۳۴ تورلی قوشیقلر:
۳۴ - اپرککلر قوشیقلری
۴۷ - اهمبا، یاله-یاله
۵۰ - گلیاره جان-گلیاره
۵۱ - ایشیککه گدای کهدلی
۵۲ - حویلیسی بار قلعهدهی
۵۵ - ارابه دن نری زوم-زوم زیاده
۵۶ - باغ مپنینگدهی بولمه سین
۵۷ - اقره شیرین تیلیمنی
۵۹ - کپلینگلر، یار، اۆینه یلیک

۶۰	– ترله‌لی
۶۰	– قیزیل-قیزیل یوزلری
۶۲	– سبزمَن
۸۰	اولنگلر:
۸۰	– نای-نای
۸۱	– اولنگ
۸۳	– یار-یار
۹۰	– گورگومه
۹۱	– کهلین سلام
۹۴	– اله
۹۵	داستانی قوشیق:
۹۵	– بایجوره
۱۰۲	– دولت کیتان
۱۰۶	ابرتک:
۱۰۶	– تخت بیلن بخت
۱۱۵	باله‌لر قوشیقلری و اوینلری:
۱۱۵	– گیشر-گیشردان، اله گیشردان
۱۱۶	– ایهمجانیم، ایه
۱۱۷	– آیدین آپم کهلینچک
۱۱۸	– اهمبو
۱۲۰	– اله تایی، یورغله، تایی
۱۲۱	– آچیلدی گل لاله
۱۲۴	– آفتاب چیقدی
۱۲۵	– لئی، لئی باقی
۱۲۶	– غیلدیرماچ
۱۲۷	– باغان-باغان

- ۱۲۶ - تپیر-تپیر قره قوش
- ۱۲۷ - یاغمیر گدایی کپلدی
- ۱۲۷ - سیل کپلدی
- ۱۲۸ - آق تهره ک، کۆک تهره ک
- ۱۲۸ - بیر، ایگی، اؤن آلتی
- ۱۲۹ - اریه، بوغدای
- ۱۲۹ - مقال یا ضرب المثللر:
- ۱۵۲ تاپشماقلر
- ۱۶۰ - داکتر فیض الله ایماق...

بیر آغیز سۆز

بو مجموعه دن اؤزین آلگن اؤزبک خلقی نینگ فولکلوریک ادبیاتی نمونه لری حرمتلی داکتر فیض الله ایماق نینگ تینیمسیز ایجادی محنتلری ثمره سی دیر.

طبیعی که، برچه خلقلرده بؤلگنی سینگری، اؤزبک خلقی نینگ قلبی هم انسانپورولیک، اهرکسپورولیک، مردانه لیک، عدالت، دوستلیک، بخت. سعادت کیی تويفولر بیلن لیمالیم و منه شونده ی نفیس تويفولر اېسه بای و گۆزل فلکلوریک اثرلر یره تیلیشی اوچون اساسی تورتنکی و منبع حسابلنده دی.

محتره داکتر فیض الله ایماق مکتبده اؤقیب یورگن چاغلریده یاق آنه تیلیگه بؤلگن محبتی طفیلی شمالی افغانستان نینگ اؤزبک نشین شهرلر و قیشلاقلرینی کوچمه. کوچمه، اویسه. اوی کهزب، خلق بدیعی آغزه کی ایجادیدن نمونه لر بیغه باشلگن و دپیرلی بوتون عمرینی اوشبو شرفلی ایشگه وقف ایتگن. بو نمونه لر دستلب ۱۳۵۰ ه. ش. بیلده افغانستان رادیوسی قاشیده فعالیتگه باشلگن اؤزبک تیلیده گی ایشیتتیریشلر آرقه لی نشر ایتیلگن. ۱۳۵۹ ه. ش. بیلده اېسه کابل مضعه سیده دري ترجمه سی بیلن بیرگه «خلق دردانه لری» عنوانی آستیده مجموعه صفتیده چاپ اقبالینی تاپگن. ۱۹۸۶ ه. ش. بیلده تاشکېنتده غفور غلام نامیده گی ادبیات و صنعت نشریاتیده کريل الفباسیده عین نام بیلن (خلق دردانه لری) اؤن مینگ نسخه ده باسیلیب چیقدی.

بو کتاب ۱۳۸۲-ییلی «جهانی همکارلیکلر» اداره سی حامیلیگیده اوچینچی مرتبه مزار شریفده چاپ ایتیلدی. اما مذکور

کتابگه آدملر نینگ اشتیاقی اؤسیب باریشی باعث، بو کتابنی بیزینه چاپ قیلشگه قرار قیلدیک. شونی تأکیدلش کبره ک که، بو کتاب خلقیمیزگه نه فقط معنوی آرزوقه بۆله دی، بلکه اوزبک تیلیده سواد چیقیشنی آسانلشتیریش مقصدیده قبول قیلینگن ینگى اوزبک املاسی رواجلنیشیگه هم مهم رول اؤینیدی، دېگن امید ده میز.

ناشر

سۆز باشى

فولكلور - خلق قلىبدهگى دېنگيز

عزيز كتابخوانلر!

افغانستان تورك-اوزبكلرى نىنگ آغزهگى ايجاد نمونهلرى، يعنى تاريخى قوشىقلر، باله لر فولكلورى، شونىنگدېك مراسم فولكلور نمونهلرى، اپرتكلر، داستان قوشىقلرى، مقاللر (ضرب المثللر)، تاپيشماقلر و هكذالر بو مجموعه دن اوزىن آلگن. اوشبو اثرنى مطالعه قىلگن كىشى، دېنگيز بويىگه بارىب قالگندېك حس اېتهدى اوزىنى. جوش اوزىب تورگن دېنگيز بويىده خيال سورىب تورگن آده، بې نهايت تولقىنلارنىنگ حاصل بوليشى يوللرى حقيده اويلىدى. بونىنگ بىرىنچى سببى، دېنگيزنىنگ موجودلىگى، كېىنگى سببى، آب و هوا تاثيرى.

فولكلور خلق قلىبدهگى دېنگيز دىر، او «اجتماعى بويورتمه» گه قره ب، موجلىشى يا كه تولقىنلىشى، پورتنه لر حاصل قىلىشى يا كه ياللرى توزغىگن ارسلاندىك كوككه سېچىب حملة قىلىشى ممكن. اما كورسته دىگن معجزه لرنىنگ يگنه منبعى - سوو، عين شو امكانىتنن توغىلگن ضبعى حادثه لرنىنگ رنگ يه رنگلىگى، عقلنى زال قالدېرهدى. بىر قره سنىگىز، فولكلور نمونه لر عصر لر بويى بىر يولده، بىر تېكىس آقېب كېنه ياتگن دېنگيز سوويگه اوخشىدى: مضمون و شكل اوشه، وزن، كىفيت، آهنگ اوشه ...

حضرت عليشير نوایی «میزان الاوزان» رساله سیده مثالگه
کپلتیرگن خلق قوشیغی نمونه سیگه اعتبار بیره یلیک:
قیسی چمندن اسیب کپلدی صبا، یار-یار،
کیم دمیدن توشتی اؤت، جانیب ارا، یار-یار.
شو بیتگه:

میمنده اؤت یاقسم، بلخده توتین یار-یار،
بو دنیا ده باریمکن بغری بوتون یار-یار.
بو دنیا ده بار بؤلسه، بغری بوتون یار-یار،
کاغذدن قزان قیله ی، گلدن اؤتین یار-یار.

قوشیغی نینگ آهنگی، شعری توزیلیشی و وزنی ماس کپله دی.

طبیعی که، جهانده گی برچه خلقلر، جمله دن افغانستان
تورک-اؤزبکلری نینگ قلبری هم، وطن پرورلیک، انسان
پرورلیک، محبت، ابرک سپورلیک، مردلیک، عدالت، دوستلیک،
تپنگلیک، تینچلیک، بخت-سعادت، آزادلیک تو یغولری بیلن تولیق
دیر. منه شو معنوی توکیسلیک، اولرگه گؤزل فولکلور نمونه لرینی
یردیش اوچون سرچشمه بوله دی.

بیز خلقیمیزنینگ انه شو چوقور سرچشمه سیدن گؤزل
فولکلور دردانه لرینی تنلب سیزلرنینگ خدمتینگیزگه تقدیم اېته میز.
بو ایش اساساً ثوابلی و حق ایشی دیر.

عزیزلر! هر بیر ایش نینگ مقصدی و مرامی بؤلگنی کی،
بو کتاب نینگ مضبوطات یوزینی کوریشیده هم، خاص مقصد و
غایه کوزده توتیلگن، او هم بؤسه، خلقیمیزگه معنوی خدمت
کورستیشدن عبارت دیر.

افغانستانده استقامت قیله یاتگن تورلی خلقلر، جمله دن
تورک-اؤزبک خلقی هم عالمی مدنیت و یوکسک اؤتمیشگه اېگه
بؤلیب، عصرلر دوامیده، انسانیت عالمیگه اولکه گه خدمت

کورستگن. خلقیمیز اوزیگه خاص، اوزیگه ماس، صنعت، مدنیت، ادبیات و فولکلورگه اېگه بولیب، بولر نینگ بری، مذکور خلق نینگ تورموش طرزی و حیات نینگ تورلی ساحه لرینی عکس اېتتیریب کپلکن.

بیز انه شو خلق نینگ مدنیتی، صنعتی، ادبیات و فولکلورینی تانیشتیریش یولیده، بحال قدرت یاردم بیریش مقصدیده، آغزه کی ادبیاتیمیز دردانه لرینی توپلب، بیغیب، چاپگه حاضرلب، خلقیمیز استفاده سی اوچون «خلق دردانه لری» ناملی کتابگه جایلشتیرگنمیز. بیز بو کتابده گی جمعلنگن آغزه کی ادبیات نمونه لری آرقه لی شمالي افغانستانده یشیدینگن شریف و محنت کش خلق حیاتی و پاک حسیاتلرینی تانیشتیریش نیتیمیز بار. بو ایش خلق ایشی. دانا خلقیمیز ایتگنیدېک: «خلق ایشی- حق ایشی».

افغانستان نینگ تورلی تیئلریده گی برچه داستانلر، خلق قوشیقلری و آتلر سوزینی توپلش و بیغیب آیش، بیر و یا اون کیشی نینگ ایشی اېمس، بلکه، بو ایشنی اوقوو یورتلری و دارالفنونلر نینگ خاص بولیملری و موسسه لر و مسوول اداره لر وسیله سی بیلن عملگه آشیریش ممکن. اگر بیر اولکه نینگ فولکلور بایلیگی یازیب آینمسه، زمان اوتیشی بیلن یوقالیب کپته دی.

بو مجموعه قنده ی توپلندی؟

بو مجموعه فقط بیر نمونه دیر که افغانستان تورک اوزبکلری آغزه کی ادبیاتی نینگ سیلنگن کیچگینه قسمی صفتیده، بو تیله سوزلیدیگنلر همده، بو تیلنی بیلمیدینگن اولکه نینگ باشقه اولوسی

اوپون تالیف بولگن. شونی ایتیش لازم که، بیز بو فولکلور نمونه لرینی شمالي افغانستانده استقامت قیله یاتگن تورک. اوزبکلر تیلیدن، کوپ بیلر دوامیده یازیب آگنمیز. بو مجموعه ده توپلنگن دردانه لر، ایلک بار ۱۳۵۰. نجی بیلدن باشلب، بیر نېچه بار افغانستان رادیوسی قاشیده آچیلگن اوزبک تیلیده گی ایشیتیریشلر آرقه لی هوا موجیگه اوزه تیلگن بولسه، ۱۳۵۹. نجی بیلی اضاعات و فرهنگ وزیرلیگی تمانیدن، کابل مطبعه سیده «خلق دردانه لری» عنوانی آستیده دری ترجمه سی بیلن، بیر مینگ نسخه ده باسیلیب چیقدی. ۱۹۸۶ میلادی بیلیده اېسه، قولینگیزده گی کتاب، سرلیک الفباسیگه اوزگرتیریلیب، اوزبکستان پایتختی تاشکېنت شه ریده جیلشگن غفور غلام نامیده گی «ادبیات و صنعت نشریاتی» ده اؤن مینگ نسخه ده شو نام «خلق دردانه لری» عنوانی آستیده چاپ اېتیریلدی. شونینگدېک بو کتاب ۱۳۸۲. نجی بیلی افغانستانده یشه یاتگن تورلی خلقلرگه فرهنگی همکارلیکلر قیلش مقصدیده تشکیل تاپگن و بیر قنچه ولایتلرده فعالیت آلیب باره یاتگن «جهانی همکارلیکلر» اداره سی تمانیدن مزار شریف شه ریده، بیر مینگ تیراژده چاپ بولدی.

خلق دردانه لری کتابیگه کتابخوانلر سانی اوسیب باریشی و کۆبیشی باعث، مذکور اداره کتابنی تورتینچی مراتبه باسیب چیقریلیشیگه همت قیلدی. نتیجه ده بو کتاب تورتینچی بار چاپدن چیقدی. شونی علیحده قید اېتیب اؤتیش کیرهک که، تورتله کتاب، موادلر نقطه نظر دن بیر-بیریدن فرق قیله دی. یعنی هر بیر سانده، آغزه کی ادبیاتیمیز ینگی تورلری کوزگه تشلنه دی.

شونی هم اېسدن چیقمرسلیک کیرهک که، آغزه کی ادبیات ینگ کوپ تورلری و خیلمه خیل کورینیشلری موجود. ینه بیرتماندن عین سوزوان و یاعین متل و جومباق ایربه منطقه لرده و

گاهی هم عین منطقه‌ده و حتی بیر قیشلاقده، بیر آز اوزگیشلر بیلن ایشیتیلهدی و ایتیلهدی.

حقیقت بو که، عین داستان یا نشیده، بیر آغیزدن باشقه آغیزکه اؤتیب کهلگنده، اوزگیشلرکه سبب بولگن. وینه بیر تماندن عین نشیده، بیر مشخص یپرده ایشیتیلسه، بو یپردن کؤپدن کؤپ اوزاق بیر باشقه منطقه‌ده، نچه آی، نچه ییلدن کپین، خلقلرنینگ بیر-بیریگه هر خیل علاقه موجود بولیشی طفیلی، اوزگرگن شکلده، فیدلی اصطلاحلر بیلن بیر تیلدن ینه بیر تیلگه کؤچه‌دی. مثلاً، اوزبکچه و تورکمنچه داستانلرنینگ مشترک تمانلری بار و گاهی عین داستان دری یا پشتو تیللریده بیر ناحیه‌دن یازیب آلینگنده، باشقه بیر ناحیه‌ده اوزگیشلر بیلن اوزبک یا قرغیز تیللریده و یا نورستانی و بلوچ تیللریده هم کورینه‌دی.

ایستگیمیز، بو مجموعه نینگ قیته نشر بولیشی، عزیز اولکه داشلریمیزی، اوزگه داستانلر، قوشیقلر و آتلر سوزی نینگ تویلش و یازیلیشگه قیزقتیریب، افغانستان خلقلری نینگ آغزه‌کی ادبیاتی قیمت بها گنجینه‌سی، اولرنینگ اختیارگه حواله بولسه.

شونی تأکیدلر اؤتیش کهرهک که، آغزه‌کی ادبیات اوز تاریخی یولیده، کؤپ قدر قیمتگه اېگه دیر. اگر آغزه‌کی ادبیات دردانه‌لری بیغلمه‌گنده، قید ایتلمه‌گنده ابدی، اله قچان ملی بایلیگیمیزی قولدن بیرر ابدیک.

شو و شونگه اوخشش توپلملرده، انسان روحی، یعنی کودکلر روحی، بیگیتلر و قیزلر روحی، آته لر و آتلر روحی (اینیقسه آنلر، چونکه اولر جهنده‌گی همه آغزه‌کی تیل نینگ پاسبانی دیرلر)، یخشی نمایان بوله‌دی و بوندن تشقری افغانستان خلقلری انه شوندی علمی ایشلر آرقه‌لی بیر-بیرلرینی یخشیراق تانیب آله‌دیلر.

بیر-بیرلرنی یخشی کۆرب قاله دیلر و نتیجه ده، ملی بیرلیگیمیزنینگ مستحکم بۆلیشیگه باعث بۆلهدی. اگر ملی بیرلیگیمیز، مستحکملیگیمیز بۆلمسه، بیزدن نیمه نام و نشان قاله دی؟

تورکی زبان خلقلرنینگ تیلی، اوروغ-ایماقلری و اۆلكه لری باره سیده بیر قیسقه نظر

تورکی تیللر جهان تیللری اۆرته سیده، اینگ قدیمی تیل و قاعده لی تیل سیره سیگه کیره دی. ایلک بار انسانلر بو تیلده سوزلشگن، و جهان تیللری نینگ اکثریتی تورکی ایلدیرگه مالیک دیر. بو تیل بیگیرمه مینگ ییللیک تاریخگه اینگ بۆلیپ، قدیمی قیزیل تیرلیکلر قریب بیگیرمه مینگ ییل مقدم، مرکزی آسیا (مغولستان شرقی منطقه) لردن، شرق تمانیگه یۆل آگنلریده، «برینگ» آره لیغی آرقه لی امریکا آلاسکاسیگه بیتیب بارگنلریده، تورکی تیلده سۆزلشر ایدیلر.

افغانستان نینگ مشهور یازوچیسی و تاریخچی عالمی پروفیسور داکتر عنایت الله شهرانی اۆزی نینگ «تاریخچه نژادها و اقوام در افغانستان» اثریده شوندی دېگن: «بوگونگی کونده جهانده اوچ یوز اېلیک میلیوندن آرتیق خلق، تورکی تیلده سۆزلشه دی.» اونگه کۆره، افغانستانده گی تورکی خلقلر سانی، «بیز اکثریت میز» ادعاسی بیلن، امتیاز خواهلا وچی خلقلر سانیدن انچه کۆپ دیر.

تورکی تیلنی توزیشده، اینگ مشکل فورموللردن فایده لنیلگن. (نیکت هایدین) خانم «یوروتوه» ناملی اروپالیک مؤسسەسی نینگ تیل شناسی گپیگه قره گنده، انسان بو تیلنی

ایشلب چیقیش کوچیگه قادر بۆلمه گن پیتیده، کۆکده گی موجودات، بو تیلنی یره تیشگه اورینگنلر.

پروفیسر رولند پوکنتی Roland Puccetti ادعاسیگه کۆره، کبله جکده نپچه اؤن ییللردن سۆنگ، بیر کره سی اهالیسی و فضا موجوداتلری ارا علاقه باغلیب، بیر کره سی انسانلری و فضا انسانلری اؤرته سیده اوچره شیش امکانتی پیدا بۆله دی. قیزیل تهریلیکلرگه کۆره، اولر باشقه کره دن بیر کره سیگه کپلیشگن. کۆک تورکلر، یعنی آسمان تورکلری، خاقاننی آسمانن توشگن دهب اویلشه دی.

www.urmu.biolmali.com سایتیگه مراجعه قیلینسین.

تورکی تیل بۆلینمه لری:

تورکی تیل قوییده گی آلتی گروهگه بۆلینه دی. هر گروه اۆزینگه خاص لهجه. شپوهگه مالک دیر.

۱. اؤغوز تورکی:

آذری تورکی، تورکیه تورکی، تورکمن تورکی، بالکان تورکی، قهرس تورکی، گاکاوز یا که گوک اؤغوز تورکی، عراق تورکی، قارا بیق تورکی، خالاج (خالج) تورکی، خمسه (زنجان) تورکی، کاشغر تورکی سیره سیگه کیره دی.

۲. قیپچاق تورکی:

قیرغیز تورکی، قره قلیق تورکی، قزاق تورکی، قازان تورکی، تاتار تورکی، نوغی تورکی، کریم تورکی، کارایه تورکی،

باشیقیرد تورکی، تاولی (قارا چای) تورکی، قوموق تورکی
سیرهسیگه کیرددی.

۳. ساییریا تورکی:

آلتای تورکی، تلین گیت تورکی، بازاربا تورکی، کوبال
تورکی، دولقان تورکی، کوماندی تورکی، تلی اوت تورکی،
قراقاس تورکی، اورانگ های تورکی، چولیمه تورکی، سویون
تورکی، شور تورکی، تووا تورکی، توف تورکی، خاکاس تورکی
سیرهسیگه کیرددی.

۴. قارلوق تورکی:

اؤزبک تورکی، سالار تورکی، اویغور تورکی، ساری
اویغور تورکی سیرهسیگه کیرددی.

۵. ساحاد (یاقوت) تورکی.

۶. چاواش تورکی.

تورکلر نینگ تورلی اپلتلری جهان نینگ ۸ ینگی
مستقللیککه ابریشگن جمهوریتلر و ۲۰ دن آرتیق جمهوری و خود
مختار ولایتلرده استقامت قیلیشهدی.

جان استوارت شوندی دېگن: «اگر استعمار بیر ملتتی
اؤزبگه قره قیله دیگن بولسه، بیرینچیدن، او ملت نینگ اوزلیگی
(هویت) و تیلی نینگ رواجنیشیگه توسقینلیک قیلهدی، چونکه،
اقتصادی و اجتماعی استعمار و استعمار، مدنی و فرهنگی
استعماردن باشلنهدی.

مینگ افسوسلر بولسین که، جهان بویلب، تورکی خلقلر
مدییتی و تیلی نینگ گلذب. یشنشیگه بعضی بیر استعمارچی
دولتلهر تمنایدن ضدیت کورستیلیب کبلگن و کپلماقده.

محمد صادق نایی اؤزی نینگ (یک هزار واژه اصیل
تورکی در پارسی) کتابیده شوندی یازدیدی: «انگلیس تیلی

تكنولوژى تىلى بۆلىشىگە كۆرە، كۆپ تىللارنىڭ تىلى. فن سۆزلىكلىرىنى تەشكىل بېرىدى. يا كە ئەر تىلى اسلام مەككەسىنى ئۆزلىتىرگەن تىل سەقتىدە، جەھان مەسلمانلىرى مەزھىبى سۆزلىكلىرىنى ئافادەلاۋچى تىل سەپلەندەدى. تۈركىي تىل سۆزلاۋچىلىرى سەپ، مىنگ يىللەر دۈمىدە، شەرق عالمىدە ھۆكۈم قىلگەنلىرى، ئانگلىس، اسپانىيا، چىن، روس، آلمان و باشقە خەلقلەرنى ئۆز بىراغى آستىدە سەقلەنگەن باغش، تۈركىي تىللەردە ئۆرنى يىقال نەپان بۆلىپ تۈرىدى، البتە.

اساساً تۈركىي تىل نىنگ اىزى سەپلىمىدىگەن تىل، يەر كەرسىدە يۇق دەسك، مەلغە بۆلمىدى. بو بارەدە چوقۇر و ھەر تەمەنلە تەققىقات آلب بارگەن علملىك و بىلىملىك اروپالىكلەر شۈندى خەلە سەپقىرىشگەن كە:

اىتالىا تىلى نىنگ ۴۰ فاىزى، انگلىس تىلى نىنگ ۲۰ فاىزى، آلمان تىلى نىنگ ۱۷ فاىزى و... تۈركىي سۆزلىكلەر و لغەتلەردەن تەشكىل تاپگەن. اگر تۈركىي بۆلمە گەندە، مەككۈر تىللەر نىنگ بىر قەسمى آلب تەشەنر اېدى.

ھازىرقى تۈرك-ئۆزبەك تىلىگە اساس بولگەن كەتبى و يازمە اثرلەر:

۶.۵ مىلادى ەسەردە، قەدىمى تۈركىي تىل نىنگ نەشرى و رواجلىنىشى بىلەن بىرگە، شەرقىي تىللەرنىڭ گەرەھىگە كىرەدەپگەن ئۆزبەك و تۈركسەن تىللەرنى ئۆرتەگە كەلدى. بو دۈرۈدەگى اثرلەر، آغزەككى و يازمەگەن ادەبىيات دەپ، تەلەدى. بۈندى اثرلەر بۈگۈنگى

کونده بعضی بیر تاش یازمه منبعلر، کتابلر و علمی اثرلرده سقلنیب، بیزنینگ دورگچه بیتیب کهلگن. بو منبعلردن بیری (اورخون) آبدهلریده عبارت. بو تیللر نینگ اساس و ایلدیزی «پینی سی اورخون» آبدهلریده کوریش ممکن. چنانچه بو تیللر نینگ ایلدیزی (۷۳۲) م. ییلده اورخون خطیده یازیلگن «پینی سی» آبدهلریده سقلنماقده. اساساً اورخون خطی (۸.۵) م. ییللر مابینده وجودگه کهلگن.

بعضی بیر دانشمندلر، ۱۸. میلادی عصر نینگ باشلنیشیده، اوز اثر و تألیفلریده، «اورخون آبدهلری» یادگارلیکلری بارلیگی بارهسیده معلومات بهرگن ابدیلر. مگر کۆپ وقتگچه دانشمندلر، بو کتیبهنی اؤقیشگه موفق بۆلمهگنلر. ۱۹. نچی عصر چارهگیده گریگوری سپسکی مقالهسی، «اورخون پینی سی» آبدهلری حقیده سیبریسیکی و یستنیکی «سایریا خبرلری» ناملی مجلهده چاپ بۆلدی. بو مقاله لاتین تیلیگه هم ترجمه قیلینگن. بو آبدهلر بارهسیده گی ینگیلیکلر شو طریق بیلن جهان دانشمندلری نینگ اختیارگه قوییلدی.

بیراق بو یازوولرنی اؤرگنیش و تدقیق ایتیش فعالیتی، بیر نتیجهگه اهریشمهدی، چونکه، یازوولرنینگ کلیدی (رازی) قۆلگه کپلمهگن ابدی.

۱۸۸۹. نچی ییلده فنلند دانشمندلری، اورخون-پینی سی آبدهلری نینگ اصلسینی نشر ایتیب، تخمینینی صورتده ادعا قیلگن ابدیلر که، بو آبدهلر فنلند مدنیتیگه تعلقلی دیر. بیراق فنلندلیک دانشمندلرنینگ تخمینینی، اونچه دوا ایتمهدی. نپگه که، اؤشه ییلده (۱۸۸۹)، روس یازووجیسی و جهانگردی ن. م. یدرنیتسف اورخون دریسی نینگ یانباشیدهگی مغلستان نینگ کاش-سیده وادیسیدن کۆپ گینه، آبدهلرنی تاپیشگه موفق بۆلدی. بو آبدهلر

«پېنى سى» آبدەلرېگە اؤخشش اېدى. يدرنيتسف شو يېردە بېر سلسلە بېلېنمەگن چىنى تېل و يازوولرېدە يازىلگن ممتلرنى تاپدى. بو تصادف بو آبدەلر «رازى»نى توشىنىپ آلىشگە كتە ياردم بېردى.

۱۸۹۰. نچى يىلدە فنلند نېنگ علمى انجمنى بېر علمى باستان شناسلىك هياتنى اورخون درياسى نېنگ ساحلىگە يوباردى. ۱۸۹۱. نچى يىلدە روسىە فنلر اكادىمىەسى، بېر كتە علمى هياتنى اكادىمىسىن و. و. رادلف رھبرلىگىدە اورخونگە جؤنتدى. بو ايگى هيات نېنگ تحقىقات ايشلرى نتيجهسى بېر اطلس شكلىدە ۱۸۹۲. نچى يىلدە نشر بؤلدى. بو اطلسدە نامعلوم آبدەلر صورتى، بو آبدەلرنىنگ تاپىلگن يېرى، نقشە و توزىلىشى كؤرستىلگن. بو كىتېهلرنى اؤقىشگە بېرىنچى قتلە دنماركلىك عالم وىلېم تامسن موفق بولدى. تامسن بو كىتېهلرنىنگ اؤقىشىگە تورلى الفبالردن فايدهلنمەى، بو نامعلوم حرفلرنىنگ بېر-بېرىگە شباھت و مناسبتى اساسىدە بولرنى اؤقىب آلدى. تامسن بېر سلسلە تحقىقلردن كېىن ۱۸۹۳. نچى يىل نېنگ ۲۵. نوامبرىدە، ياشىرىن رازلر يوزىدن پرده كؤتردى. عىن شو وقتدە اكادىمىسىن رادلف ھم مذكور كىتېهلرنىنگ ۱۵ حرفىنى اؤقىشگە موفق بؤلدى. و. و. رادلف اؤز كشفىياتى و تامسن كشفىياتى يوزەسىدن بېرىنچى مرتبە اورخون درياسى نېنگ ساحلىدن تاپىلگن كىتېهلرنى ترجمە قىلدى.

ن. و. يدرنيتسف وسىلەسى بېلن قؤلگە كېلگن كىتېهلر، بېلكە قان - ماغلىن تورك خاقانى (وفاتى ۷۳۴. م.) و او كول تگىن نېنگ كىچىك اوكەسى (وفاتى ۷۳۲. م.) نېنگ آرامگاھى تاش لوحەسىدن عبارت اېدى.

اولدن کپین او اثرلر اورخون-یپنی سی درباسی نینگ
 یانیدن تاپیلگنی اوچون اورخون-یپنی سی نامیگه شهرت تپدی.
 قبرستان نامیدهگی سرودلر نینگ نیچه سطر مضمونی: «مین هلاک
 بولگن قشاق خلقتی بوتونلی (ایاققه) تورغیزدیه (ایغتدیه)، قشاق
 خلقتی بای قیلدیه، آز سانلی خلقتی کوپ سانلی خللقه ایلنیردیه.
 مپنینگ سۆزلریم نینگ بیرار بالغانی بولمس!...»

«اگر کول تگین بولمسه ایدی همه نگیز هلاک بولر
 ایدینگلر. مپنینگ اینیم کول تگین اؤلدی، مین قشاق قیغوردیه،
 کۆزلریم عاجز بولدی. عقل و فهمیم اؤتمس بولیب قالدی، اؤزیم
 قیغوردیه. قسمت (وقتی) نی کوک سما (خدا) تعیین قیله دی، آده
 باله سی اؤلیش اوچون توغیلگن...» (۱)

اینگ آخرگی کشفیات و تحقیقاتگه کوره، قزاقستان
 مرکزی آلماتا نینگ «ایسیق» قیشلاغیده صورت تاپگن قیمت بها
 کومیشن یسلگن پیاله تاپیلگن که، اونینگ ایچیده ۲۶ حرف
 (۸۰۵). عصردهگی قدیمگی تورکی خطگه اوخشش خط یازیلگن.
 ۱۳۴۹ هجری شمسی ییلده تهراندهگی سابق شوروی سفارتی
 تمانیدن چیقریله دیگن مجله سی نینگ بپشینچی سانیده شاعر
 اولژاس سلیمانف یازه دی: «ایسیق الفبای اورخون-یپنی سی
 الفبایسیگه کوپ شباهتی بار...»

ایسیق خطی یوزیدن معلوم بوله دی که، قدیمگی تورکلر
 اوز خطلرینی میلاددن ۵۰۰ ییل آلدین آرامیلردن اقتباس قیلگنلر.
 شو کیی اورخون آده سی نینگ گرامری شکلی و لغوی غناسی
 حاضرگچه هم تورکی تیلده موجود دیر.

باشقه مهم منبع، مشهور تیل شناس عالم محمود کاشغری (۲)
 نینگ اثری (دهوان لغات الترك) اثری دیر که بو دهوان ۳۶۹ هجری
 ییلی عرب تیلده یازیلگن.

باشقه مهم كلاسيك اثرلر:

«قوتدغو بيليك» (سعادتگه آليب باره ديگن بيلم) منظوم داستاني، يوسف خاص حاجب (۳) تاليفي ۳۶۲. نچي هجري بيلي، «هفته الحقايق» كتابي احمد يوگنكي تاليفي (۱۲). عصر نينگ آخري يا ۱۳. عصر باشيده.)
«قصه ربغوزي» ناصرالدين بن برهان الدين ربغوزي تاليفي، (۱۲ و ۱۳. عصر).

قديمي اوزبېك و توركمين تيللري نينگ مهم كلاسيك اثر و شاعرلري بولردن عبارت: «محبت نامه» و «لطافت نامه» درييك نينگ «يوسف و زليخاسي»، سكاكي و اونينگ ديواني، ابوالكلام لطفی هروي و اونينگ ديواني و «گل و نوروز» داستاني، امير علي شير نوایی و اونينگ ابدی اثرلري، سلطان حسين ميرزا بايقراء و ظهيرالدين محمد بابر نينگ ديواني و «بايرنامه» سي و باشقه ارزشلي اثرلري، مخدوم قلی و اونينگ شعرلر ديواني.

(۱۴-۱۷) عصرلر مابينيده، فرهنگ و تورک-اوزبېك تيلي و ادبياتي بديعي ادبيات اوزبېك تيلي نينگ تکاملگه مهم رول اوينگن و اونی ادبی و علمی تیلگه اوزگريب يشتته دی. تورک-اوزبېك شاعري و اولوغ متفکري حضرت مير علي شير نوایی (۱۳۴۱-۱۵۰۱) جهان بويوک ادبی شخصيتلريدن بيري حسابلنه دی. اونينگ نامی و اثرلري اولوغ شاعرلر و يازو وچيلر هومر، دانته، شكسپير، فردوسي، سعدي، بالزاک، پوشكين، ابن سینا و باشقه بويوک سيمالر ينگليغ ابدی يشىدى. بويوک

دانشمند، مشهور سیاستمدار، اتاقلی هنرمند صفتیده افغانستان نینگ ۱۵-عصر علمی و ادبی رهبرلیگینی هراتده اوز ذمه‌سیگه آله‌دی و تورک-اوزبک کلاسیک ادبیاتینی اساس قویه‌دی. توانا استاد، ذوفنون دانشمند کبی بو تیلنی اینگ عالی تکامل باسقیچیگه کۆتره‌دی. اۆزی نینگ سۆزیگه کۆره، (۳۴) علمی، ادبی و تاریخی اثری بیلن زمانه و روزگار حادثه‌لریدن امانده قالیش مقصدیده، بو تیلگه یوقالمیدیگن مستحکم قورغان و حصار بناسینی قوردی.

چنانچه نوایی حضرتلری لسان الطیر اثریده شوندی

دپیدی:

تورک نظمیده چوتارتیب مهن علم

ایله‌دیه اول مملکتنی یک قلم.

ییریک شرق شناس عالم پروفیسور ذکی ولیدی طوغان «دایرة المعارف اسلامی» اثری، پروفیسور محمد فواد کوپرلو تورک ادبیاتی و تیلی بابیده یازگن تحقیقات و مقاله‌لری، شو کبی پروفیسور احمد جعفر اوغلو (تورک) بسیم اتالای (تورک تیلی بولتنی) کۆپ اهمیتگه اېگه دیر.

پروفیسور دکتور بکر چوپان زاده (۴) اۆزی نینگ

۱۹۲۶م. ییلی باکوده نشر بؤلگن مقاله‌سیده بوندی یازه‌دی:

«تورک تیلی نینگ اسلام دوریده، تورت بویوک مدافعی بؤلگن:

محمود کاشغری «دېوان لغات التورک» مؤلفی. «شیخ عاشق

پاشا غریب نامه مؤلفی و نوایی و قدری «مسیرة العلوم» مؤلفی،

تورت تاریخی دورده تورت کیشی نماینده صفتیده اۆرته آسیا و

آسیای صغیرنینگ پارلاق دوره‌لریده بویوک مدافع

حسابلنده‌دی. (۵)

تورک اۆزبېک آغزه کی ادبیاتی:

آغزه کی ادبیات تورک-اۆزبېک ادبیاتی تاریخی نینگ بیر مهم و اجرلمس قسمینی تشکیل اېته دی. آغزه کی ادبیات اۆزی نینگ آلدینگی شکلده قالمسدن، زمانه نینگ اۆتیشی بیلن و ایجاباتیگه کۆره، اۆزگرب باره دی. آسیادن، قدیم زمان نینگ فولکلوریک اثر و منبعلری قولیمیزگه یتیشگن بو منبعلر، گۆز اؤغلی، طاهر و زهره، عاشق غریب و شاه صنه، گل و صنوبر، سلبی صیاد، یوسف بیک احمد بیک، یوسف و زلیخا داستانلریدن عبارت دیر. بولر نینگ اۆرتیگه کېلیشی تاریخی، اېنگ قدیم زمانلرگه یتیب باره دی. تورکی جمله دن اۆزبېک خلقی نینگ آغزه کی ادبیاتی نینگ اېسکی، سرشار و مهم منبعلردن بیرى محمود الکاشغری نینگ جاودان اثری «دېوان لغات التورک» اثری دیر. اوندی اېنگ قدیم زمانگی رنگ به رنگ و مهم سرودلر، حماسی شعرلر، ضرب المثللر شامل دیر. بو مهم اثرده قدیمی تورک لغاتی محفوظ سقلنگن.

بو اثر اېنگ باشلنغیچ جامعهلر نینگ سرود و قوشیقلرینی اۆزیده سقله گن. بیز بو پېرده اولردن بیر نیچه نمونه لرنی مثال صقتیده کېلتیره میز:

چغری بېریب قوشله تو،

تایغان اېزب تیشله تو،

تیلکی تونغیز تاشله تو،

ارده بیلده اوکله لیبه.

مضمونی: (بیگیتلرگه) چغری (آوقوشی) بېریب قوش

اوله بلیک. آو ایتینی (قوشلرنینگ) ایزیدن سالیب تیشلته بلیک.

تولكى، تونغيز(لر) نى تاش بيلن اورىلىك، يوتوقلر يميز بيلن
مختته بىلىك.

آلپ ارد ن نى اوزوردىم،
بوى نين انىنگ قزىردىم.
آلتىن كوموش يوزوردىم،
سوسى قلىن كيم توتر .

مضمونى: (دشمن نىنگ) باتور عسكرلر بىنى توزىتىپ
يوياردىم، بويونلر بىنى ابگىردىم، (اولجه) آلتىن-كومىشىنى
آرقه لىتىپ (كېلىردىم)، آدم اوتالمس درجه ده عسكرى قلىن اېدى .

بىگىت لرىك ايشله تو،
بىغىچ بىمىش ايرغىتو،
قولن، كىيىك اوله تو،
بزره قىلىپ اونه لىم .

مضمونى: بىگىتلرنى ايشلته بىلىك، درخت(لر) دن
مىوه(لر) نى قاقتىر بىلىك، قولن كىيىك اولته بىلىك، (سونگ) بىرم
قىلىپ آوينه بىلىك .

بو سرودلر انچه قديم دور، حتى هنوز گچه حيوانلرنى
آولش، چوب و تاش (اېنگ ابتدايى شكل) بيلن معمول اېكن . بو
سرودلر نىنگ كۆپ سۆزلرى حاضر گچه عين شكلده و آزگينه
اوزگرىش بيلن توركى تىللرده موجود دىر .

بو اثر و مونگه اوخشش باشقه كته اهمىتگه اېگه بولگن
اثرلر بوگون هم بىزنى خشنود قىلهدى . شو كىبى اوزبېكستان
جمهورىتى دانشمندلرى (واحد زاهدوف، ن. م. م. ملهيف، و. م.
عبداللهيف، و. غ. ك. كريموف) نىنگ علمى و قيمتلى ايشلرى
(اۆزبېك ادبىياتى تاريخى) نى اوچ جلدده تاليف قىلگنلر و

۶۶،۶۵،۶۴ ییللرده تاشکنده چاپ بولگن و شوکی اوزبک دانشمندلر نینگ کوپ تالیفاتلریدن يادلش ممکن.

عزيز اوقوچیلرگه معلوم که گوزل اولکه میز افغانستان نینگ شمالی قسمتلیده (۶) زبانلر اوزبکلر و باشقه تورکی زبان خلقلر یشیدیگن شمالی افغانستان نینگ عمومی پیر میدانی ۷۵ مینگ مربع کیلومترگه برابر. مذکور میدان نینگ ۸۰ فیصدی تاغلیک منطقهلر بولیب، فقط ۲۰ فیصد گینه اېکین اېکیشگه یراقلی حسابله نه دی (۷)

تورکی خلقلری اساساً بلخ، قندز، جوزجان، سرپل، بدخشان، بغلان، تخار، سمنگان، فاریاب و باشقه ولایتلیده یشیدیلر. اولر افغانستانده گی تیللر و لهجهلرده گپلشه دیلر.

افغانستان اوزبکلری اېسه نیمن، قاضن، قوشچی، قوره مه، منیگ، سری، برلاس، قولاق، قونغیرات، منغیت، قولترات، تومه، اوتارنگ، قنگلی، اچه می لی، قیات، تیمور، بېرکه، توبایی، قیپچاق ارغین، قوترا، توگل، یوز، جلايرو اوترچی کی قبیلهلرگه بولینه دی.

عزيز اوقوچیلرگه معلوم که، گوزل اولکه میز افغانستان نینگ شمالی قسمتلیده تورکی (۶) زبانلر یعنی اوزبک، ترکمن، قزاق، قرغیز، ایماق، بیات، تاتار، قره قلیق همده باشقه تیللرده سوزلیدیگن قوملر یشیدیلر. بولر نینگ هر بیرى اوز لهجهلریگه خاص آغزده کی ادبیاتلری بار. بو کتاپ نینگ موضوعی یوقاریده ایتهگه نیمیزدېک، شو محنت کش و باتور اوزبک ملتى نینگ آغزده کی ادبیاتیهگه خاص دیر.

قدرلی کتابخوانلر!

یوقاریده ایتهب اوتگه نیمیزدېک، بو مجموعه ده گی دردانه لر جانہ جن اولکه میز افغانستان نینگ تورک. اوزبک خلقی

استقامت قيله ياتگن تورلى منطقه لريدن يازيب آينگن . اساساً خلق آغزه كى ادبيات نمونه لرني هر بير منطقه شپوه سيده يازيب آيش لازم . بيز شو ايشنى دردانه لر نمونه لرني يازيب آيشده نظرده توتيب ، هر بير منطقه خلقى شپوه سيده يازيب آلدېك . اما كتابده گى متلر همه قوملر فايده لنيشى اوچون آسان بوليشيني نظرده توتگن حالده ، متلرني ادبي يازوگه يقينراق قيب ، كوچيرديك . پس شوندى اېكن ، خلقيميز ، اينيقسه باله لر يمير بو كتاب آرقه لى اوزبېك ادبى تيليني بي ملال اوزگنېب ، ادبي تيلده سواد چيقريشه دى .

سوزيمنى توگتر اېكنمن ، «خلق دردانه لرى» كتابيني ، مالى تماندن قوللې . قوتله گن ، ايگى مراتبه بو كتاب چاپيگه حاميلېك قيلگن ، افغانستانده يشه ياتگن تورلى خلقلرگه فرهنگى همكارليك قيبش مقصديده تشكيل تاپگن و بير قنچه ولايتلرده فعاليت آيب باره ياتگن «جهانى همكارليكلر» اداره سى باشليقلريدن اوزيم نينگ چوقور و صميمى متتدارچيلېگيمنى اظهار اېتمن .

داكتر فيض الله ايماق

تورنتو - كانادا

مأخذلر:

۱. «اۆزبېك ادبيياتى تارىخى» ن. م. ملهيف تاليفى. بيرينچى جلد تاشكند چاپى، ۱۹۶۵-يىل، ۷۸-۸۱ ص.
۲. محمود بن حسين بن محمد الكاشغرى ۱۱-نچى م. عصر باشلىنىشىدا قيرغيزستان قماق شھرى نىنگ بلاساغون قيشلاقىدا توغىلگن. او، ياشلىگىدناق، علم اۆرگىشىگە كىرىشىدى، مخصوص صورتدا عرب اجتماعى علملىرىنى يىخسى اۆرگىدى. او، اولدن تورك نىنگ تورلى اوماقلىرى نىنگ تىلىنى اۆرگىشىگە علاقه كۆرستىدى. شو منظوردا توركلر يىشىدىگن منطقهلرگە سياحت اېتىدى. گرامرى اصولنى تدوين اېتىش اوچون اولرنى رسم و رواج و آغزهكى ادبياتلىرىنى اۆرگىدى. توركى تىلداگى اوماق و قبىللىرىنى يىقىندىن كۆردى. اوندن سۆنگ، بغدادگە باردى. اۆرگىنگن نرسهلىرىدىن فايدهلىنىپ، عرب تىلىدا (لغات التورك ديوانى)نى يازدى. (اۆزبېك ادبيياتى تارىخى) ن. م. ملهيف تاليفى، بيرينچى جلد، ۱۳۵ ص. تاشكند چاپى، ۱۹۶۵-نچى يىل.
۳. يوسف خاص حاجب (۱۱-م.) عصر نىنگ اتاقلى شاعرى، دانشمىدى و سياستمدارى دىر. اوندن بىزگە قدر، بيتىب كېلكن يگانە ادبى مىراث «قوتدغو بىلىك» داستانى دىر. بو داستان ۱۱ م عصر ادبيياتى و ادبى تىل نىنگ نادر يادگارلىگى بۆلىپ، زمانهسى نىنگ ترقى پرور اجتماعى-سياسى و اخلاقى-تعليمى قرشلىرىنى بدىعى مجسمه اېتىدى. تارىخ، نجوء، هندسه، الجبر، طبيعات، جغرافيا و باشقه ساحهلرگە داير قيمتلى معلوماتلر بېرىدى. اۆزبېك ادبيياتى تارىخى ۱۴۳ بيت.
۴. چوپانزاده آذربيجان دانشمىندلىرىدىن بىرى بولۇپ، باكو دارالفونى نىنگ استادى بولگن. توركى تىلى نىنگ تدرىس

- و دیالکتولوژی اصولیده کوپ تالیفاتلری بار، جمله دن (تورک
 تاتارلسانیاتینه مدخل)، باکو چاپی، ۱۹۲۴ - بیبل.
۵. محاکمة الغتین نوایی نینگ دری متنی، تورخان گنجہ یی
 ترجمہ سی ۶- بیت، تهرآن چاپی، ۱۳۲۳- نچی بیبل.
۶. ازبک، اوزبک، اوغوزیک، اوغوزیک اوغوز قومی نینگ
 خانى حسابلیب، بی باک، صاف، پاک و صادق معنی بیردهدی.
 کبلیب چیقیشی تورکی قوملرگه باریب، تقله دی. (ایماق)
۷. پ. الکسینوف. افغان ترکستانیده زراعت مسالهلری.
۸. داکتر عارف عثمان. افغانستان اوزبکلری حقیده بعضی بیر
 معلومات.
- «عرفان» مجله سی. سنبله، میزان آبی ۱۳۵۷- نچی بیبل، ۶۱، ۵۷،
 ببتلر.

قوشیقلر

یورینگ باقچه کپته میز

نای-ناییگه نایچی بولی،
قیزلریگه ساوچی بولی،
آغه جانیم توییگه،
اوزیم نای-نایچی بولی.

یورینگ، باقچه کپته میز،
گل خمچه دن توته میز.
گل بته نینگ تگیده،
اوینب نای-نای آیته میز.

یورینگ، قیزلر، اوینه میز،
دربالرگه بویله میز.
باغلا ایچیگه باریب،
یخشی گللر سیله میز.

دوگنه لر باردمیز،
اوینب باقچه کپده میز.
درختلرگه آسینیب،
قیزیل المه تپرده میز.

باغدن گللر اوزدمیز،

اېپكدن اېپ توژدميز ،
بوئينگگه گل تاقماققه ،
مرجان مونچاق تيرهميز .

رومال تيكسك كشتهلب ،
پوپكلردن دستهلب .
آغهگينه كپلهدى ،
اېشيك آچينگ راستهلب .

باغده آچيلدى گللىر ،
سيرهيدى مسيت بلبللر .
گللىر تگيدن آقر ،
اريق سووى شيلدیرلب .

گللىرى تاقه-تاقه ،
اوئينب باردميز باققه .
قۇل توتيشيب يورهميز ،
المه تېريب تباققه .

آتم بازار كپتديلر ،
قالين آيب اوتديلر .
قالينتى اېلتب ساتيب ،
كۆپ پوللرگه بتديلر .

آتم قالين ساتهدى ،
كۆپ پوللرگه اتهدى .

قیزیل قالیننی ساتیب،
مینگه کویلک آلهدی.

آسمانده گی آییمیز،
دولت آباد جاییمیز.
بیزلرده ی محنت کشگه،
کون بپرسین خدا ییمیز.

ACKU

محنت قوشیقلری

اوراقچی

تعریفینی آیلهیین بیر نیچه موذی بایینی ،
گردنیمگه الدب اوردی بیر پیکال بوغدایینی
هیچ بندهنگنی خدا، اوراقه دچار آیلمه!

دمگینم ایچیمگه توشدی، کیمگه آیتهی واینی ،
اوندن کپین چوتلمه سنگ، چوتله گین اوچ آینی .
هیچ بندهنگنی خدا، ظالمگه دچار آیلمه!

عذابگه قویدی جانینی ، یوزدن قوریتدی قانینی ،
عین چاشتگاه بهره دی بیر تیکه گینه نانینی .
هیچ بندهنگنی خدا، ظالمگه دچار آیلمه!

کۆچمن جایدن کۆچه دی، قناتلی قوشده دی اوچه دی ،
هر بیر اوراقچینی کورسنگ، تورت کوزه سور ایچه دی .
هیچ بندهنگنی خدا، ظالمگه دچار آیلمه!

چویانلر قویینی باقه دی، استخوانینی چاقه دی ،
چاشتگاهده بیر شمال تورسه، اسکنه سیننی چاقه دی .
هیچ بندهنگنی خدا، ظالمگه دچار آیلمه!

قهینب یوره ک جوشه دی، سایه گه گیله توشه دی ،

اۋراقچی نینگ حقیگه چارلی بوغداي قوشه دی .
هیچ بندهنگنی خدا، ظالمگه دچار ایلمه!

میده گللرنی تهره دی، یار و دوستلرنی کوره دی،
بایلری بی انصاف ایکن، حقلرینی کم بهره دی .
هیچ بندهنگنی خدا ظالمگه دچار ایلمه!

اۋلتیریپ چوت اېته دی، چارطرفدن اۋته دی،
اۋراغده اۋلگن آدم بی جنازه کپته دی .
هیچ بندهنگنی خدا، ظالمگه دچار ایلمه!

دل. جگرنی داغله دی، دماغینی چاغله دی،
اۋراقچی تهرلهی. تهرلهی کۋیلگی شور باغله دی .
هیچ بندهنگنی خدا، ظالمگه دچار ایلمه!

نمکیدن تاته دی، تهرلب بدنی قاته دی،
تیکانلی یپردن اۋرسه، تیرناغیگه باته دی،
هیچ بندهنگنی، خدا، ظالمگه دچار ایلمه!

اندخوی نینگ قالینلری

کاندن آرتگن توزلری ،
قپ-قرا دیر کوزلری .
کۆکیدن گل توقییدی ،
اندخوی جان نینگ قیزلری .
الپاکه دن تونلری ،
سیره دیدی بلبللری ،
آچیلییدی گللری ،
آق و قیزیل ، رنگ برنگ ،
اندخوی نینگ قالینلری .

قولیده نوایی ، بیدل ،
میده-میده اوقییدی ،
اندخوی جان نینگ قیزلری ،
عجب قالین توقییدی .
الپاکه دن تونلری ،
سیره دیدی بلبللری ،
آچیلییدی گللری ،
آق و قیزیل ، رنگ برنگ ،
اندخوی نینگ قالینلری .

قىزىل المە نىنگ نقشى ،
بلانگى ئالى بخشى ،
قالىنى تۇقىماقگە ،
بخدا اندخوى يىخشى .
الپاكەدن تۇنلرى ،
سېرىدى بىللرى ،
آچىلىدى گللىرى ،
آق و قىزىل ، رىنگ بىرىنگ
اندخوى نىنگ قالىنلرى .

پىالەدە چاى اېكن ،
اۋتگە قۇيىگن تاى اېكن ،
قالىنى تۇقىماققە ،
اندخوى يىخشى چاى اېكن .
الپاكەدن تۇنلرى ،
سېرىدى ، بىللرى ،
آچىلىدى گللىرى ،
آق و قىزىل ، رىنگ بىرىنگ
اندخوى نىنگ قالىنلرى .

تامدەگى قىزلىرىگە ،
گىپىردىم يوزلىرىگە ،
قالىن تۇقىشىگە ماھر
اندخوى نىنگ قىزلىرىگە .
الپاكەدن تۇنلرى ،
سېرىدى بىللرى ،

آچیلییدی گللری،
آق و قیزیل، رنگ برنگ
اندخوی نینگ قالینلری .

آب روان بۆلدی جوی،
آدمنی قیلدی بدخوی،
قالینگه نمرهنگ باردیر
بلانگنی آلهی، اندخوی .
الپاکه دن تۆنلری،
سیرهیدی بلبللری،
آچیلییدی گللری،
آق و قیزیل، رنگ برنگ
اندخوی نینگ قالینلری .

توقیمهچی قیزلر

شقییر. شقییر ماکی آتر،
دوگانه سیگه اورگتر.
بوز توقیب، بازارگه ساتر،
آقچه جان نینگ قیزلری.
تپه گه چیقیب اویین قیلر،
آلتی قویین سۆیین قیلر.
«کیلینگ، قیزلر»، دیب هیقیرر،
اؤن پیکال اوی نینگ قیزلری.

اؤره لشیب تپوه باقر،
سلسله زلفیگه تاقر،
آدم بارسه ایچین یاقر،
تورکمن بیکلر نینگ قیزلری.

اله قویلرنی سۆیر،
برچه سی گوشتدن تۆیر.
شقییرده تیب قالین توقیر،
چارشنگی نینگ قیزلری.

اۋرۇم قوشىغى

آغمە الماس،

اۋرىمدن قالمس.

سېرە ھەم تالمس،

اۋرمەسە، بۆلمس.

غوجماغى بوغداي،

دانگىنگ توق-اي،

تۆپ بول اۋرەيلىك،

خرمىندە كۈلەيلىك.

اۋراغىم چقان،

سېين مېنىگە ياقگن.

قۇلگىنە چقان،

مىھنىتگە باقگن.

ساغىم قوشىغى

سېلىب يېدىنىگ اۋتىنىگى، ھوش-ھوش،

ايىب بېرگىن سوتىنىگى، ھوش-ھوش،

آخور تۆلە اۋتىنىگ بار، ھوش-ھوش،

آقر بۇلاق سوتىنىگ بار، ھوش-ھوش،

تۆبە قالگىن، جانور،

يېپە قالگىن، جانور،

گله گو-چپر قوشیغی

شاخلرینگ بار ماکی دهی،

تویاقلرینگ پاکی دهی،

الا، هی،

الا، هی.

بازار بارسنگ چنگ باسر،

قصاب لینگینگدن آسر.

الا، هی،

الا، هی.

«الا» دپسه، میده قیل،

سمانیدن جدا قیل.

الا، هی،

الا، هی،

الا، هی،

الا، هی.

قرنینگ کته، بپلینگ بوش،

«الا» دپسه، وقتینگ خوش.

کاسب قوشیغی

بوز توقییمن، قیرغاغینی اوخشه تیپ،

ماکی آته من قولگینمنی ققشه تیپ.

بازارده گی شاهیلردن یخشیراق ،
نفیسدن اوخشه گن بوزیم یخشیراق .

چرخیمنی پره سیدن اوچدی قوشیم ،
قلندر چارباغیگه توشدی قوشیم .

قلندر چارباغیدن گل کبالتیرینگ ،
گلنی قوییب ، مینگه بلبل کبالتیرینگ .

دوکان . اویگه کیرسم ، تنیه ققشه ییدیر ،
ساووقلرده اولمه ی قالسم ، یخشی دیر .

قریسی طلادن کپتسه یخشی دیر ،
شوندی مپنینگ بوزیم ارزان کپترمی ؟

تورلی قوشیقلر

اهرککلر ایتهدیگن قوشیقلر

قیزیل قالین نینگ نقشی ،
تامده سیره ییدی بخشی ،
دوست ناقابلینگدن ،
دشمن زیرک یخشی .

آتگه بپردی دُرشته

اولتيريېمن بوروجده،
يېگيرمه تورت ساعته،
مدام كوره من توشده.

آتنگنى اوچ قيزى بار،
عجب. عجب نازى بار،
بېرته سېنى مېن كوردېم،
ايپك سراندازى بار.

آت هېده دېم يوليدن،
تيكان چاپدېم چوليدن،
بوغز يدن نان اوتميدى،
پريجان نينگ قولىدن.

آسمانده گى يولدوزنى،
آتيب آيب بولميدى.
ينگى چىقگن قيزلرنى،
ساتيب آيب بولميدى.

آيگه لوخشر يوزلرى،
شيرين-شكر سوزلرى،
بېر عالمگه ارزىدى،
قرا قاش و كوزلرى.

زيبا جان نينگ قاقىگه،
قىران چاپلى تاقىگه،

مېنى خوشىم كېتىدى،
تېشلرى نىنگ آقىگە.

ارپە. بوغداى اۆرەمن،
تىكائىنى تېرەمن.
يار جان يوزىنگى كۆرست،
ساغىنىمىن، كۆرەمن.

ارىق دەگى چىمىنگدن،
مېن اۆلەمن غمىنگدن،
خدمت قىلەمن دەسنگ،
ارىق چىقر دەمىنگدن.

ارىق نىنگ سووى كۆلمى،
آلىپ كېلىدى بىلمى.
پىرزاددىن آيرىلىپ،
هنوز يوربىمىن اۆلمى.

الە اوغلاق تولىباشى،
كۆرىندى بۆيى. باشى،
بىزلر صنمىگە خوشداز،
اېشىتسىن قىرىنداشى.

امىن دريانىنگ راشى،
مرجان اېگرنىنگ قاشى،

مېنى شونداغ جورەتدینگ،
اورسین كۆزیم نینگ یاشی.

اؤراغینی اؤره من،
خاللرینی تېره من،
امان بولسین قرا كۆز،
نصیب بولسه كۆره من.

اوشه كېچە توی بولدینگ،
عشقنى برطرف قیلدینگ،
سېنگه آیتسه زیبا جان،
مېنى بی بیچاغ سۆیدینگ.

اوی نینگ كېتیده تېره ك،
بۆلمه مونچه بی یوره ك،
معشوق بېوفاگه،
دل بېرماق نیمه كېره ك!؟

اوی نینگ كېتى تال یغچ،
ساچگینگ قولچ-قولچ،
اره میزده دریا بار،
اؤتالمه یمن نه علاج.

آیتهی دېسه بولمیدی،

أیتمه سیمگه قویمیدی،
قورسین گرفتارلیک،
کورگن بیلن تویمیدی.

ایلنه من اباققه،
خال میناسی قباققه،
خالنی میده تیره دی،
جانگینمنی آماققه.

باداملیک نینگ یولینی،
پیاده یورگنلر بیلر.
خوشدارلیک نینگ دردینی،
باشیدن اوتگنلر بیلر.

باردییه دریا کپچگنی،
اؤلتیردییه سوو ایچگنی،
یر سېسینی اېشیتیب،
قناتییه یوق، اوچگنی.

باغ نینگ کېتی گل حوض،
گل تېرگنی باره میز،
گلنی بهانه قیلیب،
گلیر جاننی کورده میز.

بارب ایتینگ یاریمگه،
سپوگیلی دلداریمگه،
آزگینه رحم آبله‌سین،
بو احوال زاریمگه.

بازارده‌گی شور توزنی،
آسمانده‌گی یولدوزنی،
مهن بلاسینی آلی،
بیلی اینگیچکه قیزنی.

باشیمده باردیر سئم،
سلمدن آغیر کلهم،
تورب کپتدی زباجان،
یوره‌ککه قویدی اله.

باققه کیردیمه اوزومگه،
کپسک تپگدی یوزیمگه،
خدا یارینگ دیگونچه،
یش ایلندی کوزیمه.

بلند تاغنینگ پسی بار،
قولیده قفسی بار،
نشانه‌سینی ایتسم،
شفتالی گل قرسی بار.

بلند گزه هوادار،
آسمان دن توشه دی قار،
زیبا جان نینگ باشیده،
ایپکدن قلیاغی بار.

بیارده سی آق پلی،
سحرده سیرر چولی،
تاقینی شمال آلدی،
کاکلرینگگه اولی.

بپوفا آشنا قورسین،
دردینگ جانیمگه اورسین،
کېله من، دېب کېلمه دینگ،
بو هم یادینگده تورسین.

بیر یاریه بار نازدانه،
کاکلنی قیلدی شانه،
مردک نینگ کېنجه قیزی،
مېنی قیلدی دیوانه.

تاد نینگ بالازی ارچه،
اؤینب کېله دی قیزچه،
قیزچه گه یردشه دی،
بېقسمدن کویلکچه.

تام اوستیده سه دانه،
یورغه لیدی بؤدنه،
قیسی بای نینگ قیزیسن،
مېنى قیلدینگ دېوانه!

ترازوده گی تاشگه،
قییلگن قلم قاشگه،
قوش تېگیرمان یوره دی،
کوزیمدن آققن یاشگه.

تېگیرمانده قوش نوا،
کوکله بولیبدی هوا،
قوروق عشقینگگه کویسم،
قیسی کتابگه روا؟

چارباغلردن اۆته دی،
قدیدن سرو، کوته دی (ر)،
نازک قیزیل لبلری،
لعل و مرجان ساته دی.

چراغینگگه یغ بۆلى،
گلزارینگگه باغ بۆلى،
آتنگ آلگن قرسینگ نینگ،
اوپچیکه سچاغ بۆلى.

چوپان چۆللرده بۆلر،
اۆزدك كۆللرده بۆلر،
پولى كويگن عاشق نينگ،
كۆزلرى يۆلده بۆلر.

چىقىب كېلدىم ساي بيلن،
سودا قىلدىم باي بيلن،
باي نينگ قىزى كېتىدى،
قشقه جىرن تاي بيلن.

چىندى - چىندى دمبوره،
چىندىرلمه، دمبوره،
يوره كلرنى غم باسدى،
غمنى كۆتر، دمبوره.

خواجه المار دشىگه،
يوربىدى اۆز خوشىگه،
كجك كېسىنگ لىلى گه،
يره شه دى قاشىگه.

خواجه بولغار جان اپكن،
درديگه درمان اپكن،
هر سوريگه كۆنه من،
عاشقلىك يمان اپكن.

خوشدار اېدېم اۋزىگە،
قرە.قرە كۈزىگە،
بىر كۈزىب دىدارىنى
حيران بۆلدىم اۋزىگە.

دانه.دانه دانىگىن،
كېلەمن گلخانگىن،
بۇساغنىگە باش قۇيىپ،
تېلىب آلى آنىگىن.

دنبورە چىلامەيىمىن،
قۇلىمىگە آلامەيىمىن،
زىبا جان نىنىگ قۇلىدىن،
اۋيىمىگە بارالمەيىمىن.

دەقان ھىدەيدى قۇشىدى،
ھىدەگىن جايى بۇشىدى (ر).
دەقانگە: «ھارمە»، دىسىنگ،
اۋلگۈنچە وقتى خوشدى (ر).

دېۋال اۋستىگە دېۋال،
دېۋانە بۆلى دېيىمىن.
قۇلىنىگدە اېپىك رومال،
يانىنىگدە اۋلى دېيىمىن.

دەمبۇرەنگىنى مېن چلى،
ھەر نىرسە بۇلسە تالى (طالع).
جلوہ قىلىپ كېلەسن،
اوزىم بلانگىنى الى.

رنگ تىشلەدەيم قىلمگە،
اۆلتىرىدەيم گىلمگە.
خمار-خمار كۆزلىرىنگ،
ارزىيدى مىنگ عالمگە.

مىمنە جان يۆل بۇلسىن،
تىكانلرى مۆل بۇلسىن،
ھەر تىكان نىنگ باشىدە،
زىبا جان بلبل بۇلسىن.

سنگلاخدە كىتتە تاش،
كېلىپ كېتدى قلم قاش،
بارىب آنەسىگە آيت،
قىلىپ قۇبىسىن كېسگن آش.

سووسىز قالگن بىلدەي،
گۈزەلرگە يوگوردىم،
چارەسىنى تاپالمى،
بىغرىمنى يېرگە بېردىم.

سوۋ كېلەدى اۋىناغلب،
اېلىك رىبائى چاغلب،
مېنىڭ آيىم توليىدى،
حقىمنى بېر حسابلب.

قىزلر چىقەدى قىرگە،
قولاغىدە قوش سىرغە،
چار باققە كېتسك توريب،
صنم جان بىلن بىرگە.

كاكلىنى شانە قىلدى،
يورەككە خانە قىلدى،
قرە كۆزى جانىمگە،
مېنى دېوانە قىلدى.

كۆپ آزار بېرمە مېنى،
قتىلىدى بدنې،
كفترنىڭ كوك زىڭىدەى،
كوكسىنىڭگە اولى سېنى.

كېچەلر اويغانەمن،
ايلاندى تولغانەمن،
پرى جان نىڭ قولىدن،
عالمگە پالبارەمن.

گل سفسرگه قره‌نگ،
کیمیگه قره‌ب قیریلهدی،
بپوفا دوران اپکن،
اؤلتمی توریب آیریلهدی.

گل میدی آچیلگنی،
خمچه میدی قیریلگنی،
وعدهلر شونده‌دی میدی،
اؤلتمی توریب آیریلگنی!؟

صنم جان نینگ حویلیسی،
کپله‌دی گل نینگ ایسی،
چه-چه اوریب سیره‌یدی،
طوطی بیلن قمریسی.

مهن آیلنی مالیدن،
تانیدیم رومالیدن،
هچ کیه خبر آلمیدی،
زیبا جان نینگ حالیدن.

مهن کپته‌من بو یاققه،
یرغیلنی دېگن قاققه.
اوزینی تانیمه‌یمن،
اوی کهنه قیشلاققه.

مېن كېته من يوليمگه ،
گلدار رومال بېليمگه ،
آلتى آيده كېلمه سم ،
توزاق قويگين يوليمگه .

مهمانخاننگ تار اپكن ،
ياتگنى جاي تاپمه ديم ،
يوزينگ توله خال اپكن ،
اوپگنى جاي تاپمه ديم .

ميمنه رسته سيگه ،
آفرين اوسته سيگه ،
خط بيتيب يوياريدى ،
قمچى نينگ دسته سيگه .

اېتكدن توردى شمال ،
باشيده اېيك رومال ،
قېتیب آنه توغميدى ،
اوندديين صاحب جمال .

أهمبو ياله . ياله

اهمبو ياله . ياله ،
آچيلدى گل لاله ،

گل بنه گلی ارزان،
اندخوی نینگ قیزی ارزان.

قیز قوچاغی بیر قوچاغ،
اؤرتهمیزده بار بیچاغ،
بو بیچاغ نینگ ذمی یاغ،
سیوگیلیمه ساغلیغی یاغ.

ملا کبلتیریب اوقیتینگ،
قره ساچین توقیتینگ.
قره ساچی آیتیلگن،
ترازوگه تارتیلگن.

«آل-ها، آل» دیب تشلیدی،
سنلگن توقیز بوغچه،
آلیب-آلیب کییه دی،
همه سی اصل پرچه.

آلیب اوستیدن کییدی،
پساسیده باریچه،
قول تپگسه دیرکیلیدی
ضوبله دهگی مست تایچه.

کوزی نینگ کتته لیگی،
بپش قرانلی آینه چه،

بدنی نینگ آقلىگى ،
تاغلرده ياققن قارچه .

سېسى نىنگ مېينلىگى ،
چوپانلر چلگن نېچه .
يوزى نىنگ قىزىللىگى ،
بازارده گى شيرمانچه .

زلفى نىنگ اوزونلىگى ،
سركارى تاشده بير نيمچه .
ايشانمه سنگ باريب كور ،
سلنگ بيلن كله نكچه .

بېلى نىنگ اينگيچكه ليگى ،
دمبوره نگنى تاريچه .
تيشلرى نىنگ آقلىگى ،
بازارده گى صدفچه .

قىريليب سلام بېردى ،
زلفى بيرگه تېگگونچه .

گلیاره جان، بویلرینگدن

گلیاره جان، گلیاره،

بیر نشانه بهرگین ای،

قوللرینگدن، گلیاره.

گلیاره جان، بویلرینگدن،

گلیاره جان، گلیاره.

خط بتیبب یوارییدی،

میمنه لیک ممانگه،

راست قولگیننگدن توتیب،

آلیب بارسه چمنگه،

گلیاره جان، گلیاره.

سیری کابل سیرینی،

ساعتلری تیرینی،

اکه جان جیگی-جیگی،

چگرلریه، ابریدی.

گلیاره جان، گلیاره،

گلیاره جان، گلیاره.

اېشېككه كېلدى بېر گدای

اېشېككه كېلدى بېر گدای،
عصاگه تېه نېب «هو»، دیدی.

آی پاره قیز اويدن چيقيب:
«اوی نینگ اېگه سی يوق»، دېدی،
«اوی نینگ اېگه سی يوق، دېمه،
بۆيه ننگی قوروق قولمه.»
«بۆيه، بۆيه، بار يولینگگه،
لايق اېمسمن بۆيینگگه.
بېر آتە بار آلپ زمان،
كېرىب كېلر حالی زمان.
سېزنى كۆرر، بېزنى سۆكر،
قزاندەگى آشنى تۆكر.»

«قنى، آتنگ كېلسە اېدی،
سېنى مېنگە بېرسە اېدی،
قولیمدهگى سېرلى عصا،
قلین پولینگ بۆلسە اېدی.»

«بۆيه، بۆيه بار يولینگگه،
لايق اېمسمن بۆيینگگه،
قولینگدهگى سېرلى عصانگ،
اېلنېب تېگسېن بۆيینگگه.»

حویلیسی بار قلعه‌دهی

حویلیسی بار قلعه‌دهی،
دروازه‌سی موله‌دهی.
هر کوزی بار یاریم نینگ،
قشقری پیاله‌دهی.

گه بو یاققه، گاه او یاققه،
تلیپنه‌دی هر یاققه.
همیشه اوینب تورگن،
اولی بادام قباققه.

یوگوریب کپلدی باققه،
حسینی‌نی اوزماققه.
حسینی‌نی اوزالمی،
اؤره‌لیب قالدی تاککه.

باشیگه سنبل ساجیب،
موج اوره‌دی هر یاققه.
دپوالنردن بتولنه‌یمن،
نگاریمنی کورماققه.

كېلدى كۆزىنى سوزىب،
كېتدى يوره كنى بوزىب،
كۆكسىمگه الو سالدى،
خمار كۆزىنى سوزىب.

كېلدى اوينب گل غنچه،
يوزلرى كلچه. كلچه،
بىر قولىده زنبورچه،
بىر قولىده سوو غولچه،

زنبورچهنى اسرهيدى،
مكتب سرى بارگونچه.
سوو غولچهسى قولىده،
بارهدى ايچه. ايچه.

آلسنگ جانىمنى تېز آ،
مونچه آزار بېرگونچه.
بۆيىنگدن اورگيله من
مهمان بولسنگ بىر كېچه.

خوشدار اېديه اوزىگه،
خمار. خمار كۆزىگه.
هر بىر شىرىن سۆزى بار،
اولى شىرىن سۆزىگه.

کېلدى قاشینی قاقیب ،
کۆزى چقماقلر چاقیب .
عشوه قیلیب کېله دی ،
کۆکره گیگه گل تاقیب .

آهسته قدم قۆبه دی ،
ککلیکلرگه یان باقیب .
آلدى مېنینگ جانیمنى ،
جسمیمنى اوتگه یاقیب .
باغ ارهلب یوره دی ،
پسته بادامنى چاقیب .

عطاردن آلدى اییی ،
کله پوشیگه پوی ،
بهریراق کېلسه یاریه ،
خمار کۆزیدن اوپه ی .

جلوه قیلیب کیله دی ،
دلبریه آهسته . آهسته ،
چاقه . چاقه کېله دی ،
جلغوزه بیلن پسته .

گردنیگه آسیدی ،
گللرنی دسته . دسته .
باغدهگی بلبلرده ی
اوقییدی بسته . بسته ،

نالیشلریگه اولی،
سپسلی دیر شکسته .
قاش و قباغین چپرئیب،
ایلهدی بیزنی خسته .

ارابه‌دن نری زوم-زوم زیاده

ارابه‌دن نری زوم-زوم زیاده،
آتیم اولدی، اوزیم قالدیم پیاده،
آتیم نینگ اولگنی عین نماز شام،
نماز شامدن بهری کونگلیم پریشان .

ارابه‌دن نری انجیر بیشیبیدی،
اون تورت یشر قیزگه ایشیه توشیبیدی .
اون تورت یشر قیزنینگ قربانی بولسنگ،
اون تورت طلا بهریب قوینینگگه آلسنگ .

ارابه‌دن نری قاضی نینگ باغی،
شانه‌مدن کپتمیدی درّه نینگ داغی،
درّه نینگ داغینی آفتاب کوترسین،
قیزلر نینگ نازینی ییگیت کوترسین .

باغ مہینگدہی بولمہ سین

باغ مہینگدہی بولمہ سین، باغبان مہینگدہی بولمہ سین،
جوزادہ قوی ہیدہ گن چوپان مہینگدہی بولمہ سین.

تاقی-تاقینگدن سہینگ، زردار تاقینگدن سہینگ،
تاقینگنی پیرگہ قویب، اویسمہ قباغینگدن سہینگ.

بیر چیلیمہ تنباکونی ہیر، عشقِ جولانینگ بیلن،
عشقِ جولانینگ بیلن، یار عشقِ جولانینگ بیلن،

بیر چیلیمہ تنباکونی ہر جایگہ بارسک چکہ میز،
بہوفا یار دردینی ہر پیرگہ بارسک آیتہ میز.

باغ مہینگدہی بولمہ سین، باغبان مہینگدہی بولمہ سین،
جوزادہ قوی ہیدہ گن چوپان مہینگدہی بولمہ سین.

آقره شیرین تیلیمنی

آقره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی،
امان بولسه کوره میز، باغده گی باغ گلیمنی،
کیچکینه چنار میسن، آسیلسه سینر میسن،
بونچه کیتهمن دپیسن، ایریلیب تینر میسن؟!

آتنگ انار اېکدی می، تگیگه سوو سپیدی می؟
باشینگده گی تاقینی، سپور یارینگ تیکدی می؟
آقره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی،
امان بولسه، کوره میز، باغده گی باغ گلیمنی.

سرپل اوزی هوادار، درختلری مهوه دار،
تا اوزینگدن بولمسه، کیم نقصینگه روادار؟
آقره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی،
امان بولسه، کوره میز، باغده گی باغ گلیمنی.

تیرهک نینگ اوچگینه سی، پسته نینگ پوچگینه سی،
آده منی اولدیره دی قلیق نینگ کیچکینه سی،
آقره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی،
امان بولسه، کوره میز، باغده گی باغ گلیمنی.

هوکیزینگنی باقمه من، شاخیگه گل تاقه من،
تماغینگ نینگ تگیگه، اون بیرته شمع یاقه من،
آقره شیرین تیلیمنی، آلیب کی (ل) بلبلیمنی،
امان بولسه، کوره میز، باغده گی باغ گلیمنی.

قىزىل رومال بېلىنگگە، مېن نىمە دېيەي سېنگە،
بىر كولىب قرەمەيسن ھمە گناھ اۆزىنگگە.
اقرە شىرىن تىلىمنى، آلىب كې (ل) بلبلىمنى.
امان بۆلسە، كۆرەمىز، باغدەگى باغ گلىمنى.

يوقارىدن كېلەمن، نوروز گلى تېرەمن،
تېرگن نوروز گلىنى يارگىنمگە بېرەمن.
اقرە شىرىن تىلىمنى، آلىب كې (ل) بلبلىمنى.
امان بۆلسە، كۆرەمىز، باغدەگى باغ گلىمنى.

قىزىل المە نىنگ نقشى، تامدە سىرەيدى بخشى،
راستى سىنى مېن آيتسم، شو يارىم اۆزى يخشى.
اقرە شىرىن تىلىمنى، آلىب كې (ل) بلبلىمنى.
امان بۆلسە، كۆرەمىز، باغدەگى باغ گلىمنى.

كېلىنگلر يار اۆينەيلىك

سىزە و گلزار يىخشى، كېلىنگلر، يار، اۆينەيلىك،
قاشى قرە يار يىخشى، كېلىنگلر، يار، اۆينەيلىك،

اوشبو گۆزل دورانده، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك،
سپوئىلى دلدار يىخشى، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك.

يارىم كېلدى اۆت ياقىب، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك،
بۆينىگە مرجان تاقىب، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك.

آلدى عقل و هوشىمنى، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك،
قرا قاشىنى قاقىب، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك.

قاشىنگ اصلى قاره مىش، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك،
اوسمه قىوگىنىنگ يلغان، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك،

سېنىنگ اوچون مېن كويدىم، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك،
سېنىنگ كويگىنىنگ يلغان، كېلىنگلر، يار اۆينەيلىك.

ترله لی

برماغینگ میده ابرور، بېلگینگ مورچه میان، ترله لی.
کتولک ایچره بدنینگ صاف ابرور آب حیات، ترله لی.

آی باره دی باتگنی، یار کپلیدی یاتگنی، ترله لی.
زماننگدن قورقه من، قول تشلب او یغاتگنی، ترله لی.

باشیمده گی تاقینی یاربه اوزی توقیگن، ترله لی.
آوازینگدن اوزگیله ی، مکتب جانده اوقیگن، ترله لی.

کیچکینه چارباغ ایچره، آچیلیدی نوبهار، ترله لی.
مېن یاریمنی بیتیریمن مشک عنبر تونی بار، ترله لی.

قیزیل-قیزیل یوزلری

گل لاله یانیده،
گلگه اوخشب توره میز.
بوینیمیزگه گل آسیب،
آغه جانیه کتوره میز.

گل چار باغنی آرەلب،
گل خمچه دن توتەمیز،
گل خمچه سیدن توتیب،
گلنی ایسکب اوتەمیز.

باغ ایچیگە بارگندە،
گل خمچه نی اوزمنگلر.
گل خمچه سینی اوزیب،
آغم کۆنگلین بوزمنگلر.

آهسته قۆیینگ قدمنی،
گللر پایمال بۆلمەسین.
گلگە آزار بېرمنگلر،
آغم کۆنگلی قالمەسین.

آغە جانیم بۆیلری،
گل خمچه گە اوخشیدی.
قیزیل-قیزیل یوزلری،
گل خمچه گە اوخشیدی.

آغە گینمگە اوئی،
الفدە ی بۆیلری بار.
بۆیی بۆییگە مناسب،
گلدە ی قیزگە تۆیی بار.

سبزمَن

اۆزبیکلر آره‌سیده نقل قیلینیشیچه، یازی فاریاب ولایتیگه قره‌شلی المار شهریده دنیاگه کپلگن. یازی زیبا دېگن قیزگه عاشق بولیب، اونینگ هجریده یانیپ، عاشقانه شعرلر ایتهدی. یازیگه نسبت بپرله‌دیگن عاشقانه تورتلیکلر هنوزگچه اۆزبیکلر خاطره‌سیده سقلنیپ کپلماقده.

بولر «سوزوان» یا که «سبزمَن» قوشیغی دېب اتلهدی. بو قوشیقلر، قالین توقیگنده، سوملک قینتگنده یا که چرخ ایگیرگنده خاتین-قیزلر تمانیدن اۆزیگه خاص آهنگ بیلن آیتله‌دی. روایت قیلیشلریچه، زیبا فاریاب ولایتی نینگ گل جان سیاد قیشلاغیده دنیاگه کیلگن. آته‌سی نینگ اسمی قیپچاقلیک ملا آرتیق بولگن، دپیدیلر.

بو عاشق-معشوق منسوب قیلهلر اۆرته‌سیده موجود بولگن ماجرا و نزاعلر سببلی یازی بیلن زیبا وصال شربتینی تاتالمی عالمدن اۆته‌دیلر.

یازی زیبانینگ هجریگه برداش بهرالمی اۆزینی اۆلدیره‌دی، اونینگ جسدی المارده‌گی قرایی تاغی یقینیده‌گی قبرستانگه دفن قیلینه‌دی.

زیبا یازی نینگ اۆلگنیدن خبر تاپیب، دوگانهلری بیلن اونینگ قبرینی زیارت ایتگنی باره‌دی. زیارت قیلیپ، قیشلاققه قیته یاتگنلده، زیبا دوگانهلریگه: «بیر پای کوشیمه قبرتینگ یانیده

قالیدى» دېب بهانه قىلىپ، يالغىز اۋزى يازى نىنگ قبرى اوستىگه قىتىپ بارەدى و باشىنى كئە بىر تاشگە اورىپ اۋزىنى اۋلدیرهدى .
 عمكىسى نىنگ اوغلى هم زىبانى سېور اېدى، او بو فاجعه دن خبر تاپىپ: «مېنى زىبا بىلن يازى قبرى اۋرتەسىگه كۆمىنگلر»، دېب وصىت قىلىپ، او هم اۋزىنى اۋلدیرهدى . كېن اۋنىنگ وصىتى بجا كېلتىرىلەدى .
 سىزگە تەقدىم قىلىنە ياتگن بو تورتلىكلر فاجعه بىلن توگەگن منە شو عشق دفتىرىدن آلىنگن .

چرخ ايگىرىپ چارباغ آلگن اۋزگىنم ،
 سايەسىگە رومال سالگن اۋزگىنم .
 مېن اېشىتتىم كېتگن آغم كېلدى دېب ،
 يۈلىگە جانىنى تىكگن اۋزگىنم .

دربانىنگ نرىباغىدن سىل كېلەدى ،
 سىل بىلن ايكى اۋردك تېنگ كېلەدى .
 اۋردكگە اۋردك مناسب ، غازگە غاز ،
 يىگىتگە قلىق مناسب ، قىزگە ناز .

قرا زلفىنگ حلقەسى بار بىر قوچاق ،
 آنە يورتدن كېلتىرىلەدى بىر بىچاق .
 اېكمەگىر پالىزنى اېكدىم سىل اوچون ،
 يارىم نىنگ قولىنى كېسدى شول بىچاق .

قپ. قرا دیر ککلیگیم نینگ کوزلری،
رو بروده اولتیریدی اوزلری،
بیر گپییم بار یوزمه. یوز آیتالمه یمن،
عقلی بولسه، انگلب آلسین اوزلری.

قپ. قرا دېمه، کوزینگده سورمه من،
قپ. قزیل دېمه، قزلینگده آلمه من.
آی چیقسه، عالم نینگ آفتابیمن،
مجلس ایچره قیزلر نینگ سلطانیمن.

کوکریب کورینه دی کۆک میسه لر،
بیزنی ابلتیب یار قاشیگه قویسه لر.
کیم نینگ اوغلی، کیم نینگ قیزی دېسه لر،
عمه بچه، تاغه بچه، دېسه لر.

اویگیننگ آلدیده اؤچاغ دلبریم،
قویگیننگ یېمیدی پوچاغ، دلبریم.
چاقیب بېرسه یېیدی یانغاق مغزینی،
یېگیت بولسه، کۆترسین قیز نازینی.

یاریمگه رومال یېبارهی باغله سین.
اوجیده گی خضنی کوریب ییغله سین.
اوجیده گی خضنی کوریب ییغله سه،
مین بارگونچه یوز و خاطر سقله سین.

دريانىنگ نرياغيده سيل بوران،
گل تھريب، دسته قيله دی بير جوان.
عزت و اکرام بيلن بھريده سلاء،
سلاميه آلمى عليک بۆلدى روان.

دريانىنگ نرياغيدين عصار كېلر،
آق ايپىك، قيزيل ايپىك ساتيب كېتر.
آق ايپىك، قيزيل ايپىك تيلتھيلىك،
كئھ تاغم بېليگھ اۆرھتھيلىك.

قرا قوش كېلدى درختگھ قۆزگنى،
عزرائيل كېلدى جانيمنى آگنى.
عزرائيل جان، آق يوزىنگدن آيلنھى،
بير فصل قۆى يار و دوستيه كۆزگنى.

يار دېديم يار ادا قيلدى مېنى،
عقيق اېديم كھريا قيلدى مېنى.
اۆلى عشقى بيلن آلدى مېنى،
آخري غمخانهگھ سالدى مېنى.

يارگينه رومال يېباردى آسمانى،
اوپچيگھ توگيب يېباردى اۆسمھنى.
اۆسمھسى خراب اېكن هيچ توتمھدى،
وعدھسى يالغان اېكن، بير اۆتمھدى.

یوقاری بارسم، بۆم نینگ باغی بار،
قهرگه بارسم، شو اولیم نینگ داغی بار،
های، اولیم، قهیرگه بارسنگ بوزرسن،
گلنی قوییب، غنچه سینی اوزرسن.

آق بیلکگه قیزیل عقیق تاقه من،
هم نفسیم، سیزنی قهردن تاپه من.
یول اوستیده مکتب بیلن مدرسه،
دم-بدم اهلچینی قهردن تاپه من.

کوچه دن اوتاتبیدیم، چارله دی قیز،
چرخ نینگ طنابیگه باغله دی قیز.
شونچه که جیگیله دیم، قویمه دی قیز،
آخری نالیشیمگه بیغله دی قیز.

کتوکینه کفتر بوله یلیک بیز ایکا،
هواگه پرواز قیله یلیک بیز ایکا،
ایکی درب بیر قوشیلیب کپلگنده،
درباگه کتوپریک بوله یلیک بیز ایکا.

کتوکینه کفتر ایدیه اوله دیلر،
آته. آته. شهردن قوله دیلر.
آته. آته. شهرده بیرگل ایدیه،
چمنده سیرده بیتگن بلبل ایدیه.

مېن كە كويدىم ، مېنگە ھېچ كىم كويمەدى ،
كويگن جانىم كويىب ادا بولمەدى .
كويگن جانىم كويىب ادا بولمىسە ،
باشىم يىستىق ، كوكسىم كۆرپە بولمەدى .

آسماندىن يىنغاق توشىپ چاقىلمەسىن ،
قۇي اۋلىب ، قۇزىسى منگرەب قالمەسىن .
قۇي اۋلىب ، قۇزىسى منگرەب قالمەسىن ،
يىگىت اۋلىب ، يارى جۆرەب قالمەسىن .

قەلدىرغاچ كېلدى قەلەنى آگنى ،
عزرائىل كېلدى جانىمنى آگنى .
عزرائىل ، آتنگ اولسىن ، آنگ اولسىن ،
قۇيمەدىنگ آتە . آمنى كۆرگنى .

گل لالە آچىلىدى رىگ برىگ ،
آغەگىنە اۋرتە بۇلى ، سبزه رىگ .
آغەگىنە نىمە كىيسە ىرەشر ،
سبزه رىگگە ىرەشەدى رىگ برىگ .

يۇگورىب چىقىدىم اربىق نىنگ باشىگە ،
اىكى قىز اوسمە قۇبەدى قاشىگە .
آنەسى كولىب قرەدى قىزىگە ،
آتەسى اۋلىمە تىلەدى باشىگە .

چيغچه دن چيققن نهاليه ، كپل بهراق ،
خمچه دېك نازك نهاليه ، كپل بهراق .
خمچه دېك نازك نهاليه كپلمه سنگ ،
دسته - دسته گل بۆلى ، زلفينگگه تاق .

يار - يار ، يار مكارينگ بۆلى ،
يار جانيم ، برگ شفتالينگ بۆلى ،
كيچملىر قورنينگ تولىب يارينگ بۆلى ،
كوندوز يوريب عاشق زارينگ بۆلى .

قولىمده گى اوزيگيم يپتر مېنگه ،
دوستدن هم دشمن سۆزى اوتر مېنگه .
ساغ بۆلينگ ، امان بۆلينگ ، اى دوستلريم ،
هر يپردن آوازه نگيز يپتر مېنگه .

درايى كۆيلك كييب ، توت قاقه من ،
دشمنلر اولگن كوني گل تاقه من .
دشمنلر اولسين ، اورنيدن تورمه سين ،
قىرغى تولىب ، قىرق آشيني كورمه سين .

آي يوزينگ آيلرده بولسين ، دوگانم ،
تقديرينگ بايلرده بولسين ، دوگانم .
بايلرينگ كته - كته قيزلرى بار ،
ايشيگينگگه چۆرى بولسين دوگانم .

سوونی قره‌نگ، انیل-چهنیل آقه‌دی،
یارنی قره‌نگ، دریچه‌دن باقه‌دی.
بیر باقیب، ایکی باقیب خوش یاقه‌دی،
قیریلیب قلم قاشینی قاقه‌دی.

تام اوستیگه تاغره تونتردیله،
آغه جانیبه، بیته دهب اختردیله.
آغه جانیبه بیتهگنی یلغان اېکن،
یار اوئیده بیرکونلیک مهمان اېکن.

ایکی درخت بیر-بیریگه باقه‌دی،
اؤرته‌سیدن آب زمزم آقه‌دی.
آب زمزم سوویدن ایچگن آغه،
خاتین آلیب بیزلردن کپچگن آغه.

آته‌داش قلعه‌سیدن آتیلدی تاش،
باشیمده الماس قیلیچ، کوزیمده یش.
کوزیمنی آجه‌ی دېسه کۆپ قرینداش،
قرینداشدن نی فایده، جان آته‌داش.

آق گل اېدیه، قیزیل گلگه چتدیله،
غریب باشیم بندی قیلیب ساتدیله.
باریب آیتینگ آتم بیلن آنمگه،
مېنی ساتیب، نی مرادگه بېتدیله.

آتگه میندیم، قولیم بیتمس یالیگه،
صدقه بولی لیگیننگ نینگ خالیگه،
داد و بیداد آته. آننگ قولیدن،
رحمی کبلمس مهن غریب نینگ حالیکه.

آق اوزوم، قیزیل اوزوم، غوجوم. غوجوم،
سفرگه کتیب باره دی یالغوزوم.
اؤلتیرگن کته. کیچیک قول کوتترینگ،
ساغ باریب، سلامت کپلسین یالغوزوم.

آق آتینگدن بوز آتیم دیر یخشیراق،
تپلیگینگدن کله پوشیم یخشیراق.
بیر نیچه نامردگه محتاج بولگندن،
چرخ بیگیریب نان ییگنیم یخشیراق.

«آه» دېدیم، «ای واه» دېدیم، کویدیم منه،
عشق اوچون کۆپ جانیمدن تۆدیم منه.
لیلی و مجنوننی کورماقچی اېدیم،
لیلی و مجنوندن بتر بۆلدیم منه.

آینه دېک آتین تراغیم بار مېنینگ،
قۇش تېرە کدن بیر سۇراغیم بار مېنینگ.
قۇش تېرە کدن بیر سۇراغیم یازی جان،
«بیر کوردی» دېب انتضاریم بار مېنینگ.

آی یوزینگه قرا زلفینگ قونغیراق،
سپنینگ دردینگ مہنگہ اورسین، کپل بہراق.
مہن سہنی: «یاریم»، دہدیم، «جانیم» دہدیم،
مبارک قدملرینگ قویگین بہراق.

اندخوی نینگ کاروانی کپلگی می بوگون؟
دردگینم درمانی کپلگی می بوگون؟
دردگینم درمانی دیر عزیز یاریہ،
اویگینم سلطانی کپلگی می بوگون.

اؤراق سالدیم اریہ-بوغدای بویگہ،
سؤراق سالدیم قیصار جان نینگ یولیگہ.
باریب آیتینگ قیصار جان نینگ خانیگہ،
زیبا جاننی یبارسین، اؤز اویگہ.

اؤلتیریمن کتہ اوی نینگ توریگہ،
ایکی کوزیہ دروازہ نینگ یولیگہ،
خلق آیتہدی: «سپنینگ کوزینگ نہ یولده؟»
مہنینگ کوزیہ یازی جانیم یولیگہ.

ایشیکدن بونیننی غاز ایتگن چیلیہ،
قیریلیب آغمگہ ناز ایتگن چیلیہ.
باشیگہ بیر چوغ الونی قویدیریب،
دودینی یورہ کده جا ایتگن چیلیہ.

ایکى درخت بیر-بیرىگه سایه دیر،
اؤرتەسیدە زیبا جان کیر یایه دیر.
یخشی نینگ بېرگن پولی دستمایه دیر،
همیشه یمانگه عمرینگ ضایع دیر.

بالاخانه اوستیده بوغدايیم بار،
عسکر یازیم کپتسه لر یوز واییم بار،
عسکر یازیم کپتسه لر حق یۆلیگه،
کمر بندى برده شه دی بېلیگه.

پۆپى قوش قوندى دیوار نینگ غازیگه،
کۆپ نظر قیلمنگ کیشی نینگ یاریگه.
کۆپ نظر قیلسنگ کیشی نینگ یاریگه،
آسیلرسن زور خدانینگ داریگه.

تا اوستیده تورگینگدن ایلنه ی،
گل قه قه کولگینگدن ایلنه ی.
گل قه قه هر صُرف نینگ مېوده سی،
خَمْچه ده ی لرزان بوینگدن ایلنه ی.

تاققه چیقدی، تاغ نینگ اوستی لانه می؟
کپته ی دپسه نازلی زیبا قاله می؟
خدا بېرگن مېنینگ گل زیبمگه،
مېن مېومه سه، یورده ک گینه قاله می؟

تاميم نينگ ارقه سیدن سيل اۆتهدى،
سيل بيلن ايكى اوردك تېنگ اۆتهدى.
اوردكنى باغلهماقگه ايپك كېرەك،
عاشقنى سۆرهماقگه يورهك كېرەك.

چارشنبه كون هر طرفگه قره يمن،
پنجشنبه كون عنبر كاكل تره يمن.
اېشيتي يمن كېتگن ياريم كېلهدى،
دۇهل قاقيب بازارچيلردن سۆره يمن.

چار باغ نينگ اول ياغیده ارچه يغاج،
اوستیده الحمد اۆقيیدی قلدیرغاج.
قلدیرغاج، اوچر بۆلسنگ، يانیمدن اوچ،
قناتینگگه خط بیتەى آغمگه اوچ.

چۆلدە كۆردیم چوچیمامه سایه سی،
نر توغیبیدی یازی جان اروانه سی.
نر میکن، لوکچه میکن تیللاقچه سی،
طلادن بۆلسین اونینگ بۆساعه سی.

چۆلدە كۆردیم چۆل بۆرى نینگ اویینی،
ساغینیمن یازی جان نینگ اۆزینی.
ساغینسه. ساغینمهسه اپرته كېلر،
سولگین آلیب سوپیره ی آق یۆلینی.

چۆلدەگى ایلاننى آتیب اولدیرینگ،
یازی دەی غریبنی آنگە میندیرینگ.
یازی جان، سیز هم غریب، بیز هم غریب،
ایاغی تۆلدى تیکاندن میندیرینگ.

خط بیتیمین بلبل جان نینگ بالیگە،
یېبارەمن قیصار جان نینگ خانیگە.
یېبارەمن یازی جانیم اوقیسین،
جوابینی تېزراق مېنگە بیتیسین.

کرکیدن تېوہمگە آرتدیم قیرق قزان،
بیر یار اوچون بۆلییدی رنگیم خزان.
یاتبېدیم سحر چاغی یار قۆنیدە،
اویى کویسین بیر ملا آیتدی اذان.

دربانینگ سېن اغیگە، مېن بغیگە،
قۇل توتیشیب قیچقیرەى: «اوت بغیگە».
مېن بارسم، اېللىر ملامت قیلەدى،
کۆرسە کۆزى کۆر بۆلسین اوت بغیگە.

دېواردن بۆیلېب قرەیدی بو ییگیت،
کۆنگلیدە اۆیلېب قرەیدی بو ییگیت.
کۆنگلیدە اۆیلەگنى مناسب یار،
مناسب یارگە قرەیدی بو ییگیت.

زىبا جان تام ساله دى پست - پستگينه ،
ايچيگه گل يايه دى ادرسگينه .
گليدن آله دېسم تيكانى بار ،
سوويدن ايچه دېسم ايلانى بار .

ايشيگينگه صفة ساله دى چيم بيلن ،
مېن كېته من ، سېن قاله سن كيم بيلن .
سېن كېته سن يولگه يولداشينگ بيلن ،
مېن قاله من اويدة كوز ياشيم بيلن .

زىبا جان ساچين ترر ، ساچين ترر ،
ساوچيلر كېلمه دى دېب يولگه قرر .
بیر قرر ، ايكى قرر ، تاكى قرر ،
اويگه كيريب زلفينى بير - بير ستر .

زىبا جان هيده قوينگنى مېن باقه دى ،
ايشيگينگدن دريا بوليب مېن آقه دى .
ايشيگينگدن دريا بوليب آقمه سم ،
بؤنينگه مرجان مونچاقلر مېن تاقه دى .

سرغه ييىمن سردرخت نينگ برگيده دى ،
قيرليىمن قوش بيچاغ نينگ دميده دى .
ايشيتيىمن : «كېتگن آغم كېلدى» ، دېب ،
آچيليمن گل لاله برگيده دى .

شاهمردان شاخيگه ايلدى تونيم ،
قيريب آنه ي دېديه سيندى قوليم .
بیر طيب ، ايكي طيب بيمس قوليم ،
آخري يار قوينيده بيتدى قوليم .

شو كچه يارگه باريب توتيلگنيم ،
مينگ تنگه يارغى بېريب قوتيلگنيم .
مينگ تنگه هر بير بوسهنگ نينگ صدقهسى ،
قلياغيم گرو بېريب قوتيلگنيم .

شمع چراغ ، شمعدان چراغيم ، مېنگه باق ،
يخشى ياردن اوزاقراغيم ، مېنگه باق .
يقين بوليب كوييب . يانيب ياتگونچه ،
اوزاق بوليب انتظاريم يخشيراق .

عاشق بولديه همسايه نينگ قيزيگه ،
كشتهنى آيب تيكهدى تيزيگه .
آلمهنى آيب يېبارديم ايزيگه ،
آنهسى كوليب قردهدى قيزيگه .

قاشينگ نينگ قراسيگه قوندوز بولهى ،
كچهسى يورالمهسنگ يولدوز بولهى .
كچه نينگ يولدوزيگه يورالمهسنگ ،
قوليمگه مشعل آيب ، كوندوز بولهى .

قاشینگ نینگ قراسی یووسه کبترمی؟
سپنینگدهی تازە گل باغده بیترمی؟
سپنینگدهی تازە گل باغلرده بیتسه،
سۆردب بارسە باغبان مېنگە ساترمی؟

قاشینگ نینگ قراسیگە پیوسته من،
مېن سپنی آلهی دېگن هوسده من.
مېن سپنی آلهی دېبان، آلامه دیم،
پتۆپی قوش باله سیدهی قفسده من.

قیزگینه قیزیل قیادان باشلمه،
بیر ییگیتتی مالی کوپ دېب خوشلمه.
مال دېگن قول چرکیدهی یووسه کبتر،
قیزیل گلنی هر طرفگە تشلمه.

کاشکی، اوییم بېرکەده بۆلسە ابدی،
همە اویدن اۆرتەده بۆلسە ابدی.
اۆلتیرسمە زیباد بیلن مېن یانمە یان،
دوست کولیب، دشمن ادا بۆلسە ابدی.

کوچه دن اوتاتبیدیم، بیر باقمەدی،
تۆنینی کفتیدن آلیب باقمەدی.
تۆنینی کفتیدن آلسە خالی بار،
اویگە بارسە قرچیغیدهی یاری بار.

كوچەدن اوتىب بارەدى الچە تۈنلىك گىنە،
قېرىلىپ بىر باقمەدى قرچىغى بۆيلىك گىنە.
قرچىغى بۆيلىك گىنمگە كىم بېرىدى خام شراب،
كۈزلىرى اۆتەدى يانەدى، قىلدى بغرىمنى كىباب.

كوچەدن اۆتىپ بارەدى اوچ كىشى،
كىسەسىدن تۆكىلەدى كىشمىشى،
كىشمىشیدن اېگىلىپ آلەى دەدى،
قۇلغاغىدن بورقىرەيدى مُشك ايسى.

گل بىلن بلبىل مناسب اۆلتىرر،
گل شاخەسىن بلبىل باسىپ اۆلتىرر،
گل ایتەدى: «سیره بلبىم، سیره»،
سیره سەم، عاشق اۆزىنى اۆلدىرر.

مېنى اۆتەم يازى دەپگن باى بۆلر،
بۆلگن يورتىم كۆكلە قۇتن ساي بۆلر،
اي بولوت، ایلنمەگىن يار اوستىگە،
نونھالىمە موزەلرى لاي بۆلر.

يازى جان ياز ایلەدى، ياز ایلەدى،
تاققە چىقىپ حىققە فرىد ایلەدى.
قۇلاق سالدى، يار اۆزى كېلمەدى،
بىچاق اۆتەم سىنەسىن چاك ایلەدى.

یوقاری بارسه، بۆیم نینگ باغی بار،
قویبگه کپلمسه اولیم نینگ داغی بار،
آه اولیم، قهرگه بارهسن بوزگنی؟
گلنی قویب غنچهسینی اوزگنی؟

دشت ارا تورگن گیاهسن، دلبریم،
نظریمگه توتیاسن، دلبریم.
بۆیگیننگی راست قیلگین بیر کۆرهی،
گوهر قیمت بهاسن، دلبریم.

یوزگیننگ خالدار اپکن مین ییلمه دیم،
باشقهنی کۆردیم کۆزیمگه ایلمه دیم.
شونچه قیلدیم تال درختنی پرورش،
سایه سی بار، مبهوه سینی کۆرمه دیم.

قالین توقیب قیریلیدی برماغیم،
چیتمه چیتیب پوده بۆلدی تیرناغیم.
یازی جانیه نهرگه کپتدی کپلمه دی،
کپلمسه آله گمان دیر کۆرماغیم.

قالین توقیب اون برماغیم قبردی،
یازی مپنگه یاشیرین خط یبوردی.
اوقیب کۆردیم خطلرینی بیرمه-بیر،
اوقیگونچه یوره ک-بغریه کۆکردی.

دریانتنگ نریاغیگه میانه من ،
میانه گه تیه نیب گل یایه من .
یرمی طلا ، یرمی نقره پیاله من ،
یازیگه سلاسه بېرسه ، اویاله من .

یازی جان رومال یبباردی : قوشقینی ،
مېن اونى قنداغ تیکه ی بو قیش کونی .
تیکسه هم تیکر ایدیم اول یاز کونی ،
یارگینم باغلب چیقسین نماز کونی .

اولنگلر

نای . نای

نای . نای آیتگیه کپله دی . یه ، نای . نای ،
طلا تا قگیه کپله دی . یه ، نای . نای .
زیب جانیم اوییگه . یه ، نای . نای ،
مهمان بولگیه کپله دی . یه ، نای . نای .

کپچهلر کپچرمیدی . یه ، نای . نای ،
کپلینلر قاچرمیدی . یه ، نای . نای .
قولیده طلا کلید . ای ، نای . نای ،
دروازه آچرمیدی . یه ، نای . نای .

اولنگ

قىزىل-قىزىل خورازلر خرمن ساچر ھاي اولنگ،
قىز كورمه گن يىگىتلر، تنگه ساچر ھاي اولنگ.

اولنگ-اولنگ، جان اولنگ، اولنگ كۆپ دىر ھاي اولنگ،
اولنگ بىلگن تىلىنگدن مېنگه اوپتير ھاي اولنگ.

چىمىلدىغىنگ ارقه سىده شىلدىر-شاوقىن ھاي اولنگ،
آتنگ قوشگن قوش بازوتگه كېلدى ذوقىم ھاي اولنگ.

ايگنه گىنه يىتدى دېب اوردىنگ، آنم، ھاي اولنگ،
اپندى كېتىب باردمن تىنگىن، آنم، ھاي اولنگ.

چىمىلدىغىنگ چىب-چنار، بۆيىنگ چنار، ھاي اولنگ،
بۆيىنگگه كوز تېكمەسىن، آلەي ضومار، ھاي اولنگ.

كېلىن كېلگن حويلىنى اورددە دېنگلر، ھاي اولنگ،
آت باغلنگن قازىقنى ضلا دېنگلر، ھاي اولنگ.

ايكى صندوق بىر-بىرىگه زۇخ بېرددى، ھاي اولنگ،
ايكى قوددە بىر-بىرىگه توى بېرددى، ھاي اولنگ.

قىزىل. قىزىل خۇرازلر خرمىندە دىر، ھاي اولنگ،
قىز كۆرمەگن يىگىتلەر ارماندە دىر، ھاي اولنگ.

تۇرخانە نىنگ اۆتىنى ارچە اېمىش، ھاي اولنگ،
كېلىن جان نىنگ كۆيلىگى پرچە اېمىش، ھاي اولنگ.

چىمىلدىغىنىگ ارەسىدە تۆلە جۆجە، ھاي اولنگ،
بىرتەسىنى مېنگە بېرىنگ نذىر خۆجە، ھاي اولنگ.

آتەگىنىگ حويلسى دروازىلىك، ھاي اولنگ،
اوغلىگە توى جۆنتدى آوازىلىك، ھاي اولنگ.

چىمىلدىغىنىگ نىنگ باغى مرواريد دىر، ھاي اولنگ،
مىرزا اكە اۆزلىرى سرورى دىر، ھاي اولنگ.

چىمىلدىقنى كىمە قاقدى، كىياو قاقدى، ھاي اولنگ،
پستە. مېيز تاپلمى بېرگە باقدى ھاي اولنگ.

چىمىلدىغىنىگ ارەسىدن تىق آلى، ھاي اولنگ،
كېلىن كىياو آغزىدن سىق آلى، ھاي اولنگ.

تۇرخانە نىنگ اۆتىنى يولغىن اېمىش، ھاي اولنگ،
كېلىن جان نىنگ كۆيلىگى گلگون اېمىش، ھاي اولنگ.

تاقچەدەگى شىرتنى كىمە تۆككىدى، ھاي اولنگ،
نىكى كېلگن كېلىننى كىمە سۆككىدى، ھاي اولنگ.

تاقچه ده‌گی توته نینگ ایپی قنی؟ های اولنگ،
ینگ کیلگن کپلین نینگ سپی قنی؟ های اولنگ

تاقچه ده‌گی قیچینی زنگ باسیدی، های اولنگ،
ینگ کیلگن کپلینی غم باسیدی، های اولنگ.

یار-یار

ایلدکده‌گی بیگیتلر، یولنی باشلنگ، یار-یار،
کپکسه. کپکسه خاتینلر تۆنی باشلنگ، یار-یار.

کپکسه. کپکسه خاتینلر، باریب کپلینگ، یار-یار،
ایکی یاقنی کوندیریب، تۆنی قیلینگ، یار-یار.

کوش قیلینگ ساوچیلر، تۆی آرتلسین، یار-یار،
آغه‌گینه بختلری تیز آچیلسین، یار-یار.

کپچه‌سی ساوچی کپلدی آیدین اوچون، یار-یار،
آیدینی تۆی قیلماقچی آغه اوچون، یار-یار.

ساوچیلرگه آتەسی جواب بېردی، یار-یار،
آیدینگه هم آتەسی خبر بېردی، یار-یار.

قطار. قطار تېوھدن تۆى آلىنگلر، يار. يار،
تاغده يورگن سورويدن قۆى آلىنگلر، يار. يار.

امباردهگى بوغدايدن قاپ تولديرىنگ، يار. يار،
آيدىن جان آتەسىنى تېز كۆندىرىنگ، يار. يار.

دوگانه جان يورىنگلر تۆى كېتەيلىك، يار. يار،
آيدىن جان نىنگ كۆنگلىنى خوش اېتەيلىك، يار. يار.

اۆلنگ اېتىپ بارەمىز توپخانهگە، يار. يار،
تۆنى قوتلوغ اېتەمىز دوگانهگە، يار. يار.

آغەگىنە تۆى آرتدى، باى اويىگە، يار. يار،
قۇچقار قۆبنى سۆبەمىز بىز تۆيىگە، يار. يار.

آيدىن تۆبنى اېشىتىپ، كۆپ خوش بولدى، يار. يار،
آغەگىنە باغىگە گل آچىلدى، يار. يار.

آغە بازارگە كېتدى، قاپلر آلىپ، يار. يار،
قېچىغىگە تۆلگۈنچە پوللر سالىپ، يار. يار.

تۆيگە سرشته تۆتىپ، آتە كېلر، يار. يار،
آغە كۆنگنى آچىپ خوشلىك قىلر، يار. يار.

تۆيگە سرشته كېرەك يارده قىلىنگ، يار. يار،
تۆيگە كېرەك نرسەنى آلىپ كېلىنگ، يار. يار.

تۆى نىنگ ايشى كۆپ بۇلر، آدم كېرەك، يار-يار،
خوشلىك قىلىپ چاقماققە بادام كېرەك، يار-يار.

اوزون-اوزون ارغمچى كۆككە يېتر، يار-يار،
آغم بېرگن تۆبلىرى اېلگە يېتر، يار-يار.

ھى-ھى اولنگ، ھى اولنگ، آى آچىلسىن، يار-يار،
كېلىن كېلگن اويلرگە گل آچىلسىن، يار-يار.

تۆردە تۆشلگن قالىن نىنگ بىر گلېمن، يار-يار،
آغم بىلن كېلىن نىنگ بىلبىمن، يار-يار.

چىمىلدىق ارقسىدن تىباق آلى، يار-يار،
كېلىن-كىيو آغزىدن سىباق آلى، يار-يار.

چىمىلدىغىنگ چىب-چنار، بۆيىنگ چنار، يار-يار،
بۆيىنگگە كۆز تېگمەسىن آلكىن طومار، يار-يار.

چىمىلدىق ارقسىدە شىلدىر-شاوقىن، يار-يار،
آتنگ بېرگن قوش بازوتگە كېلدى شوقىم، يار-يار.

آتەسى نىنگ باغىنى باغلهدى قىز، يار-يار،
اېلتى نىنگ آغزىنى باغلهدى قىز، يار-يار.

اڤلتى نىنگ آغزىنى باغلهدى قىز، يار-يار،
آتمسى نىنگ آبروسىن، سقلهدى قىز، يار-يار.

بوغچهسى نىنگ باغىنى باغلهدى قىز، يار-يار،
كپترمنگه اوزىنى شيلهدى قىز، يار-يار.

يىغلمه، قىز، يىغلمه، اوى سېنىكى، يار-يار،
پنجرهلىك آينهلىك تام سېنىكى، يار-يار.

پنجرهلىك، آينهلىك تام مبارك، يار-يار،
اوز بوينىنگه مناسب، يار مبارك، يار-يار.

هاى-هاى اولنگ، هاى اولنگ، آى باتمهسىن، يار-يار،
كېلىن كېلگن كېچەلر تانگ آتمهسىن، يار-يار.

ارابه نىنگ تگىگه سىپىدیه كېچك يار-يار،
كېلىن يىنگم كىيىگنلىرى بىرى ايىك، يار-يار.

ارابه نىنگ ديگىرى لرزان بهردى، يار-يار،
قوۋە و قىرىنداش اېكن، ارزان بهردى، يار-يار.

آغم نىنگ حويلىسىدن اوچدى اوردك، يار-يار،
تاغم نىنگ حويلىسىگه توشدى اوردك، يار-يار.

چارى تاغم حويلىسىدن آشپىرىنگلر، يار-يار،
كېلىننى تېز كىياۋگە تېشىرىنگلر، يار-يار.

كېلېن-كېياو ايكاوى، اوينشەدى، يار-يار،
بۆيى پېتىشگن قىزلەر، بۆيلشەدى، يار-يار.

دروازەنى كىم قاقدى؟ كېياو قاقدى، يار-يار،
زر تىكىلگن مونچاقلرنى، كېلېن تاقدى، يار-يار.

كېياو قاچدى دېمىنگلەر، تۈرگە أشدى، يار-يار،
قېچىغى نىنگ اغزىنى اېندى آچدى، يار-يار.

تاقچەدەگى پىيازنىنگ پوستى قنى، يار-يار،
ينگى كېلگن كېلېن نىنگ دوستى قنى، يار-يار.

تاقچەدەگى توتەنى چىنگ باسىبدى، يار-يار،
ينگى كېلگن كېلېننى غم باسىبدى، يار-يار.

كېلېن تىككەن كۆيلك نىنگ جىبى قنى، يار-يار،
ينگى كېلگن كېلېن نىنگ سېپى قنى، يار-يار.

تۈيگە بېرگن اۋتىنى يولغىن مىدى، يار-يار،
كېلېن يىنگە كىيىگنى، گلگون مىدى، يار-يار.

ارىغ نىنگ نرىقېدە، مە غوزە، يار-يار،
مە غوزە ايچىدە ضلا كوزە، يار-يار.

ظلا كوزه ايچيده غوييه. غوزه، يار. يار،
ينگي كېلگن ينگه جان توتمنگ روزه، يار. يار.

كېلن. كىياو ايكاي، عشقين آيتسين، يار. يار،
آزار بيرمنگ ايكاي، بيرگه ياتسين، يار. يار.

ايكى صندوق رو برو، قلفى سينيق، يار. يار،
كېلن بيلن كېلگنلر، كۆنگلى تينيق، يار. يار.

ايكى صندوق بير. بيرىگه رنگ بېرەدى، يار. يار،
ايكى قوده، بير. بيرىگه، توى بېرەدى، يار. يار.

اېشىگىنكىز يانیده، بير جفت انجیر، يار. يار،
كېلن ينگه سیرغەسى ظلا زنجیر، يار. يار.

زرگر قىلگن زنجیرنى اوزبب بولمس، يار. يار،
ايكى يورهك قوشيلسه بوزبب بولمس، يار. يار.

حويلينگىزىنىڭ تۈزىدە، تۈرتتە خوجە، يار. يار،
بیرتەسىنى مېنگە بېرىنگ، نذیر خوجە، يار. يار.

آق تېپەدن اوتىز قوی سوردی كىياو، يار. يار،
ايپك سئە، قسە تۆن كىيدى كىياو، يار. يار.

الە قاپگە سوينگن آنگ مېدى، يار-يار،
كوزىدن ياش آقمەدى، اۆگى مېدى، يار-يار.

ايگنە گىنم يىتدى دەپ، سۆكدىنگ آئم، يار-يار،
اېندى كېتىپ بارەمن، تىنگىن آئم، يار-يار.

قىزىل-قىزىل خۇرازلر خرمن ساچر، يار-يار،
قىز كۆرمەگن يىگىتلر تنگە ساچر، يار-يار.

قىزىل-قىزىل خۇرازلر خرمنده دېر، يار-يار،
قىز كۆرمەگن يىگىتلر ارمانده دېر، يار-يار.

يىخشى-يىخشى يىگىتلر يار سېوهدى، يار-يار،
باغ ايچىده ارەلب، يار سېوهدى، يار-يار.

آت باغلهگن قازىغى ضلا اېمىش، يار-يار،
كېلىن يىنگە اۆزلىرى، ضلا اېمىش يار-يار.

اويدە تورگن قىزلرنىنگ عمرى اۆتر، يار-يار،
چالگە ساتىلگن قىزلر كويىپ كېتىر، يار-يار.

قىزلرنى اېرگە بېرىنگ دوران سورسىن، يار-يار،
بىر نېچە كۈن عمرىدە كۈندۈر كۆرسىن، يار-يار،

اۈزۈگىمنى تۈپ-تۈلە توپراق باسگن، يار-يار،
نەمرد بۆلر اۆزىنى، دارگە آسگن، يار-يار.

اېرگه تېگه من دېسه آتم قويمس، يار-يار،
اوتيزدن آشيب اېندى توختب، بولمس، يار-يار.

گورگومە بۆلدى قالدی^۱

(تۆى قوشىغى)

مطرب رباب چلدى، گورگومە بۆلدى قالدی،
قىغو قاچىب اويالدى، گورگومە بۆلدى قالدی.

گل بىرله خار كېلدى، بوي بهار كېلدى،
آلديگه يار كېلدى، گورگومە بۆلدى قالدی.

جان بېرەدى سۆزىدن، آهو قاچر كۆزىدن،
مېن ايلنەى اۆزىدن، گورگومە بۆلدى قالدی.

دردى توشىبىدى ايچگه قويمىدى باشقه ايشگه،
كۆردىه بېلى اينگىچكە، گورگومە بۆلدى قالدی.

^۱ بۇ قوشىق فونكتورگە وحشەمسە هم،
ندخويده تويى كيچەسى خاتىن قىزىر
تەننەن يتتەدى.

باغ و بهار و شبنم، دردی جانیمگه مرهم،
حق بهردی بیزگه همدم، گورگومّه بۆلدى قالدی.

رخساری دیر قیزیل گل، سۆزلری مثل بلبل،
بیزلرنی قیلدی مشغول گورگومّه بۆلدى قالدی.

کهلین سلام

ارقه سیده اؤتینی،
جان و دلی خاتینی،
رجب بایگه بیر سلام!

یقه سیده یماغی،
جان و دلی تماغی،
رسول بایگه بیر سلام!

اېشگیده جلی بار،
بیر کۆزیده گلی بار،
احمد کۆرگه بیر سلام!

چنغیراققه گل آسیب،
کهلین - کییا و مناسب،
کهلین - کییا و گه بیر سلام!

گردنی آش تخته‌دهی،
سقالی آق پخته‌دهی،
گورینگ بایگه بیر سلام!

کیسه‌سیده خرماسی،
کوزیده بار سورمه‌سی،
لعلی بایگه بیر سلام!

ماشینلری شقیرلر،
کاوشلری تقیرلر،
خیاط خاله‌گه بیر سلام!

تامده یاتگن پاده‌دهی
ایکی لینگ خاده‌دهی
ئینگ درازگه بیر سلام!

یورگن قری بوردی،
آغزی تام نینگ توردی،
سود خوار بایگه بیر سلام!

قیزیل ضلا خرجه‌گن،
تویگه ضلا صرفله‌گن،
باباسیگه بیر سلام!

دروازه گه دب بهرگن،
اوچ اولوسگه گپ بهرگن،
تاغه سیگه بیر سلام!

اولتیریشی پیتابده،
ایکی کوزی کتابده،
ابه سیگه بیر سلام!

آق مسجد پنجره سی،
بیگیتلر شجره سی،
آته سیگه بیر سلام!

آق دیوارنینگ پرده سی،
خاتینلر سرکرده سی،
بی بی سیگه بیر سلام.

اله قاپ نینگ بورجیده ی،
شلپنگ قولاق گورجیده ی،
دایه سیگه بیر سلام!

اوتلب یورگن پاده ده ی،
یپردن چیققن خاده ده ی،
اویلا و سیزگه بیر سلام!

زلفیگه گلر آسگن،
اویینی پوینک باسگن،
بہسان قیزگه بیر سلام!

تاقیچہسی پویکلیک،
ایگنہلری اییکلیک،
اہرکہ قیزگه بیر سلام!

آلہ

آلہ، آلہ، جانیم بالم،
یاتہ قالگین، جانیم بالم،
آلہ بولگین، کوزیم نوری،
قربان بولسین جانیم بری،
یاتہ قالسین ناز اویقوگہ،
یاتہ قالسین ساز اویقوگہ،
آلہ، آلہ، جانیم بالم،
یاتہ قالگین، جانیم بالم.

آلہ آیتیپ باقہی سہنگہ،
طومار آلیب تاقہی سہنگہ،
قیغولرنی یوتہی سہنگہ،
قربان بولیب کہتہی سہنگہ،
آلہ، آلہ، جانیم بالم،
یاتہ قالگین، جانیم بالم.

آله ايتەى ياتە قالگين،
گل يىستىقگە باتە قالگين،
گل يىستىقنى كۆترگندە،
گللرنى سېن سىتە قالگين.
آله، آله، جانىم بالە،
ياتە قالگين، جانىم بالە.

داستانى قوشىق

بايجورە

باى جورە-يە، باى جورە،
سېنەنگ سېنەمگە جورە،
ايكى كۆزىنگ قې-قرە
دورەگە كولىب قرە.

بايلەر چىقىپ تول آدى،
تېرىسىگە پول آدى.
سنگلاخ نىنگ كۆلىدە،
باى جورەنى سىل آدى.

اېگر اوزدى تاييدن ،
پاكت كېلدى باييدن ،
باى جورهنى سيل آلدى ،
ياتيب قالگن جاييدن .

آستانه نينگ كۆلپده ،
قىزىل پوته بېلىدە .
باى جورهنى سيل آلدى ،
سنگلاخ نينگ كۆلپده .

بېلده پوته بېل گردان ،
قۇلده رومال قۇل گردان .
باى جورهنى سيل آلدى ،
قۇم و خويشى سرگردان .

زردالونينگ دانهسى ،
كۆپ يازىلگن شانەسى ،
سيل ايچىدە سرگردان ،
باى جورە نينگ آنەسى .

كۆك چايى نينگ شەسى ،
زردالونينگ تەسى .
بالمىلدى ، يىغلىدى ،
باى جورە نينگ عمەسى .

بودنه نینگ قفسی ،
چیقیب کپتدی نفسی ،
«اوکم» ، دپیدی ، بیغلیدی ،
بای جوره نینگ آپهسی .

قند ماشیندهی چکهسی ،
قوی تارتهدی سپرکهسی .
«اوکم» ، دپیدی ، بیغلیدی ،
بای جوره نینگ اکهسی .

کلاوه نینگ آهاری ،
بیلده کپلگن بهاری ،
«آه اوکم» ، دپب ، بیغلیدی ،
بای جوره نینگ خواهری .

باغ مؤمن اریغی ،
شیلدیرلیدی بلیغی .
«توره» ، دپیدی ، بیغلیدی ،
بای جوره نینگ قلیغی .

دزاکلرنینگ پاکسیسی ،
قولیده تماکیسی ،
«آه ، جیین» ، دپب بیغلیدی ،
بای جوره نینگ تاغہسی .

طلا اېگرنينگ قاشى ،
كېسىلدى قۇي نينگ باشى .
كېتىدىن يىغلب قالدى ،
جوره نينگ قىرىنداشى .

خرمن نينگ خورده سىنى ،
ياغى نينگ دورده سىنى ،
درىادن تايىپ آدى ،
جوره نينگ مرده سىنى .

باي جوره قىلدى قضا ،
آتەسى بۆلدى رضا .
باي جورەگە اۆقىدى ،
اۆن مينگ نفر جنازه .

گوبا بغرىنى تىليپ ،
ترسىگە قرەب كولىپ .
تابوتىنى توزەتگن
ايكىتە نىچار كېلىپ .

مىمنە نينگ يىگىتى ،
اياغىدە بار بوتى .
قولدن قولگە تېگمىدى
باي جورە نينگ تابوتى .

خان نینگ كۆزیدن اۆپدی،
دشمنلرینی تپیدی.
تابوتی نینگ اوستیدن،
اۆن مینگ غجری سپیدی.

یولدییم بال و پرینی،
كۆرستدی هنرینی.
دوره سیگه قۆیبیدی،
قطارده گی نرینی.

شیرین-شکر سۆزینی،
ایگی خمار كۆزینی،
تله شان قیلیب بېردی،
اېکین نینگ هۆكیزینی.

گچ کاری قیل اویینی،
خمچه دهی قد-بۆینی.
خیرات قیلیب بېردیلر
سورویده گی قۆینی.

تعریف قیلی باینی،
پیاله ده گی چایی،
اسقاظیگه قۆیدیلر،
امبار نینگ بوغداینی.

دشمندن کۆپ دوستینی،
آلامیدی قصدینی،
ملالرگه بپردیلر،
تمام هست و نیستینی.

کېتسه لر خدا یاری،
دمبوره گینه نینگ تاری.
کېچه. کوندوز یاتیبدی،
یپتی ملا قراری.

هواگه چیقیر یولدوز،
تیره مه کېتسک قندوز،
یپتی ملا قراری،
هم کېچه و هم کوندوز.

کابل دن کېلگن میخی،
اؤن بیر آرنینگ سیخی،
دؤنغیزده ی توییب کېتدی،
اولیاسی نینگ شیخی.

یپتیب کېلدی اینیشدن،
اوزنگی قیل قمیشدن.
جوړه جان نینگ مزاری،
یپتی مینگ بیشیق خشتدن.

جان قوطیگه قبلگن ،
سَله لری چویلگن ،
جوره جان نینگ مزاری ،
سمیت بیلن شیبیلگن .

سیزگه بپرگن سلامی ،
کیسه سیده قلمی ،
یپتی گز دراییدن ،
بای جوره نینگ علمی .

تعریف ایتتی بایینی ،
ایچالمیدی چایینی ،
بیرق قیلیب قژیبه کن ،
یپتی گز درایی نی .

دشمن بیلن دوستیگه ،
حریفلر جهل اوستیگه .
خیمه نی ابلتیب اوردی ،
اونینگ قبری اوستیگه .

چوپندن ایچدیبه چلو (چلاب) ،
بیز اېمس مقصد تلو (طلب) .
جورد نینگ جمعه سیگه ،
دمله دی اون قیناغ پلو .

باشيگە سالدی الاس،
ترکمن توقیدی پلاس،
باي جورە نينگ قصەسى،
شو يېردە بۆلدى خلاص.

دولت كپتان

غە بيلن غصەسىنى، درزاب نينگ حصەسىنى،
برينگگە ايتيب بېرى دولت جان قصەسىنى.
گلە باققە اويلرى، كۆرينەدى بۆيلرى،
سېلكىللىدى كېلەدى، جانىمگە كلمە گويلرى.
آت نينگ ضابى ايدىن، كۆيلك-ايشتانى سوپىدىن،
مىمنەدن ياغى بۆلدى، قوتورى دولت كپتان.
كبابى نينگ سيخيگە، قرەب قالدیه رخيگە،
دولت جاننى ايتەمن، فيتە نينگ اول رخيگە.
قۆليگە كتە تېر، كۆندەلرنى يارمىدى،
پايندە خان وصيت قىلدى دولت كپتان بارمەدى.
دومبرەدەگى تارگە، فيصلە بۆلگن كارگە،
دولت صلاح) سى بيتتى، اۆلتىرىيتى سىماوارگە.
شېرىن شکر سۆزىدىن، ياش آقەدى كۆزىدىن،
بىر تولى عسكەر كېلدى، دولت كپتان ايزىدىن.
ارپە. بوغداينى اۆردى، عسكەرنى قىزار تېردى،
قوچ و پلتنىن كېلدى دېب، دولتگە خبر بېردى.

سونه دېسه سونه دی، کوزی شمعه دی یانه دی،
 میل تیغنی شانگه آلیب، دولت توریب جوته دی.
 کاکل لرینگنی تره ب، کېل دیه ایزینگدن مره ب،
 دولت جان اوردو بۆل دی، راسته بازارگه قره ب
 گلاب سپیدیه یوزیگه، یاش اینه دی کوزیگه،
 قنداغ قیلدی اکه جان، انصاف بېرسین اوزیگه.
 قصابده گی گوشیمگه، کېچه توشمه توشیمگه،
 دولت کیپتانی ایت دېب، قویمه دیلر اوز خوشیمگه.
 بلاسینی آله من، قچان ایریلدی کویدن،
 دولت کیپتان ایلگری، عسکرلر هم ایزیدن.
 ریغینی مخته مه دی، چوپتی بېرگه نیخته مه دی،
 هر قنچه که کېلدیلر، دولت کیپتان توخته مه دی.
 بلانگی آلدی قوزیم، قچان کېلیسن سورهب،
 دولت هم اوردو بۆل دی، امام صاحبگه قره ب.
 بودنه نینگ پریگه، قشارده گی نریگه،
 اېندی میل تیغ آتینگلر دېب، ایتدی عسکرلریگه.
 تېگیرمان بقه سیدن، جفتلب آل یقه سیدن،
 گوله ژاله دهی کېله دی، دولت کیپتان ارقه سیدن.
 پخته تشله گن توندن، مېن گپ اوزگندیه سېندن،
 دولت کیپتان قه سی. یادگاری قالسین مېندن.
 چیلیملرنی چاغله دی، سینه نرنی داغله دی،
 بوجولگیدن اوق تېگدی، رومال بیلن باغله دی.
 بۆدنه کېلدی دانگه، گل چیقردی میدانگه،
 ایاغی کچل-کچل، پیتیشدی امام جانگه.
 هواده گی ابرگه، بنده قیلگن صبرگه،
 باریب کیردی اکه جان، دولت کهنه قبرگه.

ايزىنى تاپمى كېتدى، رفيقلرنى مېقتەدى،
 دولت قېرگە كىردى، عىسكرلە قرەب تۇختەدى.
 دروازەنى آچمەدى، آتنى مېندى قاچمەدى،
 خدا قېتدى دولتدن «يازده تىرى» كۆچمەدى.
 كاكللېرنى ترەب، يوردىمە گوشەدن مرەب،
 تىفنگى قولاچ قىلدى، تولى مشرگە قرەب.
 بۇدنه نىنگ دانىگە، عزت قىل مېھمانىگە،
 تىفنگى قولاچ قىلدى، هېچ كىمە كېلمس يانىگە.
 باغدەگى تېرەگىدن، ھە كتە درگىدن،
 خى تىفنگى بۇلسە، قۇرقەدى يورەگىدن،
 پېشىنگە يېدى ناندى، رفىق جانە جاندى،
 اۋزى نىنگ دستگاھلىرى، يۇقتىدى جان جاندى.
 آتنى ضابى اېپدن، اۋقىب نماز خىفتن،
 دىيادان نا امىد اۋتدى، قابل نىنگ اۋغلى كىپتان ۴.
 شىكر خداگە اكە جان، زىارت قىلدىمە مزارنى،
 ىنە آنە توغمىدى، دولتدەدى دلاۋرنى.
 هېچ كىمە نىنگ چارەسى يوق، خدا قىلگن جېردن،
 مردەنى چىقردىلەر، سېپىل كېنە قېردن.
 دل بېلن گۈردەسىنى، مردەنى نىنگ زردەسىنى،
 «پىردىگە» گە آسدىلەر ۵ دولت جان مردەسىنى.
 مېرگن كۈنئىدى كازە، كېتمە بۇلەمن نازە،
 پېش مېنگ نىر اۋقىدى، دولت جانگە جىنازە.
 بىلانگى آلەى ملا، قۇلنىگدن توتسىن اللە،
 مردەسىگە اۋقىدى، بىر اۋنتە، بىر داملا.
 قېلەگە باغلىنگن آت ۶ قۇللىرىگە بار ساعات،
 دولت كە اۋلىب كېتدى، شىھىد بۇلدى «خالىمراد» ۷

یکه تارتی تاواندی، دیوانه قیلدی خاندی،
 قیته آنه توغمیدی، دولت جاندهی جواندی،
 بلاسینی آله یدی، دلگه بالای بلم دی،
 فقط اوچ متر ایدی قدو قامتی بلم دی،
 چلیمینی چاغله دی، سینهلرنی داغله دی،
 مزار کلبیب دولت کپتان، هزارهلرنی قوله دی،
 توریمی بیلن تات گه، بالنگ خانه آبادگه،
 افسیز هم دولت کپتان، بیرقلله بارگن هراتگه،
 آتدهگی اېگرلریم، تېگدی می خبرلریم،
 دولت یادیمگه توشسه، در آلر جگرلریم،
 یپتی تولدی بهاری، پای تابه نی اھاری،
 آغه دهب ایزبلله یدی دولت کپتان خواهری،
 توت درختدی تنه سی، بیر قولاج بار شانہ سی،
 آننگ بولسم اوله ی دیب، جورب قالدی آنه سی،
 قصابتی بېرگن گوشی، آدمدی کفن پوشی،
 همه لاله زار بولدی، دولت جان قوم و خویشی،
 هم اوچتی یه هم اوچتی، چاونی دن کفتر اوچدی،
 عین چاشگه پېشینده، دولت جان اوققه اوچدی،
 هواگه چیقنن ایگه، سرشته بولگن چایگه،
 دولت نی قصه سینی خلاص قیلدی شو جایگه. ۸

۱. حکومت حربی عملداری، ۲. فاریاب ولایتی پشتونکوت
 شهریکه قره شلی بیر قیشلاق، ۳. اوشه زمانده قوللنه دیگن قورال
 نینگ نامی، ۴. دولت نینگ آتہ سی نینگ نامی، ۵. میمنه نینگ
 جنوب شرقیده جایلشگن قیشلاق. بو قیشلاقده دولت نینگ جسدی

اوج کون آسلیب قویلگن. ۶. طویلہ، ۷. دولت نینگ اوکھسی،
 ۸. دولت کپتان حماسہ سینی بیز «بیلگی» ہفتہ نامہ سی نینگ
 ایگینچی ییل ۳۲-سانی (۲۰۰۶ ییل ۱۱ نومبر) دن کوچیریب
 «دردانہلر» سایتیگہ جایلشتیردیک. «ایماق»

اہرتک

تخت بیلن بخت

بیر بار اہکن، بیر یوق اہکن، قدیم-قدیم زمانلردہ بیر کمپیر
 بار اہکن. کمپیرنینگ بیر گل اوغلی بار اہکن. کلنی، اویگہ
 کیرسہ، آنہسی اورر اہکن، دشتگہ چیقسہ، بچہلر اورر اہکن. گل
 بوندہی حیاتدن بیزیب: «بو کونیمدن اولگتیم یخشی»، دہب چولگہ
 چیقیب کپتیدی. کپتہ بہریدی، کپتہ بہریدی، چرچب، ہاریب
 باشینی بیر تاشگہ قوییب اویقوگہ کپتیب قالیدی. بو جای تخت
 بیلن بخت دہگن ایکی قوش نینگ جایی اہکن. بیر وقت تخت بیلن
 بخت اوچیب کھلیب، قرہسہلر کہ، جایلریدہ بیر گل بچہ اوخلب
 یاتیدی.

تخت، بختگہ:

— کوہ تنگدن کنتہ بیر تاش کپلتیریب، کل نینگ اوستیگہ

تشلہ یمن، پیرگہ کیریب کپتسین، دہدی.

بخت:

– یوق اونداغ قیلمه. او بیچاره چرچب کبلیب بو بیرده
 اوخلب قالیدی. یخشیمی، کپل، سبن هم اوتیب راستیدن قره، مهن
 هم اوتیب راستیدن قره. ساغلیب، توریب کبتسین، دبددی.
 قوشلر اونینگ راست تمانیگه اوتیب اونگه قرهبدیلر. کل
 اویقودن اویغانیب قرهسه که، کلی یخشی بولیب، خوشروی ییگیتگه
 ایلنپ قالیدی.

کل خداییگه شکرلر قیلیب:

– ایندی خدا مهنگه بپردی. شو یولدن کپته بپره قنی،
 نیمه بولر اکن؟ دبددی.

کل چولده کپته بپریب، کپته بپریب، بیر بلندلیکدن آشیب،
 ینه بیر بلندلیکگه چیقییدی. قرهسه که، اوزاقدن بیر شهر
 کورینهدی. شهردن شاوقین و غله-غوله سبسی کپلهدی. شهر
 ایچیگه کیریب بارسه، بو یورت نینگ پادشاهی اولگن اکن. رعیت
 دولت قوشینی اوچیریب، بو قوش کیم نینگ باشیگه قوتر اکن،
 دپ ساز و سرود قیلیب اولتیرگن اکن. بیر پیت قوش اوچیب
 کبلیب، کل نینگ باشیگه قونیدی. کل قوشنی قولی بیلن هر قنچه
 اورسه هم، قوش ینه کبلیب کل نینگ باشیگه قونه بپریدی. بونی
 کورگن رعیت کلنی کوتر-کوتر قیلیب عزت، حرمت بیلن پادشاهلیک
 تختیگه اولتیرغیزبیدیلر. اولگن پادشاه نینگ بیر قیزی بار اکن.
 اونی ینگ پادشاهگه نکاحلب بپریبیدیلر. آرهدن آلتی-یپتی آی
 اوتیدی. کل ارگده خاتینی نینگ یانیده جای ایچیب، خیال سوریب
 اولتیرگن اکن، یانیده گی ملکه اونینگ خیال سوره یاتگینینی ییق:

– توره قیسی خیالگه باتدیلر؟ دپ سوره بدی.

– ای ناقص العقل خاتین، بونی سوره ب نیمه قیله سن؟

دبددی شه.

— مېن سۆردىمى، كېمە سۆردىمىن؟ آخر، مېن مېز نىنگ
مىرمىنىگىز بۆلەمەن. سىز سىرىنگىزنى مېنىگە تىمەسنىگىز، مېن سىرىمە
سىزگە تىمەسەم، اوندە، كىمگە تىمەيمىز؟ دېدى مىلكە.
پادىشاھ مىلكە نىنگ كۈنگىلىنى آغرىنىسلىك دېيىپ بىر پىئانە
اۋىلىپ تاپىپ:

— مېن پادىشاھ نىنگ اۋغلى اېدىمە، بىر كۈنى وزىرلىرىنىنگ
اۋغىللىرى بىلەن آۋگە چىققان اېدىمە. بىر آۋنى قولۇپ، بو پىرلەرگە كېلىپ
قالدىمە. تەقدىر اېكەن، بخت قوشى مېنىنگ باشىمگە قۇتۇپ، سېندىك
گۈزۈل قىزنى مېنىگە اوچرەتدى. اۋشە يار و دوستلرنى اېسلىپ خىيالگە
باتىپ قالىمەن، دېدى پادىشاھ.
مىلكە اونگە:

— اى پادىشاھىم بو گپ خىيالگە باتىشگە ارزىيدىگەن گپ
اېمەس اېكەن. كو، بو ياغى آلتى آى، او ياغى آلتى آى، ھەمەسى
بۆلۈپ اۋن ايكى ايلىك گپ اېكەن. اوندە بۆلسە آلىنگ باجە
خانەنگىزنى، آرتىنگ جېھە خانەنگىزنى، اېرگىشىرىنگ
لشكرىنگىزنى، بارىنگ آتە آنگىزنى، دوست و برادرلىرىنگىزنى
كۆرۈپ كېلىنگ، دېدى.

— اى مېنىنگ دان مىلكە، مېن سىنگە تىمەشگە باتىنە آلمەگەن
نەتىمىنى سېزگىنىگە آفرىن! باجە خانە بىلەن جېھە خانە نىنگ حاجتى
يۇق. قىرق كۈن مېنىگە رىخست بېرسىنگ، اۋزىمە آت. قىمچى بۆلىپ،
بارىپ يار و دوستلرىمنى كۆرۈپ كېلەمەن، دېدى شاھ. كېيىن آتىنى
اېگرلەپ، بىر خۇرجىنگە دىنە. دولت سالىپ، قىلىچىنى بېلىگە باغلاپ،
اۋرنىگە وزىرىنى قۇيۇپ، قىرق كۈنگە رىخست آلىپ، اۋز شېرىگە
قارەب يۈلگە توشىيدى. بارىپ، اۋلكى ياتگەن جايگە، تىخت بىلەن
بخت نىنگ جايىگە آتەن توشىپ اۋزەلىيدى. بىر ۋقت كۆزى اۋيقوگە

كېتىب قاليدى. شو پىتتە تخت بىلن بخت اوچىب كېلىپ قرەسەر، جايلىرىدە يەنە اۆشە كىشى اوخلىب ياتىدى. شوندا تخت بخت گە:
 - مېنىڭ ايتگىمنى قىلمە دىنگ. مەن، آينى باغلب، چرچب يەنە مېن بىلن سېنىڭ جايىمىزدا اوخلىب ياتىدى. بو دفە قۇى مېنى، بارىب كود تنگدن كتە بىر تاشنى كېلتىرىب، اوستىگە تشلى، دېدى.

بخت بۇلسە:

- يۇق، اونداق قىلمە. يخشىسى اىكاويمىز هم اۆتىب چپ تمانىدن بىر قرەيمىز، او يەنە اصل حالتىگە قىتىب، كل بچە بۇلىب قالەدى، دېدى. اولر شوندا قىلىدىلر. «پادشاه» يەنە اصل حالتىگە، كل بچە گە اىلنىدى. بىر پىت اويقودن اويغانىب قرەسە، يەنە اولگىدەدى كل بچە بۇلىب قاليدى. او اۆزى نىنگ بو حالىنى كۆزىب «خدا مېندن بو عزتى آلدى» دېب، يىغلب آنەسى نىنگ آلدىگە جۇنپ كېتىدى.

كل آنەسى يشە ياتگن وىرانە كلبەسىگە كېلىپ، «آنە جان، مەن مېن كېلدىم»، دېب آنەسىنى چقىرىدى. آنەسى: «جانىم، بالە»، دېب، يوگورىب آلدىگە چىقىدى.

- بالە، قېرلردە يوربىدىنگ؟ آنگ اۆرگىلسىن سېندن. يۇلىنگگە قرەدى. قرەدى، كۆزلىمنى قرغەر چۆقىدى. كو! دېدى آنەسى اۇغلىنى بىرگە باسب.

- نىمە قىلى، اويگە كىرسە، سىز اوردىنگىز، دشگە چىقسە، بچەر اوردى، آخر جانىمدن تويىب، قاچىب كېتىشگە مجبور بۇلدىم. دد، آنە جان، دېدى كل. - مەن قضا تۇلمەگن اېكن، اىلىب. اىلىب، يەنە ئىدىنگىزگە قىتىب كېلدىم.

اىو گپ شو بىرردە تورسىن. گپنى اىندى گل نىنگ خاتىنى، مەكەدن اېشىتىنگ.

اوشنده كل خاتينیدن قیرق کونلیک رخصت آلیب کپتگن ایدی. آرهدن آلتی آی اؤتدی. پادشاهدن داو-درک یوق. «شاهیمگه بیران گپ بؤلدی میکن؟» دېب تشویشن اؤزینی قویرگه جای تاپالمی، آخری ابرینی ایزلب چیقیدی.

ملکه قیرفته کنیزیکه ابرککچه کییم کییدیریپ، اؤزی هم ابرککچه کییم کییب ابری نینگ یورتیکه قرب یؤلگه توشیدی. بالاخره، ابری یشه یاتگن شهرگه یپتیب کپلیدی. شهرنی کوچمه-کوچه اختریب ابرینی تاپالمیدی. آخری شهر حاکمی نینگ آلدیکه باریدی. او حاکمگه:

— مین فلان یورت نینگ شهزاده-سیمن. مین شهرمه-شهر یوریپ، هر شهرده بیر مدرسه قوردیرهمن. مینگه بیر مدرسه-لیک جای بپرینگ، دېدی.

حاکم اونگه بیر مدرسه-لیک جای بپریشنی نفرلریگه بویوریدی.

کپین ملکه شهر جرجیسنی تیلیب اونگه: «مین بیر مدرسه قوردیرماقچیمن. بو ایشگه مین پېتی یشردن یتیمیش یشرگچه همه ابرککلرنی مردکارلیکگه آلهمن. سېن بو حقدده بوتون شهرگه جر سال»، دېدی.

بو گپنی جرجیدن اېشیتگن شهر اهالیسی ابرتهدن ایشگه کپله باشلیدیلر. ملکه نینگ بو ایشدن مقصدی مردکارلر ایچیدن ابرینی ایزلب تاپیش ایدی. هر کونی مردکارلیکگه کپله یاتگن کل نینگ همسایه لری بیر کونی کل نینگ اوییکه باریب آنه-سیگه:

— فلان یورتدن بیر شهزاده کپلیب شهریمیزده مدرسه قوردیرماقدده. یتتی یشردن یتیمیش یشرگچه همه او بیرگه ایشگه باره یاتیدیلر. اؤغلینگیز بیکار، ابرتهدن او هم بیز بیلن ایشگه بارسه، نیمه بؤلهدی؟ دېدیدلر.

کمپير اولرگه:

— يىخشى گپ، اپرتهدن اوغليهم هم سيزلر بيلن ايشگه
بارسين، دېدى.

کمپيرنينگ اوغلى بولسه آنهسى نينگ گپيگه كۆنمى:

— يارميمن، بارسه، مېنى بچهلر اورهدى، دېدى.

— بارهسن دېدىمى، بارهسن! قچانگچه بيكار اويده

قرنينگنى سيلب ياتهسن؟ دېدى كمپير اوغليگه.

اپرتهمسى همسايه نينگ بالهلىرى وقت كېلىب كمپيرنى

اويغاتيبىدى. كمپير ايسه اوغلىنى اولرگه قوشىبىدى.

مردكارلر ايش بيلن مصروف. شهزاده ايسه اولرنينگ

ايچيده يوريب هر بيرىنى دقت بيلن كۆزدن كېچيرر اپكن. بير كونى

شهزاده مردكارلىككه كېلگن كل بچه نينگ آلدېگه كېلىب اونگه

تيكىلىب قرهدى. كل بچه نينگ كۆزلىرىنى اپرى نينگ كۆزلىرىگه

اوخشتىبىدى. «اونى ايشدن كېين آيب قالهمن، گپگه ساليب گپلريدن

تانيب آلهمن»، دېدى اوزبچه.

آقشاه ايش توگېدى. شهزاده مردكارلرنينگ آلدېگه كېلىب

اولرنينگ پولىنى بېرىب، كل بچهگه ايسه:

— سېن بو كېچه مېنگه مهمانسن، اپرته هم ايشله، ايكنى

كونلىك پولىنگنى بير بيرگه بېرهمن، دېدى.

كل ايسه:

— يوق، كېچه قالايمه يمن، آنه يكه، دېدى.

خلص، شهزاده كلنى آيب قاليبىدى.

قىرق كنىز اوچون قىرقته خيمه، شهزاده اوچون ايسه عليحده

خيمه اورىلگن اپكن. ملكه كنىزلىرىگه:

— سيزلر نانلرنيگىزنى يېب، خيمه لرينگىزگه بارىب ده

آينگلر. مېنينگ خيمه مگه قراوول قويمنگلر، دېدى.

كېيىن كلگە قردەب:

— سېن مېن بېلىن طعاد يېيىسن، دېدى.

كل:

— يوق، شەھزادە، سىز ئۆزىڭىز يېيە قالىڭ، مېن سىزدىن

قالگىنىنى يېسە ھە بۆلە بېرەدى، دېدى.

ملكە:

— يوق، اونداع بۆلمىدى. ئۆز آغزىڭ، ئۆز قولىڭ. سېن

ئۆز آلدىڭىڭدىن يېيىسن، مېن ئۆز آلدىمىدىن، دېدى شەھزادە.

بازاخرە ملكە كلنى كۆندۈرۈپتۇ. ملكە ايگى كۆزىنى كل

ئىنگ كۆزلىرىدىن اوزمىس اپكىن. كل ئىنگ كۆزلىرى ملكەگە تانىش،

لېكىن كل كلەسى و باشقە جايلرى اپرىگە ھېچ ھە اۇخشمىدى. ضعاد

يېگىدىن كېيىن ملكە كلگە قردەب:

— نىمە اوچون جىمىسن؟ گېير، دېدى.

كل شەھزادەگە دردىنى اچىپ:

— اى شەھزادە مېنى گېيرتېرىپ نىمە قىلەسىز؟ اويگە كىرسە،

آنە اورزدى، كوچەگە چىقسە، بچەلر، دېب گپ باشلەماقچى

بولىدى. لېكىن ملكە اونىڭ گىمىنى كېسىپ:

— بو گېلرنى قولى. يىخسى ياماندىن گېير، تورت آغىز

يالغاندىن گېير، دېدى.

— شەھزادە، جىمە اۆلتىرگىنى قويسە دىڭكىز. دە. اوندە مېنىڭ

يلغانىمگە قولاق سالىڭ، دېدى كل بچە.

— قنى، اېشىتە مەن، دېدى شەھزادە.

كل اۆز سرگۇشتىنى شوندىكى باشىدى.

— آندىن ايتكىمىدېك، اويگە كىرسە، آنە اورزدى، كوچەگە

چىقسە بچەلر اورزدى. بو كونىمدىن اۇڭگىمە يىخسى، دېب، چۈنگە

چيقيب كېتدیم. شهزاده، بو گېلریم همه سی یلقان، تغيین ایشانیب
اؤلتریمنگ، دېدی کل.

— یلغانلیگینی بیلیب توریمین، نیمه گه ایشانر اېکنمن؟
دېدی شهزاده.

— یؤل یوریب، یؤل یورسه هم مؤل یوریب، كېلیب، كېلیب
بیر جایده سوسب، آچیقیب یاتیب قالیمن. بیر پیت اویغانیب
اؤرنیمدن تورسه، کلیه ساغه لیب باشیمگه ساچ چيقيب قالییدی.

کل، باشیدن كېچیرگنلری نینگ همه سینی بیرمه. بیر
شهزاده گه آیتیپ بېریدی. ملکه کل بچه برچه بو دولت و عزتنی
تخت بیلن بختدن تاپگینینی بیلیدی. كېین او کلنی کنیزلری نینگ
آدیگه باشلب كېلیب اولرگه:

— قیرقته خیمه اورینگ، آتار اوچون قیرقته آخور توزدیتینگ،
دېدی. كېین شهزاده کلنی آتلرنینگ یانیگه قوییب هر لحظه كېلیب
اوندن خبر آلیب توریدی. کیچه سی تخت بیلن بخت اوچیب كېلیب،
تخت بختگه:

— مېنینگ ایتگینیمی قیلمه دینگ، منه، کل كېلیب، آخری
بو برده خیمه اوریب، آتیگه آخور قیلیب، اوزیگه بو بیرنی وؤن
قیلیدی، دېدی.
بخت:

— بو مزه ننگ نینگ ایشی. یخشیسی كېل سېن هم، مېن هم
اوینیگ راست تمانیدن اؤتیپ قردیمیز، توزدلیب توریب كېته دی،
دېدی.

كېین تخت بیلن بخت وینگ راست تمانیدن اؤتیپ،
یوزیگه کویب قردب وچیب كېتیدیر. کل ینه ساغه لیب، باشیگه
ساچ چيقيبیدی. ملکه كېلیب قردسه، کل ساغه لیب، آت یانیده یاتگن
اېکن، كېین شهزاده نوکرلریگه:

بو پېردن همه ميز کوچېب كېته ميز. قوئينگ كل شو پېرده
قاله بېرسين، دېدى.

شوندهى قىليب شهزاده اوز يورتېگه قىتيب بارېدى. او ينه
ملكه ليك كيمنى كىيب برچه ارکان دولتگه، بوگون شاه سفر دن
قىته دېلر، استقباليگه چىقېنگ، دېب خبر بېرېدى. وزيرلر ملكه
فرمانېگه اساسا پادشاه نېنگ استقباليگه چىقىدىلر. اونگچه كل
اويقودن اويغانىب هوشيم مى، توشيم مى، دېب، خرسند بوليب يانېده
تورگن اتنى مېنىب پادشاه ليك يورتېگه قره ب يولگه توشېدى. شهر
دروازه سېده ارکان دولتى اونېنگ استقباليده تورگن اېكنلر. وزيرلر
شاهنى كوتىب آليب اونگه تعضيه قىلگندن كېين، كېلتىرېب تختېگه
اولتيرغىز بېدىلر.

— شاهيه، بېزنى كۆپ انتظارده قويدېنگيز. سفرېنگيز كۆپ
اوزاگه چۆزېلدى، دېدى وزيرلر تملق بېلن.
پادشاه:

— هنوز هم كۆپ جايلرگه بارالمه ديم، دېب اوز حرمىگه
شاشېلىدى.

اويده خاتىنى چاينى دملب، جاينى توشب قوېنگن اېكن. اوزى اېسه
تاقچه دن بوغچه سېنى آليب اوزىنى گولليكه ساليب، گوي پادشاه
نېنگ كېلگىدىن بېخبردهى اونى آچىب ياپىب اولتيرېدى.

پادشاهگه خاتىنى نېنگ بو ايشى ياقمى:
— ايشېنگ شونچه ضرور مى، مېنگه قىب هم باقمه يسن،
دېدى اچىق بېلن.

— سيز مېندن قىرق كونىك رخصت آليب، آلتى آى
كېتدېنگيز. بوندن معلوم بولدهى او پېرده مېندن هم يخشىراق
يارىنگيز بار اېكن ده، دېدى ملكه اوزىنى گولليكه ساليب.

— ای مېنينگ گۈزل مَلِكَم، آلتى آيدن كېيىن اۈز يورتىگە بارگن شھزادە اوچون قىرق كۈن نىمە آلتى ھە مھمانلىك بېشىگە كفايت قىلمسلىگىگە عقلىنىگ يېتمەگىگە حيرانمىن، دېدى كل بچە عيارلىك قىلماقچى بۇلىب.

— راست آيتەسىز، شاھىم، خىراتلردە باشىنگىزىنىگ چىيىنلىرىنى قۇرىقلب يورگىنىگىزنى مېن ھە كۆردىم، دېدى ملكە كولىب.

— آ مېنينگ وفالى ملكە، مېنى ايزلب بارگن سېن مېدىنگ؟ آيت، جانىم، بو گېدن باشقەلرنىنگ خبرى يۇق مى؟ دېدى شاھ كولىگىدن آغزىنى يىغالمى.

— مېن اېدىم، شاھىم، مېن اېدىم. خاطر جمع بۇلىنگ بو سېردن مېندن باشقە نىنگ خبرى يۇق. بوندن بويان بوندى يالغانى گىپىرمىنگ، دېدى ملكە. شونداق قىلىب اىكاۋى اۈز مراد. مقصدىگە يېتتىدى.

بالەلر قوشىق و اۋيىنلىرى

گىۋ. گىۋدان، الە گىۋدان

تامدە چومچوق سېردىدى،
تال برگىنى چىنەدى.
تال برگى آچىق اېكن،
يورەككە سىنچىق اېكن.
گىۋ. گىۋدان، الە گىۋدان.
عبدالقادىر كومرۇدان.

چیقدیہ پسته تپرگنی ،
آی جمانی کورگنی ،
آی جمال اویده سیز می ،
آق اویده یکه سیز می ؟
گیژ-گیژدان ، اله گیژدان ،
عبدالقادر کومژدان .

آق اوینگیز ایچیگه ،
قالین گیله توشه تینگ ،
قالین گیله اومتیگه ،
مرجان ایپک ایشیتینگ ،
گیژ-گیژدان ، اله گیژدان ،
عبدالقادر کومژدان .

ایه جانیم ، ایته

تاش قلعه گه تاش آتدیہ ،
قالین گیله توشتمدیہ ،
قالین گیله اومتیدد ،
مرجان ایپک ایشیتدیہ ،
مرجان ایپک توگونچک ،
عوض آیمه کپلینچک ،
عوض مرجان نینگ زلفی .

نقره قلعه نینگ قلفى .
عوض جان نینگ تويى بار ،
بارىب تورگن بويى بار ،
اپرى بويىگه عاشق ،
اپلات اوزىگه عاشق .
اون يىباردى كىپكدن ،
بوغجامهسى اىپكدن ،
بوغجامهسى چىمىلدىغ ،
اىكاوى اوينر قلىغ .
قلىغ كىياو اوينه شر ،
قىزگىنلر بويىنه شر .

آيدىن آيم كېلىنچك

رومال تىكدىم ، گل - گلى ،
اۋرتەسى چىنك گلى .
تورت بورجى تورنە تىلى ،
تېوردى قىزگلى .

قىزگلى كىمگە كېردك ؟
آغه گىنمگە كېردك .
آغمگە بېرىمىدىر ،
پولىنى آلمىدىنر .

یوزینگگه توشدی اجین ،
توغری ایتماقلیک قیین ،

ایتماققه تیل کلمیدی ،
پیشانمدن بیلمیدی .

اہملہ گنگہ توشمیدی ،
بختنی بختگہ قوشمیدی .

اہمبو

کون چیقدی ، کولچہ بیشدی ،
مامہ نینگ آشی بیشدی .
بی بیمگہ قویگن آشنی ،
قرغہ لر چوقیب قاچدی .

قرغہ گہ کپسک آتدیہ ،
قرغہ مہنگہ پر بہردی ،
پرنی عصارگہ بہردیہ ،
او مہنگہ ایپک بہردی .

ایپکنی قیزگہ بہردیہ ،
قیز مہنگہ قلیغ بہردی .
قلپاغنی بپککہ بہردیہ ،
بپک مہنگہ قمچی بہردی .

قمچىنى يېرگە اوردىم ،
يېر مېنگە شوواق بېردى .
شوواقنى قۇيگە بېردىم ،
قۇي مېنگە قۇزى بېردى .

قۇزى نىنگ بىغنىسى ،
نان و نصىبە بېردى .
بو رزقىمگە كۈنمە دىم ،
عمرىمدە ھم تىنمە دىم .

يمان كۈن نىنگ قۇلدىن ،
قىغۇ- غم نىنگ مۇلدىن ،
حسن- حسين اورىشدى ،
قىزىل قانگە بۇلشدى .

قىزىل قاننى كىم ايچر ؟
آقىنە گورجى ايچر .
آقىنە گورجى ايچىب ،
بارىب تاغلرگە قاچر .

تاغلرنى تومن باسر ،
پولدارلرنى غم باسر .
اوستىگە زور كېلگندە ،
اۈزىنى دارگە آسر .

اله تاي، يورغله، تاي

اله تاي، يورغله، تاي،
ميينيب خراسان كبتاي.
خراسان نينگ يوليدده،
آنگينه، اولسه، نبتاي؟

آتيم نينگ پوستگيني،
ايشلب بازارگه ساتهي.
بنگي. بنگيگه ساتهي،
عصار رنگيگه ساتهي.

بنگي نينگ آتمسي يوق،
پيليدده فوتمسي يوق.
قلپقدد پويگي بار،
عصارده اييگي بار.

مهني عشقغه قويميدي،
ايكوي هم بولميدي.
پيليني باغلاش كپردك،
يبيگيتيني سيلش كپردك.

يبيگيتده هم يبيگيت بار،
مهين سهوگن نينگ بويي بار.
نې بير، نې بير سوزي بار،
قورهلي ددي كوزي بار.

آته: «سپومه گین»، دپیدی،
آنم: «قویمه گین»، دپیدی،
او هم مهنی سپوه دی،
یوره گی هم کویه دی.

آته اونی بیلمیدی،
آنم آیتیپ قویمیدی.
آیتگنی اویاله من،
آیتمه سم در آله من.

آچیلدی گل لاله

اهمبا، یاله-یاله،
آچیلدی گل لاله،
گل لاله نینگ قانی،
خان چار باغی نینگ یانی.

خان چار باغیدن اوتهی،
گل خمچه سیدن توتهی.
گل خمچه ده گلی یوق،
آغه گینه یاری یوق.

آفتاب چيقدی عالمگه

آفتاب چيقدی عالمگه،
يوگوريب يارديبه خالمگه:
خاله، خاله، آچ قالدیه.
آچ قالسنگ چويچک تهرگين.

چويچک تهرديم بير قوچاق،
نان بيشيردی قيرق قوچاق.
ناننی ابلتديم ايچکری،
اوزيم چيقديم تشقري.

خلققه ابلکچه بيردی،
مہنگه تيرناقچه بيردی.
آتيب اورديم ايشيککه،
باريب تہگدی بيشيککه.

حالی بؤيه کپلمس می؟
آق تۆنینه کييمس می؟
قمچيسینی آليب او،
ادبيني بهرمس می؟

قمچیسى نینگ نیشى بار،
اوپر-اوپر قوشى بار.
اوپچىب كېتدى هواگه،
قىتىب توشدى درياگه.

دریا سووی قوریدی،
بلیقلری چوریدی،
بلیقلردن بتر،
مېنینگ اۆپكە اپریدی.

للى، للى، باقى

للى، للى، باقى،
دسته گل ساقى.
حاجى كېتدى مگه گه،
قولاقلىرىده حلقه گه،
حلقهسى توشىب قالدى،
اۆلتىردى يىغلمه ماقچه.
يىغلمه-يه، يىغلمه،
يىلىك چاقىب بېردىن.
آتنگ نىنگ كىسه سىدن،
مىيز آئىب بېردىن،
قوربىقه نىنگ دىمىگه،
پۆپك تاقىب بېردىن.

غیلدیر ماچ

غیلدیر، غیلدیر ماچه،
تور کوزینگنی آچه،
سپوگنینگ کپلاتییدی،
پسته، بادام ساچه.
تباققه توشیب کپتدی،
اوماچ اهن قاشیغیم.
سپوگن یاریم کیلاتی:
آلچی توردی آشیغیم.
ایرغیب تورگنینگدن،
پیله لریه ساچیلدی.
سپوگن یاریمنی کتوریب،
ایکی کتوزیه آچیلدی.

باغان-باغان

- باغان-باغان،
- جانیه، باغان.
- قویلر نپرده؟
- اله تاغده.
- نیمه یپیدی؟
- اوت یپیدی.
- نیمه بهره دی؟
- سوت بهره دی.
- سوتی نپرده؟
- سوتلاغیده.
- قتیغی نپرده؟
- قتلاغیده.
- یاغی نپرده؟
- یاغلاغیده.
- انگیرمی، جنگیر؟
- انگیر، انگیر...

بو قوشیقنی باله لر تورگن وقتلریده آیتهدیلر. اویین قاعده سی شونده ی:

اون آتی باله ایکی گروهگه بۆلینه دی و دایره شکلیده توریب، قول اوشلشیب آله دیلر. بیر گروه بیر باله نی میرا (بیک) قیلیب ساییدی. میر هم اوز شریکلی بیلن بیرگه لیکده مذکور قوشیقنی اجرا ایتهدی. اویین آخیرده ایکینجی گروه میری: «انگیر» یا «جنگیر»، دپیدی. انگیر: «انگیر»، دپسه، گروه نینگ برچه اعضا سی شو سۆزنی

تکرارلب، بیرینچی گروه ایشتراکچیلری قوللری نینگ تگیدن اؤته دیلر. بیرینچی گروه اعضاسی تورگن جایلیده بوریلیب آله دیلر. ده، ینه اۆیینی دوام اېتتیره دیلر.

بو قوشیق اندخوی شهری قورغان قیشلاغیدهگی لافی اریغ محله سیده یشهیدیگن نادره دیگن قیزدن یازیب آینگن.

تپیر-تپیر قره قوش

بو اۆیینه باله لر ایکی گروهگه بۆلینه دیلر. ایکی گروه اعضاسی اوز ایچلریدن میر تعیین قیله دیلر، ایکی قضا بۆلیب تیزیلیب، ۶.۵ متر اوزاق بیر-بیرلریگه قره ب تورگن حالتده تۆخته یدیلر. هر بیر گروه عضولریگه پرنده لر نینگ ناملری قویله دی.

بیرینچی گروه میری ایکینچی گروه اعضالردن میری نینگ یانیهگه یاریب، اونینگ کۆزینی باغلیدی. اوز شریکلردن میرینی بونده دی دهب چقیره دی: «قلدیرغاچ کیل»، «قلدیرغاچ» کېلیب، کۆزی باغلنگن باله نینگ پیشانه سیگه چهرته دی، اوز جاییهگه قیته دی و اوز اورتاقلری بیلن بیرگه لیکده قوییدهگی قوشیقنی ایتته دی:

تپیر-تپیر قره قوش،

باریب دېوالگه یاپیش.

کۆزی باغلنگن باله نینگ کۆزینی آچیب قویه دیلر، شۇندن کېین او اونى چېرتیب کېتگن باله نى اختریشگه توشه دی. اگر تاپیشگه موفق بۇنسه، اونى اۆزى نینگ گروهیگه قوشیب آله دی. مېدا تاپالمسه، اۆزى اۆشه گروهده قالمه دی. اۆیین شو طرزده دوام ایتته دی.

ياغمير گدایی

ياغمير گدایی کهدی،
عصاسینی چلیب کهدی،
توره سینی آسیب کهدی.

اگر بهار فصلیده یاغینگرچلیک بولمسه، باله لر بیر اوزون
تیاققه اِسکی لته لر نی اوردب، قوشنیلرنیکیگه باریب، مذکور
قوشیقنی آیتهدیلر. اوی اِگه سی باله لرگه نان آلیب چیقیب بهره دیلر.
بیرار کیشی سبزدیرمی ته اوستیگه چیقیب، باله لر نینگ اوستیدن
سوو قویب یببارده دی، یعنی اودومگه کوزه، یاغمیر یاغسین، دهب
یخشی نیت قیلهدی.

سیل کهدی، سیلان کهدی

سیل کهدی، سیلان کهدی،
میسهنی باسیب کهدی،
دهقانگه خدا بپردی،
حنا نینگ اویی کویدی.

بهار فصلیده بیرینچی سیل کهلگن کونی باله لر خرسند
بولیب اوینب یوریب، شونده دی دهب کویلیدیلر.

آق تېرەك، كۆك تېرەك

- آق تېرەك،
كۆك تېرەك،
بىزدن سىزگە
كىم كېرەك؟
- سىزدن بىزگە
... كېرەك.

بىر، ايگى، اۋن آلتى

- بىر،
ايگى، ...
اۋن آلتى.
اۋن آلتىنى
كىم آيتدى؟
- اۋن آلتىنى
مەن آيتىمە.
ايشانمەنىگە،
سەن كۆر.

بالەلەر ھەر بىر سۆزنى آيتىپ بېرگە چىزەدىلەر. ھەر بىر خۇنى
سەن، آخىردە جەمئەتتە (۱۶۱) خۇن چىزىدىكى بولەدى.

ارپه، بوغدای

(بیردن یوزگچه حسابلش نینگ اینگ آسان یۆلی)

ارپه،

بوغدای،

تریغ،

توز،

یوز.

باله لر بیر-بیرلریگه: «یوزگچه سنه»، دېگنده، شو سۆزلرنی
آیتیب جواب بهره دیلر.

مقال یا که ضرب المثللر

وطن، وطنپورولیک، انسانپورولیک، تیل، یخشیایک، مردلیک،
نیکیینلیک، توغرلیک، آته-آنه و فرزند توغریسیده

- اخترگن تاپر.
- اخترگنینگه یولیکه سن.
- برکت کوپچیلیکده.
- بلیق سوو بیلن تیریک، آدم آدم بیلن.
- بیگانه اوی قرانغو.
- بیر باشگه بیر اولیه.

- بىر دروازە ياپىلسە، مىنگ دروازە آچىلور.
- آفتابنى اېلك بىلن ياشىرىپ، بولمس.
- بىر آقن اريق يىنە آقر.
- باى نىنگ كېلىنى بولگونچە، كىمغل نىنگ قىزى بول.
- بالەلىك اوى بازار، بالەسىز اوى مزار.
- بالە يىغلمسە، آنە سوت بېرمىس.
- بالە عزيز، تربىەسى اوندىن عزيز.
- باشگە توشگىنى كۆز تارتىر.
- باشقە نىنگ مىس قزانىدىن، اوزىنگ نىنگ قرا قزانىنگ يىخشى.
- باغىنگدە كۆر، تاكىنگگە آس.
- بلبل چىمنى سېور، آدە وىنى.
- بوريدن قورققن تۆقىگە كىرمىس.
- وطن نىنگ ويرانەسى، عمر نىنگ غىمخانىسى.
- دەمىنگ بارىدە يول تانى، نانىنگ بارىدە اېل تانى.
- دلدە بولسە، تىلگە كېلەدى.
- دلى بوش نىنگ تىلى بوش.
- دلى توغرى نىنگ تىلى توغرى.
- دشمنى پختە بىلن سۆى.
- دشمن نىنگ كولگىنگە ايشانمە.
- دشمنىنگ پشە بولسە ھە قوزق.
- يىمان بولسە ھە، اېل يىخشى، اېگرى بولسە ھە، يول يىخشى.
- يىمانگە يىخشى بولگونچە، يىخشىگە يىمان بول.
- يىمانگە يىمان بول، يىخشىگە يىخشى.
- يامغىر درياگە ياغر.
- درخت بىر جايدە كۆكرر.
- جان آلمسە، جان بېرمىس.

- زورنىنگ قابى يوق .
- قول اولمى ، رزقى قوريمىدى .
- كىشى نىنگ بچەسىگە ، كشمىش بېرسىنگ تۇختەمس .
- كىشى نىنگ يورتىدە شاھ بولگونچە ، اوز يورتىنگدە گدا بول .
- نامردنىنگ وفاسى بولمس .
- قۇزقاق بىلن سىرلشمە .
- نا امىد شىضان .
- آنەسىزنىنگ عمرى خوار .
- آدم ، آدم بىلن ، پستە بادام بىلن .
- آدم تاشدن قىتىق ، گلدن نازك .
- آدم قىلالمەگن ايش يوق .
- آى نىنگ اون بېشى قرانغو بولسە ، اون بېشى ياختى .
- آلتىن نىنگ بىتگن يىردە قدرى بار .
- آلتىن يىردە ياتمس ، يىخشىلىك يىردە قالمس .
- آت اىلنىپ قازىغىنى تاير .
- آت باسمەگن جايىنى تاى باسر .
- آرزوگە عىب يوق .
- آش نىنگ ضعمى توز بىلن ، آدم ضعمى سوز بىلن .
- اسردسە بلا يوق ، اسردسە دوا يوق .
- سوو قورىسە ، قدرى بىلىنر .
- سوونى كۆرمىسدىن اېتىك يېچمە .
- تېود قنچە كتە بولسە ، بغرى ھم شونچە كتە بولەدى .
- تېنگ تېنگى بىلن ، تېزەك قاپى بىلن .
- تىنتكەكە تىل بېردىنگ ، قولىگە بېل بېردىنگ .
- دىوانەگە دىوانە دېسنىگ ، ارپە بۆيى اوسەدى .
- تىكن بۆلىب اياققە قىلگونچە ، گل بۆلىب كۆكرەككە سىنچىل .

- تېلگە اعتبار، اېلگە اعتبار.
- تېلىنگى سقلەسنگ، دوستىنگ سقلنر.
- تاغ قنچە بلند بولسە ھە، اوستىگە يولى بار.
- تاغ تاققە يېتالمس، آدمگە يېتر.
- توغىلگن جايىنگ، كۆزىنگگە جنت كۆزىنەدى.
- تويگە بارسنگ تويىب بار، يمانلىگىنگ قويىب بار.
- يىخشى، آشىنى يېپىدى، يمان باشىنى.
- اوزاق بولسە ھە يول يىخشى، يمان بولسە ھە اېل يىخشى.
- اوى قىزى پلخمان تاشى، اوينب اتمە، اويىلب ات.
- اورسە، سۆكسە ھە اېل يىخشى.
- خىر ايشگە چرچى بولسنگ، جىركنمە.
- چىيان زھرى كېتر، تىل زھرى كېتمس.
- چىقمەگن جاندىن اميد.
- اېل يىخشىلىكنى اونوتمس.
- يىخشىگە قوشىلسنگ يېترىن مرادگە، يمانگە قوشىلسنگ قارىسنىن اوياتگە.
- يىخشى تاپىب سۆزلر، يمان قاپىب.
- يىخشىلىك قىل، اميدوار بول، يامانلىك قىل، خىردار بول.
- يىخشىلىك قىل، درياگە تشلە، يېسە يېيىق، يېنمە خالق.
- يىخشىلىك قىلسنگ، يىخشىلىك كۆردىن، يمانلىك قىلسنگ، يمانلىك كۆردىن.
- يىخشىلىك، يېردە قامس.
- يىخشى مانىمە، يمان كونيپ.
- يىخشى نىنگ قىربانى بول.
- يىخشى مۇقتەسنگ يردىشرا، يماننى مۇقتەسنگ اددىشرا.
- يىخشى كۆرگن دوستىنگگە، يىخشى كۆرگن نرسىنگى يېر.

- يخشىگه قرا يوقمس .
- يخشيدن شرافت ، يماندن كشتافت .
- يخشى سۆز بيلن ايلان اينيدن ، يمان سۆز بيلن پىچاق قىنيدن چىقهدى .
- يخشى قىزىنىڭ ساوچىسى كۆپ بۆلەدى .
- يخشى آتگه بىر قمچى ، يمان آتگه مىنگ قمچى .
- يخشى آغىزگه آش ، يمان آغىزگه تاش .
- يخشى ايشنى كېنىگه تىلمە .
- يخشى بالەدن رحمت ، يمان بالەدن لعنت .
- يخشى بۆلسىڭ آشىنىڭى ، يمان بۆلسىڭ باشىنىڭى پىرسن .
- اۋز عىيىنى بىلگن مرد .
- اۋز قدرىنى بىلمەگن ، اۋزگە نىنگ قدرىنى بىلمىدى .
- اۋغلى بارىنىڭ اۋزى بار .
- قونغىز بالەسىنى «آپپاغىم» دېب چقىرر اېكن .
- غم پىسنىڭ ، غم كوپىەدى .
- هر بىر يىقىلگن نىنگ تورىشى بار .
- هر يۈرغە آت نىنگ بىر يىقىلىشى بار .
- هر كېچە نىنگ كوندوزى بار ، هر آسمان نىنگ يولدوزى بار .
- حقىنگ اوچون جان بېر .
- حق بېرىلمس ، آلىنر .
- حق سۆز حق بۆلنى تاپر .
- حققە زوال يۇق .

محنت، محنت سېۋرلىك، كسب، هنر، عقل بيلن
ايش يورتيش، صرفه جۈيلىك توغرىسىدە

- بچەگە ايش بويۇر، كېتىدن اۋزىنگ يۈگۈز.
- بېلى آغرىمەگن نىنگ آلدیدە: «بېلىم» دېمە.
- بېرسنگ آلمەن، اپكسنگ اۋرەسەن.
- بېر قرغە بیلن قیش كېلمس، بېر ھۆكیز بیلن ایش بولمس.
- بېرنى كېسسىنگ، اوننى اپك.
- بېر كۈن آلدین ساچسىنگ، ھفتە آلدین اۋرەسەن.
- بېر كۈنگە ھۆكیز اۋلمس، ینەگى كۈن اپگەسى بېرمس.
- بوگونگى ایشنى اپرتەگە قۇبمە.
- دھقان بولسىنگ شديار قیل، مۇلا بولسىنگ تکرار قیل.
- دھقانگە: «ھارمە» دېسىنگ، اولگونچە سېندن منتدار.
- دھقان نىنگ نانى كېسك اوستیدە.
- داریز داردە اۋر، ماریز ماردە.
- بېر كۈلەگن خزینەگە یولقەدى، گپ كۈلەگن بلاگە.
- ياتیب پېسىنگ تاغ ھە چیدەمس.
- زر قدرىنى زرگر بېلر.
- ایشنب تاپگن آش لذیز.
- ایشلەگن تیشلیدی، ایشلمەگن كیشنیدی.
- ایشلمەگن تیشلمەس.
- ایشنى بجرەدیگنگە بویوز.

- ایش نینگ اوزىنى بىلگۈنچە، كۈزىنى بىل .
- محنتسىز راحت يۇق .
- محنتىدىن قۇرقمە، مىندىن قۇرق .
- مرد بولسنگ، ميدانگە چىق .
- سېنىدىن حرەت، مېنىدىن برەكت .
- تېمىرنى قىزىغىدە باس .
- تېشىنى كۈرگۈنچە، ايشىنى كۈر .
- چۈمچۈقدىن قۇرقسنگ تىرىغ اېكمە .
- چۈپان دل قىلسە تەكەدىن سوت آلدەدى .
- اېكسنگ اۈرەسن .
- اېكىن اۈرماق اۈينەماق، خمىر قارماق جان بېرماق .
- اۈراقدە يۇق، مشاقدە يۇق، خرمندە حاضر .
- قىصاب كۈپىسە، قۇى حرام اولر .
- قىمىرلەگن قىر آشر .
- قولدەدى ايشلە، بېكدەدى تىشلە .
- قۇلى قىمىرلەگن نىنگ آغزى قىمىرلر .
- غىرتسىزنىنگ غىرتى، ايش بىتگندىن كېين كېلر .
- هر كىم اېككىنىنى اۈزرر .

تىنچلىك، كۈپچىللىك، بخت، دوستلىك، آدمىلىك،
صمىمىت، پاكلىك، انصاف توغرىسىدە

- بخت بازاردە ساتىلمس .
- بىر كىتتە نىنگ سۈزىگە كىر، بىر كىچىك نىنگ .
- بىرنىكى مىنگگە، مىنگنىكى عالمگە .

- بىر كۆرگن آشنا، ايكى كۆرگن قرىنداش.
- بىر دشمنىنگ يىتى پشتىنگىگە بېتەدى.
- بىر لك پولىنگ بۆلگۈنچە، بىر دوستىنگ بۆلسىن.
- بىراونى كۆرىب فكر قىل، بىراونى كۆرىب شكر قىل.
- باش امان بۆلسە، تۆبى تاپىلار.
- بىراوگە اولىمە تىلەگونچە، اوزىنگىگە عمر تىلە.
- بوروننى يمان دېب كېسىب بۆلمس.
- بولىنگىنى بۆرى بېر.
- درد اۋستىگە چىققان.
- درد فىلنى پشە قىلەدى.
- دنيا آرتتىرمە، دوست آرتتىر.
- دوست باشگە قرر، دشمن اياقگە.
- دوست تاپىش آسان، سقلش قىين.
- دوستنى باشىنگىگە كلفت توشگندە سىنە.
- دوست يىغلىتىب آىتر، دشمن كولدېرىب.
- دوست يمان كوندە بىلىنەدى.
- دوستىنگىگە رازىنگىنى آيت، دشمنىنگىگە ئافىنگىنى اور.
- دوستىنگ مىنگتە بۆلسە هم آز، دشمنىنگ بىرتە بۆلسە هم كۆپ.
- گپ كىلگندە آتنگدن ايمەمە.
- گىلە ساتسنگ همساىنگىگە سات، بىر اوچىدە اوزىنگ اۋلتىرەسن.
- قاوون قاووندىن رىنگ آلەدى.
- جان بىرگىنگە جان بېر، جان بېرگىنگە جان بىر.
- جانى ساغكە كوندە بىرە، كوندە تۆى.
- يۆلدە قوشىلگن يۆلداش بۆلمس.
- كە. كە بېگن، كوندە بېيدى.
- كىشى نىنگ، حقى، تنگرى نىنگ اۋقى.

- كوچوك آغزى بىلن دريا حرام بولمس .
- كۆيگە كېسك آتمە .
- كۆيگە كېلگن بلا بېرم .
- كۆپ نىنگ دعاسى كۆل بۇلر .
- كۆپنى يمانلەگن نىنگ اوزى يمان .
- كۆپچىلىك بىرىكسە ، تاغنى قىمىرلتر .
- كۆپدن قويان قاچىب قوتىلمس .
- كۆپدن كۆپ عقل چىقر .
- مكەنى سۆرەگن تاپر .
- مېۋەلى درختگە تاش آتمە .
- مېۋەلى درخت نىنگ باشى خم .
- مال آشناسى بولمە ، جان آشناسى بۇل .
- نانىنگ حلال بولسە ، كوچەدە يې .
- آلمان نىنگ بېرماغى بار .
- الونى قوزغەسنگ اۇچر ، ھىساھنى قوزغەسنگ كۆچر .
- آق بولمىسە بولمەسىن ، پاك بولسىن .
- اېت بىلن تىرناقنى آيىرىب بولمس .
- تالدىن تىاغىنىگ بولمەسىن ، يماندىن ھمراھىنىگ .
- تامچى تاشنى تېشەدى .
- تاش و ترازو ھمە يېردە بار .
- توز يېگن يىرگە قىرق سلا .
- توز يېگن جايىنىگ نىنگ توزلاغىگە توفلمە .
- شىركلىك بىر يىللىك ، آشنالىك مىنىگ يىللىك .
- شىرىن سۆز شىكردن شىرىن .
- اېگرى اۋلتىرىب ، تۇغرى گېپر .
- يگە آت نىنگ چىنگى چىقمس .

- قرینداشینگ اولسه اولسین، قدردانینگ اولمه سین.
- قوش تیلینی قوش بیلر،
- قول قولگه کمک دیر.
- هه، دېگن تویه گه مدار.
- همسایه همسایه نینگ بازاری.
- هر قوش اوز خیلی بیلن اوچر.

عشق، محبت، گوزللیک، عالیله، وفا، عار، ناموس، آداب،
قدر، قیمت توغر بئسیده

- ایتگن جایگه ابرینمه، ایتمه گن جایده کورینمه.
- بیدرد نینگ آلدیده، «دردیبه بار»، دپمه.
- گلنی گلگه قوش.
- گل قیزگه یرده شر، قلیچ بیگیتهگه.
- یارگه جانینگنی بپرسنگ هم، سرینگنی بپرمه.
- ایکی کؤچگن بیر تلنگن.
- بیقیلگن کوره شدن تویمس.
- کلتہ ایشک ایپنی اوزر، یمان خاتین یورتنی بوزر.
- کونده کپلگن مهمان نینگ قدری یوق.
- کوز کوزدن اوله دی.
- منتلی عسلدن، منتسیز کسل یخشی.
- مہرینگ بار سحرینگ بار.
- عارسیز آدمدن قاچ.
- بیچاقنی اول اوزینگگه اور، اؤتمسه باشقه اور.
- رنگیمنی کور، حالیمنی سور.
- عمرینگدن اوچ کون قالگنده آت آل، بیر کون قالگنده خاتین آل.
- ضلا هر بیرده بولسه، ضلا.
- اویت اولیمدن قتیق.
- سپومه گنگه سونیمه.
- سوو آقیشیدن، سپوگی باقیشیدن بیلینہ دی.

- خاتین آلسنگ ياشدن آل، جلونى ياشدن آل.
- خاتين ياشدن، باله ياشدن.
- خاتين هر بيرده، كيوانى بير بيرده.
- خاتين آلدیم بازى بيلن، ايش و کوچيه قاضى بيلن.
- چقىرىنگن جاي نينگ اوزاغى يوق.
- چوپنى خوار توتسنگ، كوزگه توشر.
- اېگه سيني سېوگن ايتيني سېور.
- اېرىنگ سېودى اېلىنگ سېودى.
- اېر ايتىلگن جايده عزيز.
- اېشىكدن اوتگن سوونينگ قدرى يوق.
- قدر بيلمس قرينداشدين، قدر بيلگن ايت يخشى.
- قيزى بارنينگ نازى بار.
- قيزنينگ قلىنى قارنينگ سووى.
- ارقاغىنى كور بوزىنى آل، آنه سيني كور قيزىنى آل.
- قرنى آچ بولسه هم، كوزى توق.
- قرنىمگه كويمه يمن، قدرىمگه كويه من.
- هر كيمنىكى اوزىگه آى كورينر كوزىگه.

علمه خاصيتى، هنر مندلىك شرافتى، انسانى كمالات توغرىسىده.

- بيلگنگه اويين، بيلمه گنگه قيين.
- بيليمسىز دوستدن، بيليملى دشمن يخشى.
- بيلمه گن عيب، سوره گن عيب اېمس.
- بير يىگىتگه يوز هنر هم آز.
- علمگه عمل قيلمه گن ملا اېمس.

- كيشى نىنگ حسنىگه بها بېرمە، عقلىگه بها بېر .
- كۆپ يورگىنگە اېرگىشمە، كۆپ بىلگىنگە اېرگىش .
- مېھمان آتنگىدەي اولوغ .
- سۆزەگن نىنگ عىبى يۇق .
- اوقۇش نىنگ اېرتە كېچى بولمس .
- ھەر قىچە بىلسىنگ ھم، باشىنگ بىلن مشورت قىل .

تربىيە، كىتەلرگە عزت - حرمت، كىچىكلرگە شىفقت
ھىمدە دانالىك، سخاوت و مدبرلىك توغرىسىدە

- اۆل اۆيلە، كېين سۆيلە .
- اچىقنى اچىق كېسر .
- اچىق كېلسە، عقل قاچر .
- عقل ياشدە اېمس، ياشدە .
- عقل ياشدن، آدم ياشدن .
- عقلىنگ بولسە، عقلگە اېرگىش، عقلىنگ بولمسە، نقلگە اېرگىش .
- بلانىنگ سىرتىدە تورگىدن، ايچىدە تور .
- بىر كونلىك يۆلگە چىقسىنگ، بىر يىللىك آزوقە آل .
- بورگە اوچون پوستىنى الوگە تىشلە .
- گپ كىتەدن، ايش كىچىكدن .
- درختدن مېوہ آلەمن دېسنىگ، نھالىگىدن پرورش قىل .
- درخت نىنگ مېوہسى قىچە كۆپ بولسە، اوشنچە قىرىلىپ تورر .
- جواب كوموش بولسە، سكوت آلتىن .
- عزت قىلگن، عزت تاپر .
- عزت بىلمەگن نىنگ قدرى يۇق .

- كىتەنى كىتە بىل، كىچىكىنى كىچىك .
- كېرەكلى تاش نىنگ اغىرى يوق .
- كسو اوزون بولسه، قول كويمس .
- كۈنگلى آچىق نىنگ قولى آچىق .
- كۆپ بىلگىدىن سۆرەمە، كۆپ يۈرگىدىن سۆرە .
- كۆپنى كۆرگىن كۆپ بىلەر .
- كۆپ اۋىلە، آز سۈيلە .
- مال يېماقدىن سىمىرز، آدە عزتدىن .
- مەھمان نىنگ كېلىشى اۋز قولىدە، كېتىشى اۋى اېگەسى قولىدە .
- مەھمان كېلەر اېشىكىدىن، رزقى كېلەر تېشىكىدىن .
- مەھمان نىنگ الدېدە، پىشگىنىكى «پىشت»، دېمە .
- مەھمان نىنگ جىبى كۆز اوستىدە .
- ناننى كىتە يېسنگ ھە، گېنى كىتە گېرمە .
- آز گېير، كۆپ اېشىت .
- آذوقلىك ات چرچەمس .
- آت مېنگىنىكى، تۈن كىيىگىنىكى .
- آت آلسنگ مېنىب آل، خاتىن آلسنگ كۆرىب آل .
- عاقل اۋچاققە باقر، احمق قرانگە .
- پىست اېشىكىدىن اېنگشىب اۋت .
- صبر اېتگىن مرادىگە يېتەدى .
- صبر قىلسنگ، غورەدىن خنوا بىتر .
- سخى نىكى اۋرتەدە .
- سىنلگىنى سىنەمە .
- سوت بىلن كىرگىن قىلىق جان بىلن بىرگە چىقر .
- تېۋە چۈكسە، جاي آلدەدى .
- تىكان نىنگ زھرىنى تاتگىن، اياغىنى بىلىب باس .

- تاووقنى بېسىنگ، بىر كون بېسىن . تخمىنى بېسىنگ، مىنگ كون .
- چاپىب بزرگن بېرگه، آهسته هم باريلهدى .
- شو آپمگه شو بېزىم .
- اېمە بىلگن قوزى ايگى آنەنى اېمەدى . (قىلغىلىك قوزى ايگى آنەنى اېمەدى .)
- اېسىنگ بارىدە اېتگىنگى ياپ .
- اېشك اياغى نىنگ آستىگە قرر، آت آلتى آيلىك يولنى كوزلر .
- اۋتگن اېشگە صلوات .
- قرى بىلگىنى پرى بىلمس .
- قىرققە كىرسنگ قىلىچ بۆلەسن .
- قوون بېسىنگ سحر يې ، سحر پېمەسنگ، زھر يې .
- حالى خامسن بېشرسن ، بو دىمىنگدن توشرسن .
- هر گل نىنگ ايسى باشقە .
- هر كۆدە بىر خيال .
- هر نرسە اۋز وقتىدە يردەشر .
- هر سۆزىنىگ اۋز جايى بار .
- هر شەرنىنگ هوامى باشقە .

مجازى معنادەگى مقاللر

- اۋل اوزىنگگە باق ، سونگرە نغارە قاق .
- اۋل يوتگن نىنگ بورنى قانر .
- ارغمچىگە قىل قوت .
- اتلەدن سويك چىقدى ، كېسكدن اوت .
- ابازا ، بو كۆنىنگى اونوتمە ، خاد چارىغىنگى قورىتمە .
- اېتمە ، آغزىم ، اېشىتمە قولاغىم .

- ایتسە، تېلېم كۆير، ایتسەسم دېلىم.
- آلە، بالە بختيار، هر نرسە نینگ وقتى بار.
- بېرمس قىزىنىڭ قلىنى كۆپ بۆلەدى.
- بەش برماغىنگى بېردن آغزىنگگە تېقمە.
- بىر بلاسى بۆلمسە، شدىردە قویروق نە قیلور.
- بىر گل بېلن بەهار بۆلمس.
- بىر قۇلتىققە ایكى تېرۇز سیغمس.
- دىنانى سىل آلسە، اۆردك نینگ آشىقلىگىدن كېلمس.
- زمانە سېنگە باقمسە، سېن زمانەگە باقى.
- ایلان چاققن، الە ارغىمچىدن قۇرقەدى.
- ایلان ھمە بېردە اېگرى يورسە. دە، اینىگە تۇغرى كېرەدى.
- ایت ایتلىگىنى قیلر.
- بىر بلندلىك بېقىلمسە، بىر پستلىك تۆلمس.
- بار، تباغىم، كېل تباغىم، بارمەسنگ، كېلمەسنگ اۆرتەدە سېن تباغىم.
- بو گېلردن گپ بۆلمس، اېچكى تېرىسىدن دف بۆلمس.
- گدايچىلىككە ھم مىنگ تنگە خوج كېرەك.
- گداي نرسە تاپسە، جاي تاپمىس.
- گداي نىنگ خورجىنى تۆيسە ھم، كۆزى تۆيمىس.
- گپ نىنگ اياغى بار.
- يېپ تۆيمەگن، يىلب، تۆيمس.
- يېر قىتىق بۆلسە، ھۆكىز ھۆكىزدن كۆرەدى.
- ایتتى قاپمىس، دېب بۆلمس، آتنى تېپمىس دېب.
- الونى اۇل اوزىنگگە باس، كويدىرمسە باشقەگە باس.
- ایشتانسىزىنىڭ توشىگە اوچ كز بۆز كېرەدى.
- ایتىق جان ايسىتمەسىز بۆلمس.

- ايكى قوچقارنىڭ كلەسى بىر قزانده قينەمس .
- ايكى قوچقار اوربىشەر، ايچكى نىڭ بوتى سىنر .
- يىغلمەگن چقلاقنى آنەسى اېمىزمس .
- يۇقالگن بىچاق نىڭ ساپى آلتىن .
- يۇل عذابى گور عذابى .
- كلتە كسو قۇل كويدىرر .
- كمپىرنىڭ دردى غازە .
- كېلىنى كېلگندە كۆر، سېپىنى آچگندە كۆر،
- كېتىمگە يۇل يىخشى، اولرمنگە گور يىخشى .
- كوچوك آغزىدن سوپك آلب بۇلمس .
- كوچوك تە اوستىگە چىقسە ھە، اېگەمىدن كتە بۇلمس .
- كوچىڭ يېتمەگن تاشنى اۆپىپ اۆت .
- كۆرپىڭگە قرەب ايق اوزەت .
- كور توتگىنىنى قويمس، كر اېشىتگىنىنى .
- كور عصاسىنى بىر دفعە يىتىرەدى .
- كۆز ھەمە نرسەنى كۆرەدى، اۆزىنى كۆرالمىدى .
- كۆزە ھر كونى سىنمس .
- كۆزى يۇق نىڭ اۆزى يۇق .
- الە تاووق سمان ماچەر، اۆز عىيىنى اۆزى آچەر .
- آيسىن آيسىنگە تاش آتر، كونداش كونداشگە پختە .
- مىنگ قرغەگە، بىر كېسك .
- مېن نىمە دېمن، قوبىزىبە نىمە دېدى ؟
- توشگە نىمە كىرمىدى، شمن نىمە دېمىدى ؟
- الماس پىردە قالمس .
- آتتىشىگە كىرسىڭ ارقتىگە قرە .
- آلگندە «جانىبە، جانىبە»، بىرگندە «چىقدى جانىبە» .

- آلگن آلگن پېرده قالر.
- امانت كېمې جانېنگى ايسىق توتمس.
- آنهسىنى كۆر، قىزىنى آل، قىراغىنى كۆر بۆزىنى آل.
- آغىر تاشنى سوو آقىزمس.
- كسل نىنگ توزلگىسى كېلسه، طىبب اوز اياغى بىلن كېلەدى.
- اوجك نىنگ قاچىشى سمانخانه گچه.
- سېن توتگن تاووق نىنگ پرىنى يولگنمن.
- سلّه دېسنگ، كلّه كېلتىرەدى.
- سنەمى سكىز دېمە.
- صلاحلىك تۆن تار كېلمس.
- سېمىزلىكنى قۇى كۆترر.
- سمان كىشى نىكى بۆلسە، سمانخانه اۆزىنگىكى.
- سىچقان نىنگ اولگىسى كېلسە، موشوك بىلن اۆينە شر.
- سوو ايچگونچه ايلان ايندەمس.
- سوت بېرمىدىگن اينك تىپر.
- تېود اۆغىرلەگن كىشى، تېود بۆيى قودوق قازىشى كېرەك.
- تېودگە ينتاق كېرەك بۆلسە، بۆيىنى چۆزەدى.
- خدا بېيىب تېودگە قنات بېرمەگن.
- خدا بېيىب ايلانگە اياق بېرمەگن.
- تىك نىسىز گل بۆلمس.
- تېشىك مونچاق پېردە قالمس.
- تار بېردە آش يېگونچه، كېنگ پېردە مشت يې.
- توغىلمەگن اۆغلىگە توغدانە بېشىك.
- تويدن كېيىن نغارە.
- تويىنگ بۆلسە، تماشچى تاپىلر.
- اوزاق نىنگ بوغدايىدن، يقىن نىنگ اريەسى يىخسى.

- (اوزاق نینگ بوغداييدن ييئين نینگ سمانى يىخسى .)
- اورالمس ، تياق نینگ كته سىنى كوتر .
 - چراغ اوز تگىنى كورمىدى .
 - چالنى كوزسه ، «بۆيم» دېر .
 - يوز چومچوقگه بىر كېسك .
 - شف . شف دېگندن ، شفتالو دېگن يىخسى .
 - شمال بولمسه ، درخت نىنگ شاخى قىمىرلەمس .
 - شاشگن قىز ، اېردن يلچىمس .
 - شورە پېردە اوت كۆكرمس .
 - فلاكت اياق آستىدە .
 - فىل بان بىلن آشنا كىرسنگ ، دروازه نىگى كته قۇي .
 - اېگرى بولسه ھە يول يىخسى ، قرى بولسه ھە قىز يىخسى .
 - اېرتە نىنگ آشيدن ، بوگون نىنگ ماشى يىخسى .
 - اېچكى نىنگ اولگىسى كېلسە ، چوپان نىنگ تياغىگە سوبنەدى .
 - ايت قىلغى اېگەسىگە معلوم .
 - اېشك اېشكدن قالسە ، قولاغىنى كېسەدى .
 - اوزى يوق نىنگ كوزى يوق .
 - اولىككە اوق آتمە .
 - اولسنگ ، گوزىنگ كېنگ بولسىن .
 - جنگلگە اوت توشسە ، ھول و قورىقنى بىلمس .
 - قىصاب نىنگ آشناسى بولمس .
 - قىزىم سېنگە ايتەمن كېلىنمە سېن اېشىت .
 - اوزومىنى يېمە ، باغىنى سۆردەمە .
 - قرانده بولسە چۆمىچگە چىقىر .
 - قران قرانگە ايتەدى : «بوزىنگ قرە» .
 - قرانگە يردشە قىقغى .

- قودە بۆلدىنىڭ جدا بۆلدىنىڭ .
- قوروق قاشىق آغىزنى يىرتىر .
- غلبىرنى سوۋدىن كۆترىگندە معلوۋ بۆلۈر .
- ھىساپەنگ كۆر بۆلسە ، كۆزىنگىنى بۇد .

تىنىڭسىزلىك ، ظلم ، يىمانلىك ، بىخىللىك ، مكر و
 ھىلە ، كىسلىك ، تورلى علتلىرنى فاش اېتوۋچى مقاللىر

- غرضلەگن نىنگ چۈنتىگىگە ضرر .
- دىوانە اۋزىنى مقترا ، احمق قىزىنى .
- احمق نىنگ جانى عذابدە .
- احمق اياغىدىن چرچر .
- بىخىل نىنگ باغى كۆكرمس .
- بېرمىس نىنگ آشى بېشمس .
- بىر خاتىن نىنگ مكرى قىرق ايشككە يوك .
- باى بايگە باقر ، سوۋ سايگە آقر .
- بلچىققە كېسك آتمە ، اۋزىنگىگە سچرر .
- باى كىيسە ، «مبارك بولسىن» ، كىمبغل كىيسە ، «نېردن
 تاپدىنىڭ؟»

- بار بۆلسە كۆر ائىمىدى ، يوق بۆلسە بېر ائىمىدى .
- بۆرى نىنگ آغزى بېسە ھە ، بېمسە ھە قان .
- بېر باقردىن بېر قۇرقر .
- يىلغانچى نىنگ راست سۆزى ھە يىلغان .
- يىلغانچى يىلچىمس ، اۋغرى بايىمس .
- يىماندىن قاچ ، يىخشىگە قوچاق آچ .
- يىماندىن يىلىنىپ قوتىل .

- يماندن يخشىلىك چىقىمس .
 - يمان نىنگ اوپىگى تېوھ نىنگ تېپىگى .
 - يمان نىنگ بىر قىلىغى آرتىق .
 - يمان نىنگ يوزى قورسىن ، گپىرگن سۆزى قورسىن .
 - يمان گپ ، باشگە بلا .
 - يمان يۇلداشدىن تىباق يخشى .
 - يمان بىلن ياتمە ، اپرتە توريب آيتمە .
 - يمان بىلن يۇلداش بۆلمە ، نادان بىلن سرداش بۆلمە .
 - جانىمە - جانىمە دېب جانىنگى آلر .
 - زمانە زورنىكى ، تاماشا كورنىكى .
 - زورگە ھم باقىلگن بلا بار دىر .
 - ايندەمسدىن ايلاندىە بلا چىقر .
 - ايشگە عيار ، آشگە تيار .
 - ايش بىتگچ ، مصلحتچى كۆپەير .
 - ايش بىلگنگە بىر تنگە ، گپ بىلگنگە مىنگ تنگە .
 - ايش ياقمىسگە ايش بويورسنگ ، سېنگە عقل اوڭرتەدى .
 - كر قۇي ايكى ھوركر .
 - كور كورنى قرانغىدە تاپر .
 - مېتە نىنگ يمانى ، تېگىرماندىن بوتون چىقر .
 - مورچە نىنگ يۇقالگىسى كېلسە ، قنات چىقرر .
 - يوقارىگە توفلەسنگ ، يوزىنگگە توشر .
 - آسمان اوزاق ، بىر قىتىق .
- بايلىك ، يۇقلىك ، تۇقلىك و حيات بوقلمونلىكلرى تۇغرىسىدە

- بازار، آتە. آننگنى تانىمس.
- دردينگ بولسه بولسين، قرضينگ بولمه سين.
- يېگن آغيز اويەلر.
- ايشانمە گين دوستينگگە، سمان تيقر پوستينگگە.
- كيشى بېرگنگە قوش تويمس.
- كلال مونتيدە سوو ايچر.
- مينگ قزبليک نينگ ايشى بير قزبليککە توشر.
- ماليدن كېچگن، جانيدن كېچر.
- نو كيسەدن قرض آلمە، قرض آلسنگ هم خرچ قيلمە.
- آچ قارىنگە گپ ياقمس.
- آچليک کوچەگە چيقرر، يلنغاچليک اويگە كيرگيزر.
- آچليكنى يىستيق كوتورر.
- آچليک نيمە يېديرمىس، توقليک نيمە دېديرمىس.
- آچ نينگ قزبيندە نان تورمس.
- آغزى آشگە يېتگندە بورنى قانەدى.
- پولى يوق نينگ اوزى يوق.
- پيادە يورگن، آت قدرينى بيلەدى.
- پوۋ پولنى تاپر.
- پولى بار نينگ آغزى اويئر، پولى يوق نينگ كوزى اويئر.
- مينگ سيز و بيزدن، بير جيز و بيز يخشى.
- سۆرەب بېرگندن، اوريب بېر.
- تېلب آگن، قرين تويغيزمس.
- چككدن قوتېليپ، نواگە توتېلديە.
- توقليكدن چيقر شوخليک.
- اوزينگدە يوق، عالمدە يوق.
- اوليم سۆردەمى كېلەدى.

- قيش اوچاغى تار، تور اويىنگگه بار.
- قاپده گىنى قادر بيله دى.
- قرين تۆيسه، قىغو كېتىر.
- قرنى تۆق نىنگ قرنى آچدن نىمه خبرى بار؟
- قوروق سۆز بى قولاغىگه ياقمس.
- غرىبنى اورمه، سۆكمه، يقه سىنى بىرت.
- غرىب نىنگ قرنى تۆقلىگى بايلىگى.
- حساب ذره. ذره، بخشش خروار. خروار.
- حلوا دېگن بىلن آغيز شىرىن بۆلمس.
- آغزى كويگن، ساووق سوونى هم پوفلب ايچر.
- آغزى قىشيق بۆلسه هم، بى نىنگ اوغلى گپرسىن.
- سىچقان سىغمس اينىگه، غلبىر باغلىر دمىگه.
- سوو كېتىرگن خوار و زار، كوزه سىندىرگن عزيز.
- تېگگنگه تېگر، تېگمه گنگه كېسك آتر.
- تېمىرنى زنگ يېرا، آدمنى غم.
- تهمت تاشنى ياردهدى، تاشنى يارمسه، باشنى ياردهدى.
- اېگرى يغاچ نىنگ اېگىلگنى سىنگنى.
- اوزىگه يال بۆلمه گن، اوزگه گه ده بۆلمس.
- اوزىنى بىلمه گن تىنگ اېسى يوق.
- اۆتمس بىچاق قولى كېسىر.
- اوغرى اۆز سايه سىدن قۇرقه دى.
- قۇرقاق اۆز سايه سىدن قۇرقه دى.
- قۇرقاق آلدىن ماشت كۆتۈر.
- قىلب قرانى قىنەمس، قىنەسه هم قولىمس.
- قۇرققنگه، قۇشە كۆرىنە دى.
- قزانگه ياندشسنگ قراسى يوقه دى، يمانگه ياندشسنگ بلاسى.

- قاوون نینگ يخشيسيني ككنه پېر .
- بخيل نینگ باغى كۆكرمس .
- ھوليقن موشوك كور توغھدى .

تاپشماقلر – جومباقلر

اۋتگه توشسه يانمس ،
سوۋگه توشسه آقمس . (سايه)

اۋچ يوز و آلتىش بېش قره قوش ،
اۋن ايكيته اوبهسى ،
ايكى گينه بچھسى . (بىر بىل ، ۱۲ آي ، كېچھ و كوندوز)

اۋرھ قازدېھ بى توپراق . (مىخ نىنگ اۋرنى) .

اوزاقدن قره سم ، يلتىر-يلتير ،
يانىگھ بار سم ، قلف و زنجير . (تربوز)

اۋزى بىر گز ،
حكى مىنگ گز . (مىلتىق)

اۋ ياغى تاچھ ، بو ياغى تاچھ ،
ايچيدھ ائھ بوغچھ . (بىستھ)

ایکئی کفتر جا به جای،
اوستلریده یریم آی. (کوز و قاش)

ایلت ایتدی، ایتیپ کپتدی. (ایگنه)

بیر سوروک قوییم بار،
سنب بولمیدی. (یولدوز)

بوی بی سانتی،
قرسی قیرق سانتی. (ایگنه)

بو یاغی تاغ، او یاغی تاغ،
اورتہ سیده سریغ یاغ. (ینغاق)

بونی بونہ دار غولچم،
آغزی توگمہ دار غولچیم. (انار)

آدن بلند، ایتدن پست. (اگر)

آلسہ نریاققہ تشلیدی. (رنده)

پستگینه تاغدن قار یاغر. (اپلک)

تاپسه آدیگه تارتر (نپشه)

تاپسه يريميني آلر ،
يريميني تشرلر . (اره)

تاقچه دن توشدى
آغزى آچيلدى . (قيچى)

تام اوستيگه تريق سپيديم ،
ايرته بيلن كورسم هيچ نرسه يوق . (يولدوز)

تقران يبرده تاي اوينر . (جواري)

تگى تگارە ، اوستى نگارە ،
بير گلى لاله مينگ گلى پيچك . (بير ، آسمان ، آي ، يولدوزلر .)

تك ايتر ، تك . تك ايتر ،
تگپدن كاروان اوتر . (اېلك)

توگديه ، تورگه تشله ديه . (اوتقو)

چيندى گل . ۵ ، چيندى گل ،
چين تبه گه ميندى گل ،
باله لريني ابرگشتيريب ،
بلندليككه چيقدى گل . (اوى)

زر گيلم، زردار گيلم،
قاهه‌ي دېسم، آغير گيلم. (بيرو آسمان)

زو-زو باره‌دي، زو-زو كېله‌دي،
الحمد او قبيدي، چيغيل توقيدي. (اري)

شيپ اېتدي، شبرغان كېتدي. (ايگنه)

صندوقچه توله ميخچه. (اغيز و تيشلر)

تباق توله قيزيل انار. (الو)

قازيق اوستيده قار تورمس. (تخم)

قره خان آتدن توشدي،
اوستيگه آدم بيغيلدي. (قزان)

كيچكينه قرانني آسديه،
ايچيگه الوني باسديه. (انار)

كۆپريك تگيده تورت توتە. (اينك اېليني)

كيچكينه بابە لاي تېپر،
كاكلى دينگ-دينگ اېتر. (نانپر)

مېن هم كېتیب باره من،
او هم كېتیب باره دی. (سایه)

مېنده بار و سېنده بار،
عالمده یوق. (نقطه)

اویاغی تاچه، بویاغی-تاچه،
اوتره سیده آق بوغچه. (پخته)

یوک اوستیده یریم نان. (آی)

یپردن چیقدی بوره لیب،
زر سلگه اوره لیب. (جواری)

آنگه مینینگ عسکرلر

نام علی نی ایتیب، چاریار با صفا،
اولیالرنی ایتیب، دوست قاچمنگلر.
خفه بولمنگ، کوپ بیغله منگ، ازله قسمتده بار

دور.

شاهمردان شاه صفه، شاهلر کبلیب اؤینه سین،
اوریشگه کپتگنلرنی، شاهمردان قؤلله سین،
دوست عسکرلر، دوست قاچمنگلر،
خفه بؤلمنگ، کۆپ ییغله منگ، ازلده قسمتده بار

دور.

شو کۆربننگن قاره یغاچ، «مدمین» بپک نینگ

باغی دور،

اؤرته سیدن آقن سای، دشمنلر نینگ قانی دور،
دوست عسکرلر، دوست قاچمنگلر،
خفه بؤلمنگ، کۆپ ییغله منگ، ازلده قسمتده بار

دور.

بو جایلرده کیم یاتگن، عسکر باله لر یاتگن،
بغرینی تاشگه بهریب، عرضینی الله گه ایتگن،
دوست عسکرلر، دوست قاچمنگلر،
خفه بؤلمنگ، کۆپ ییغله منگ، ازلده قسمتده بار

دور.

تخته كۆپرىك اوستىدن، «قل خواجه مت»

اۆتدینگ مى؟

سېن بېگىمنى اۆلدېرىپ، مرادىنگگە يېتىدىنگ

مى؟

دوست عسكرلر، دوست قاچمىنگلر،

خفە بۆلمىنگ، كۆپ يىغله مىنگ، ازلدە قىسمتدە بار

دور.

بېگىمىز باتور. باتور، اطلس كۆرىپدە ياتور،

دشمنلرنى كۆرگندە، مثل ايلاندېك چاپور،

دوست عسكرلر، دوست قاچمىنگلر،

خفە بۆلمىنگ، كۆپ يىغله مىنگ، ازلدە قىسمتدە بار

دور.

بو تاغلىر بلند تاغلىر، قار ياغسە كمر باغلىر،

غرىب اۆلسە كىم يىغلىر، غرىبگە غرىب يىغلىر،

دوست عسكرلر، دوست قاچمىنگلر،

خفە بۆلمىنگ، كۆپ يىغله مىنگ، ازلدە قىسمتدە بار

دور.

بو قوشیقنی ۱۹۶۶ ییلی داکتر فیض الله ایماق
اندخوی شهریده استقامت قیلووچی، ابومسلم خراسانی
لیسهسی اوقیتوچیسی عبدالعزیزدن یازیب آلگن.

داکتر فیض الله ایماق نینگ قیسقه

بیوگرافیسی

شاهمردانقل اوغلی فیض الله ایماق ۱۳۲۴ هجری شمسی
ییلده فاریب ولایتیگه قره شلی اندخوی شهری قورغان
اولسواللیگی نینگ باغ بوستان قیشلاغیده تولد تاپدی.

او اندخوی شهزیدهگی قورغان ناملی باشلیغیچ مکتبنی
توگتیب، کابلدهگی ابن سینا اورتی مکتب و دارالمعلمینده تحصیل
آلدی. بیر ییل نادریه لیسسه سیده اوقیتو وچیلیک قیلیب، کابل
پوهنتونی نینگ تیل و ادبیات فاکولته سیگه اوقیشگه کیردی.

۱۳۵۰-ییلی مذکور فاکولته نینگ ژورنالیزه بۆلیمینی
توگتیب، افغانستان رادیوسی قاشیدهگی اوزبیک، تورکمن، بلوچ،
پشهیی و نورستانی پروگراملری آمری صفتیده وظيفه بجردی.
۱۳۵۴-ییلی بو پروگراملر یاپیلیشی سببلی افغانستان رادیوسی
تریبوی ایشیتیریشلری بۆیچه مدیری وظيفه سیده ایشگهس
باشلیدی. بیر نیچه ییلدن سۆنگ «ملیتهی برادر» پروگرامی
تیکلنگدن کپین، بته اوز ساحمه سیده ایشنی دوا ایتتیردی. قضا

پروگراملرنی اۆزی تیارلب نطقلیک قیلدی. رادیو ایش فعالیتینی کوزتگن رهبرلیک، اونی باش مدیر ایتیب تعیینلهدی.

داکتر ایماق قریب مینگه یقین اۆزبک قوشیقلرنی، جمله دن فولکلور ژانریده گی قوشیقلرنی رادیوده ثبت قیلدی. بو قوشیقلر حاضر هم افغانستان رادیوسی آرشیفیده سقلنماقده. ۱۳۵۱-ییلده افغانستان اطلاعات و کلتور وزیرلیگی تمانیدن ایشیتیریشلرنینگ یوقاری سویه لیگی اوچون فخری یاریق و پولی مکافاتلری بیلن تقدیرلندی. اونی افغانستان رادیوسی اۆزبک پروگراملری نینگ اساسچیسى و ایلك نطقلریدن بیرى دېسک مبالغه بۆلمیدی.

داکتر فیض الله ایماق نینگ قطار علمی و تحقیقی مقاله لری افغانستان و جهان مضعوتیده نشر ایتیلگن. اونینگ مقاله لری قوییده گی جریده و مجله لرده باسیلیب چیققن: «ادب مجله سی»، «انیس»، «ژوندون»، «عرفان»، «آواز»، «ملیتهای برادر» و ولایتلر جریده لریده چاپ بۆلگن.

ایماق نینگ تورکی-اۆزبکی و ذری تیلیده گی مقاله لری و شعرلری قوییده گی چپت ایلده باسیلیب چیقه دیگن مجله لرده هم باسیب چیقماقده: ترکیه نینگ استانبول و انقره شهرلریده گی «بیدلستان» و «راه نیستان» مجله لریده. امریکا قوشمه ایلتلریده

چاپ بۆلەدیگن «پیمان»، «کاروان»، «امید»، «کیوان» مجلەلریدە .
کانادانینگ تورنتو شەھریدە باسیلیب چیقەدیگن «اندیشه ی نو»،
«آشیان»، «نایاب» مجلەلریدە .

فیض الله ایماق کۆپراق اۆزبەک تیلی و فولکلوری رواجیگە
حصە قوشیب کەلە یاتگن عالمر جملەسیدن دیر. اونینگ
۱۳۵۹-ییلی، ۲۰ ییل دوامیدە اۆزبەکلر آرهسیدن تۆپلەگن فولکلور
نمونەلری، کتاب شکلیدە «خلق دردانهلری» نامی ییلن اطلاعات و
فرهنگ وزیرلیگی تمانیدن کەبلدە دری ترجمەسی ییلن باسیلیب
چیقادی. بو اثرده اۆزبەک خلقی نینگ آغزەکی ایجادی نمونەلری،
قوشیقلر، اېرتکلر، مقال یا ضربالمثللر، بالەلر قوشیقلری،
تاپیشماقلر، داستانلر جمعلنگن. مذکور اثر چاپ بۆلمسدن آلدین،
یعنی ۱۳۵۵-ییلدە «خوشحال خان ختک» نامیدەگی عالی مکافاتگە
سزاوار بۆلدى. بو اثر قوشیمچەلرکیریتگن حالده ۱۹۸۶-ییلی
تاشکېنتدە کرېل خطیدە و ایکی مراتبە مزارشريف شەھریدە قېتەدن
چاپ اېتتیریلدی.

داکتر ایماق نینگ قوییدەگی اثرلری نشرگە تیارلنگن:

۱. «اۆزبەکچە، دری-پشتو کیچیک قاموس»،
۲. «افغانستان اۆزبەکلری شاعرلری نینگ ترجمە حالی و اولرنینگ
ایجادی نمونەلری»،

۳. «افغانستان اوزبېکلری نینگ رسمه-رسمولری»،
 ۴. «افغانستان اوزبېک خلق قوشیقلری» (دوکتورلیک علمی رساله)،
 ۵. «خلق در دانه لری» ۵-جلدی. (گور اوغلی داستانی).

فیض الله ایماق افغانستان رادیوسی نینگ ملی پروگراملریده عمومی مدیر صفتیده ایشلب تورگن پیتلریده (۱۳۶۱-ییلی) تاشکېنتگه اسپیرانتوره گه اوقیشگه یوباریلدی. او پروفیسور محمد نادرخان سعیدوف رهبرلیگیده میرزا اولوغ بېک نامیده گی دارالفنون قاشیده «افغانستان اوزبېک خلق قوشیقلری» ناملی علمی ایشینی حمایه قیلدی و داکترلیک علمی عنوانگه سزاوار بولدی. محترم فیض الله ایماق تاشکېنتده اسپیرانتوره پیتیده قوییده گی ایشلرنی بجردی:

۱. اوچ ییل رادوگه (کملک) نشریاتیده ترجمانلیک وظیفه سیده ایشلب، ایگی کتّه داستانلر کتبینی اوزبېک تیلیدن دری تیلیگه ترجمه قیلدی.

۲. «خلق در دانه لری» کتبیگه قوشیمچه لر کیریتیپ، غفور غلام نامیده گی (ادبیات و صنعت نشریاتیده) اون مینگ نسخه ده باسیب چیقردی.

۳. تاشکېنت دولت شرقشناسلیک انستیتوتیده دری تیلیدن درس

بېردی.

۴. کوپ مقاله لری اوزبېکستان مطبوعاتیده چاپ اېتیلگن.
۱۹۸۶م. ییلی «گلستان» مجله سی اداره سی تمانیدن «فخري
يارلیق» بیلن مکافاتلندی. مذکور آینامه ده اونینگ بیر قطار
مقاله لری باسیلیب چیققن.

۵. تاشکېنتده چېت اېللیک وۇنداشرلر اوچون چیقهدیگن «آیدین»
جریده سیده محرر بولیب ایشله دی.

۶. «اوزبیک فلم» ده ۲. ته حجتلی و هنري فلملرنینگ دری و
اوزبیک تیلیده گی ترجمه و دبلاژ ایشلریده اشتراک اېتگن.

داکتر ایماق نینگ تاشکېنتده اوقیش مدتی توگشی بیلن، او
۱۹۸۷-ییلی کابلگه قیتیپ باردی و ۱۹۹۱-ییل نینگ آخریگچه
افغانستان رادیوسی قاشیده ایشلب، آنه وطن نینگ ناتینچ وضعیتیه
برداش بېره آلمسدن، قیتیپ اوزبېکستانگه کھلیب، تاشکېنت
رادیوسی نینگ افغانستان اوچون ایشیتیریشلر بولیمیده دری تیلیده
نصق و ژورنالیست صفتیده ایشله دی.

۲۰۰۳-ییلی اونینگ «سوزوان» ناملی کتبی تاشکېنتده گی

«زر قلم» چاپخانه سیده، باسیلسب چیقدی. اونده «یازی و زیب»
داستانی نینگ تورتلیکلری اوزین آلگن.

داکتر ایماق ۲۰۰۴-ییلده ینه بیر ینگیلیککه قول اوردی.

اوهم بۆلسه، «سوزوان» ناملى كتابى نىنگ اېنگ دلريا تورتليكلرينى تىلب، اۆزبېكىستان تلويزيون و رادىوسى ستديوسىده CD حالىگه كېلتىردى. CD دهگى تورتليكلر، فيض الله ايماق و انابت ايماق تمانيدن دىكلمه قىلىنگن.

ايماق ۱۹۹۱-۲۰۰۵ يىللر مابىنيده افغانستان جهان هنرمندلرى اويوشمهسى نىنگ مركزي آسيا و جهان ژورناليستلرى اويوشمهسى نىنگ اۆزبېكىستان جمهوريتى بۆيلب رۇيسى صفتيده ايش آلب باردى.

شو نىنگدېك ايماق مذكور يىللر دواميده افغانستان اسلامى. جمهوريتى نىنگ تاشكېنتدهگى اېلچىخانهسى مدنيت ايشلرى اتشهسى وظيفهسىده هم ايشلهگن. (۹ يىل)

داكتر فيض الله ايماق ۲۰۰۵ يىل نىنگ اوكتوبردن باشلپ، عايله اعضاسى بىلن بىرگه ليكده كاناداگه سفر قىليب، بوگونگى كونده تورانتو شهريده استقامت قىلماقده. او كاناداگه كۆچىپ كېلگىدن.اق، اۆز مدنى.كلتورى فعاليتلرېنى دوام اېتتىرماقده. اونىنگ علمى.تحقيقى مقاله لرى تورانتوده باسيليپ چىقه ديگن: اندیشه نو، آشين، ناياب ناملى مجله لرده توركى.اۆزبېكى و درى تىللىرىده چاپ قىلىنماقده. او «اندیشه نو» اينامهسى نىنگ تحرير هيئتى اعضاسى هم دىر. ايماق امريكا قوشمه

ایالتلریده نشر بوله دیگن خلق ارا افغان تلویزیون کورستولریده هم
قتنشیب توره دی.

او اوایلنگن، ایکی اوغیل، ایکی قیزنینگ آته سی.

ایماق کانداهه کبلگنیدناق، افغانستان تورکی-اؤزبکی
آغزه کی ایجادینی رواجلتیریش و عامه لشتیریش مقصدیده
تورکی-اؤزبکی و دری تیللریده بیر سایت آپیشگه موفق بولدی.
مذکور سایت، «ادب گلشنی» عنوانی آستیده انترنت رادیوسیگه
ایگه. بو رادیوده افغانستان اؤزبک زبان شاعرلری حیاتی و ایجاد
باره سیده معلومات ببریله دی. بو سایت نینگ آدرسی قوییده گیچه:

www.dordanalar.info

GLOBAL PARTNERS

ACKU

PL

56.9

الف 89

1387